NYTT

TEGN

TIDSSKRIFT OM OG MED TEGNESERIER

Katt

EN HELT I PELS og HALE!

CONAN

SANNHETEN OM EN SERIE-BARBAR

CLAIRE BRETÊCHER VERBAL SERIEKUNSTNER

DONALDS

NORSKE MOR

tegneserier

Nr 1-1986 · Kr 29.—

ANNONSE

ANNONSE

MELD DEG INN I NORSK TEGNESERIEFORUM DU OGSÅ. DET ER INTERES-SANT OG SPENNENDE !
SKRIV TIL N.T.F. v/ ALGARD, ENEBAKKVN. 254 C, 1187 OSLO 11
FOR NÆRMERE OPPLYSNINGER !

126

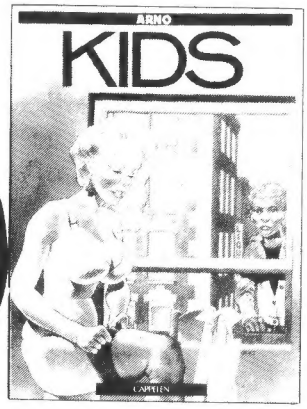

Kr. 48,-

Kr. 118,-

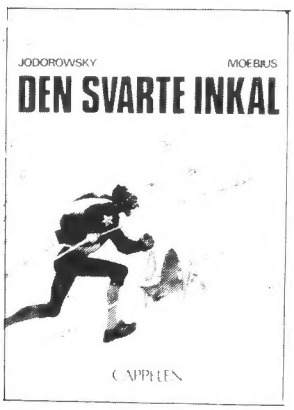

Kr. 48,-

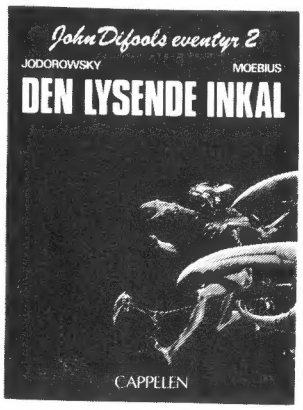

Kr. 48,-

For voksne i bokhandelen og hos Narvesen.

CAPPELEN

NR.1 1986

TEGN I TIDEN
Notiser
Nyheter s. 5

MIN FILOSOFISKE VITEN ER ENORM
OM CLAIRE BRETÉCHER
Av
Jon Gisle s. 10

CONAN FRA CIMMERIA
Av
Tore Feiring s. 14

CONAN
SOM PRIMALSKRIK
diskusjonsinnlegg
av
Finn Bjørklid s. 22

KNUT BORGE:
Andeby-oppvekst s. 20

KATTEN
-ni liv gjennom historien
Av
Finn Bjørklid s. 22

TEGNESERIE!
«Huset i skogen»
Tegnet av
Torstein Gundersen s. 29

HELENE KLØVSTAD
Intervjuet se side 37

ROBERT CRUMP
Tegneserie se side 44

ANMELDELSER s. 47

TEGN

Utgitt av TEGN a/l, boks 162, 1473 Skårer
TEGN utkommer kvartalsvis f.o.m. 1987
Abonnementspris, 4 nummer: kr **110,-**
Bestill over postgirokonto 4 37 21 08

Redaksjon:
Jon Gisle (redaktør)
Finn Bjørklid (layout)
Tore Feiring (layout)
Tor Ødemark (red.sekr.)
Redaksjonen kan treffes over telefon (etter kl. 16.00): 02-37 20 81 (Bjørklid)
Annonsering i TEGN: Kontakt annonseansvarlig, Tore Feiring, tlf.: 02-94 23 75 (etter kl. 16.00)
Sats: Jet-Z, Oslo

TEGN — tidsskrift om og med tegneserier

NYTT MEDIUM ?

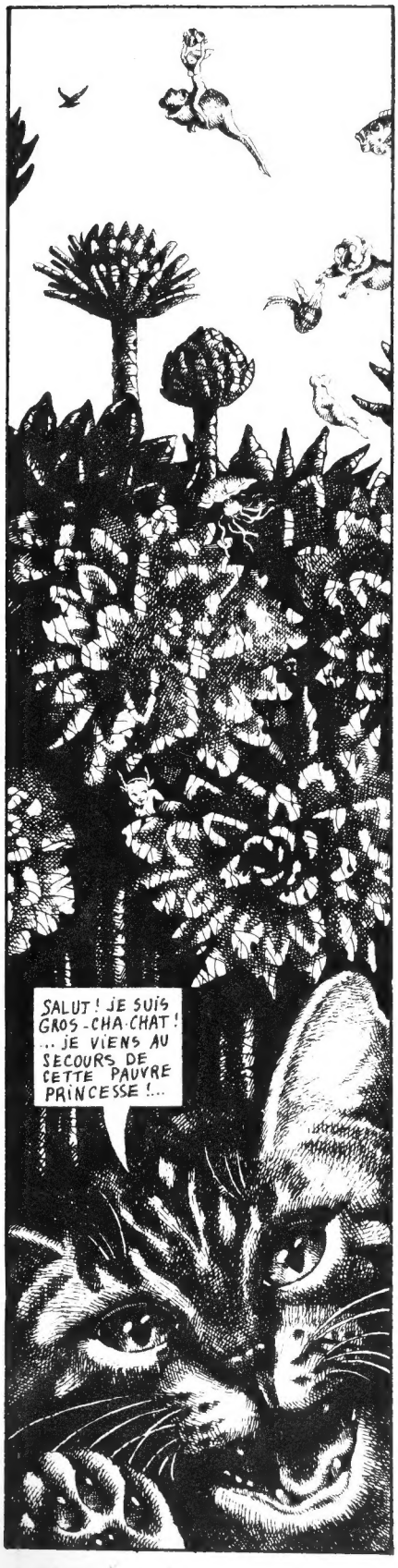

Nicole Claveloux

I fjor planla NRK-Fjernsynet et program om de nye medier. Programmet, som det forresten ikke ble noe av, skulle blant annet omhandle tegneserier.

Holdningen er symptomatisk. Tegneseriemediet er *ikke* nytt. I 1987 er det 90 år siden den første egentlige tegneserie kom på trykk. Tegneserien og filmen er — som tvillinger flest — jevngamle. Likevel oppfattes seriene som noe nytt, mens filmen for lengst er etablert. Mens kinofilmens 90-årsjubileum i Norge ble feiret med festforestilling i Filmteatret i Oslo, vil tilsvarende jubileum for tegneserienes vedkommende i høyden bli markert med et spesialnummer av herværende tidsskrift.

Årsaken til tegneserienes ufortjente posisjon som noe nytt og spennende, er at først nå i 80-årene er seriene blitt gjenstand for oppmerksomhet i de *gamle* medier. Avisene kjører anmeldelser av serier på linje med bokanmeldelse, A-magasinet har gjort serier til et tilbakevendende artikkeltema, og NRK — vel, tanken var iallfall god. 60- og 70-årenes kulturradikalere lar Marx støve ned i bokhyllene og går i stedet på oppdragerferd i Tronsmo bokhandels velassorterte tegneserieutvalg. «Politikk er out,» sa en ekspeditør i samme forretning, «tegneserier er in.»

Norske tegneserieinteresserte har lenge savnet et tidsskrift med artikler om serier. Hittil har vi måttet nøye oss med små og ofte kortlivede fanziner. Med TEGN håper vi å nå ut til et større publikum med et mer profesjonelt laget blad. Vi vil bringe artikler om kjente og ukjente serier, intervjuer med serietegnere, nyheter og anmeldelser. Vi vil også se tegneseriene i relasjon til andre medier. I hvert nummer vil vi dessuten trykke serier av norske og utenlandske tegnere, fortrinnsvis serier som ellers ikke ville ha blitt publisert i Norge.

Vi er avhengige av respons fra leserne. Spesielt oppfordrer vi serietegnere til å kontakte oss, men vi er også interessert i artikler, leserbrev og nyhetstips.

TEGN utgis av et andelslag som også bærer navnet TEGN. Ønsker du et livsvarig abonnement på bladet, kan du tegne en B-andel i andelslaget ved å sette inn 250 kroner på vår postgirokonto. (Se neste side.) Bladet vil etter planen komme ut med fire numre årlig.

I samarbeid med leserne håper vi å gjøre TEGN til et godt og levedyktig blad. Skriv til oss, tegn tegneserier, tegn abonnement, tegn B-andeler. La TEGN bli et tegn i tiden, et uttrykk for den nye interessen for det gamle medium tegneserier.

Jon Gisle

TEGN ER

Jon Gisle
(37) Forfatter av boka «Donaldismen», samt en rekke artikler om tegneserier; oversetter av tegneserier; aktivt medlem av Norsk Tegneserie-Forum gjennom flere år; forlagsredaktør av yrke.

Tor Ødemark
(34) Gjennom 25 år samler av tegneserier; artikkelforfatter; regnskapssekretær av yrke.

Tore Feiring
(30) Serietegner; gjennom mange år aktiv i tegneseriemiljøer; annonsekonsulent/tegner av yrke.

Finn Bjørklid
(29) Tegner og artikkelforfatter; aktiv i seriemiljøer; grafisk formgiver av yrke.

TEGN i tiden

Til nå har de fleste trodd at Gutenberghus i København har alle rettigheter til Walt Disneys figurer i Skandinavia. Så viser det seg at det fins et forlag som heter Red Squares — også dette i Danmark — som har de skandinaviske rettighetene til Disney-postkort. Den danske tegneren Freddy Milton, som tidligere har blitt nektet å lage serier for Gutenberghus, tegner nå for Red Squares. Milton lager for øvrig også Donald-serier for de nederlandske utgiverne.

Japan er nå det land i verden som har den største tegneserieproduksjonen. Japanerne er også de som lager de lengste seriene; en typisk japansk tegneserie er på mellom 300 og 3000 sider!

Heavy Metal — et amerikansk serieblad som i sin tid introduserte franske serier i USA — kom med sitt «Collectors' item» i desember. Med det opphørte bladet å eksistere som månedsblad med fortsettelsesserier. I stedet vil det nå komme ut kvartalsvis med avsluttede serier i hvert nummer, stiv rygg og noe høyere pris. I februar/mars kom prøvenummeret — noe sofistikert kanskje, men vel verdt å se etter hos Narvesen.

Dansken Freddy Miltons serie om dragen Gnuff, kjent fra *Hakke Hakkespett*, går nå i det amerikanske bladet *Critters*. Gnuff kommer nå også som album i Danmark.

I forbindelse med den store bokmessen i Göteborg 21.–24. august i år arrangerer Svenska Serieakademin en tegneserie-festival. Noe detaljert program foreligger ikke, annet enn at det er meningen at Fantomets opphavsmann Lee Falk skal komme.

For en gangs skyld en Oscar til en skandinav! Det var dansken Børge Ring som fikk Oscar for beste tegnede kortfilm. Filmen er laget i nederland, hvor Ring nå bor, og heter *Anna og Bella*. Børge Ring har også jobbet med filmen over den danske tegneserien *Valhalla*.

Valhalla-filmen er for øvrig snart ferdig. Alle tegniner er laget, og all animasjon er avsluttet Halvdelen av filmen er sendt til negativklipping, mens kamera-arbeidet og noe fargelegging gjenstår. Filmen vil trolig bli vist ved festivalen i Cannes i mai, men den får premiere i Danmark først til høsten. Trolig er dette en av de største skandinaviske tegnefilmproduksjoner gjennom tidene.

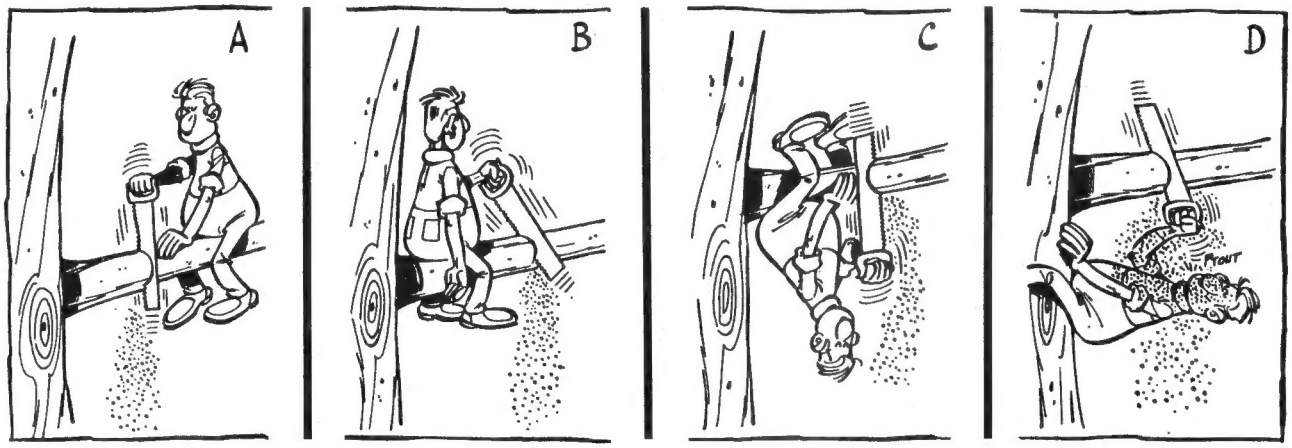

GEVION

Gevion er det nyeste norske tegneserieforlaget. Det er stiftet av Terje Nordberg, Petter Engbo og Dag Kolstad, som alle tidligere har vært ansatt i Semic. Forlagets første utgivelse, det Mad-lignende bladet *Pyton*, er allerede på markedet og blir anmeldt et annet sted i dette nummer av TEGN. *Pyton* vil komme ut en gang i måneden.

I løpet av våren kommer også *Magnum*, som vil inneholde krim-serier. Gevion har også gjenopptatt utgivelsen av *Lille Lulu*, som ikke har kommet i norsk oversettelse siden begynnelsen av 1960-tallet. Bladet vil inneholde serier av John Stanley, lille Lulus Carl Barks.

Katten Mjaurits (eng. Heathcliff) er hovedpersonen i en serie som nå går i VG, som for øvrig har aksjemajoriteten i Gevion. I løpet av året kommer et eget blad om Mjaurits. Han er en slags forløper for Garfield/Pusur, men skiller seg fra denne ved at han er mer utadvendig og god på bunnen. Han er en ekte proletarkatt, en hemningsløs urkattetype, som gjør akkurat som han vil, men som egentlig aldri gjør noe galt. Mjaurits skal være svært populær i Sør-Europa, og det sies at en Mjaurits-bølge er på vei nordover.

Gen — gutten fra Hiroshima er en japansk tegneseriebok laget av overlevende etter Hiroshima-bomben. Grunnholdningen i serien, som skildrer en families liv før og etter bomben, er pasifistisk. Serien er tydelig påvirket av japansk film. Den kommer på Gevion i slutten av året.

Gevion satser i liten grad på albumproduksjon. Det er for mange forlag på dette markedet allerede, opplyser Terje Nordberg til TEGN. Man har heller ingen umiddelbare planer om å utgi franske serier, da det for tiden skjer lite på det franske markedet.

I stedet satser Gevion på amerikanske og norske serier. Betty Boop kommer på markedet i august, og dette blir verdens første Betty Boop-blad. Gevion skal her produsere helt nye serier, med norske tegnere og forfattere. Med tiden vil det også komme norsklagede Mjaurits-serier, som hovedsakelig skal handle om Mjaurits' far, en fengselskatt.

Gevions julealbum blir *Reodor og Teodor*, som Arild Midthun tegner for Bokklubbens Barn. Dette er en såkalt minimalistisk serie, med færrest mulig elementer og bare 2 1/2 hovedperson. («Det ble for monotont med bare to toner i skalaen,» sier Terje Nordberg. «Derfor la vi inn en halvtone.»)

Seriemagasinet blir et eventyrmagasin i svart/hvitt med vidt forskjellige serier, og en og annen perle for spesielt interesserte. Gevion planlegger også en pocketbokserie med barneserier fra DCs klassiske år. Blant annet kommer *The Fox and The Crow*.

Kontroversiell and blir film

Den mest kontroversielle tegneseriefugl — and — noensinne, *Howard the Duck* fra Marvel Comics, vil nå bli stjerne i sin egen actionfilm. Universal Pictures og Lucasfilm Ltd har kommet sammen for å produsere en komediefilm som er planlagt å slippes på det amerikanske marked i slutten av sommeren 1986.

Howard the Duck har bare gemyttet til felles med en annen berømt and, men ble en kritikersuksess og beholdt en kultstatus, selv om serien aldri helt slo an blant det store massepublikummet. Howard lå i et spenningspunkt mellom barne- og tenåringsblader og et noe eldre voksenpublikum. Som så mange andre Marvel-figurer dukket han først opp som en bifigur i et etablert serieblad (desember 1973), men fikk positive leserreaksjoner som førte til at han høsten 1974 fikk sitt eget blad i farver. Det varte fram til 1978 med 31 nummer. Deretter ble det formet på nytt for et eldre publikum i et større hefte i svart/hvitt som varte i 9 nummer.

Skaperen var manusforfatteren *Steve Gerber* som la mer sjel i dette produktet enn hva som var vanlig, men etter en hard kontrovers mellom Gerber og Marvel overtok skribenten Bill Mantlo ledelsen i 1978. Tegnerne har derimot kommet noe i bakgrunnen for denne serien. Gene Colan har dratt det største lasset, men også Frank Brunner, John Buscema og Michael Golden har vært involvert.

Disney-konsernet så konkurranse i enhver annen and, men maktet ikke å stoppe Howard, bare å kle ham i bukser. I Norden hvor Donald Duck har en helt annen utbredelse enn i sitt hjemland var det annerledes. I Danmark kom det ut to blader under navnet *Stakkels And* før det ble stoppet. Lignende i Sverige, og i Norge forsøkte man ikke engang. I ettertid er retten for Disney-konsernets krav høyst tvilsomme.

Howard the Duck startet som en parodi på andre serier, men fikk snart et preg av samfunnskritikk og satire av høy klasse. Bl.a. stilte Howard opp ved presidentvalget i 76 med slagordet «Get Down America — vote Howard for President!» Han tapte valget med The All Night Party etter et (arrangert) kompromitterende foto fra motparten.

Seriens persongalleri var usedvanlig rikt og nyansert, og med uvanlig mange kvinner. Ingen var fremstilt som enten-eller-typer, men hvor selv den verste skurk hadde sympatiske eller tragiske trekk. Howard the Duck var en moderne utgave av Holbergs Niels Klim. Begge havnet i en annen verden etter et mektig fall, men hvordan transkripsjonen til film for seriekarakteren vil arte seg, gjenstår å se.

Når tegneserien Howard blir film, er det interessant å merke seg at det *ikke* blir en tegnefilm eller animert. En mengde avansert teknologi blir benyttet for å få anden til å leve, omtrent som E.T. Spesialeffektene, som Hollywood er så svake for, vil bli tatt hånd om av Industrial Light & Magic, mens George Lucas' Sprocket Systems vil ta seg av det som kalles for postproduksjonsarbeidet. Den ikke ukjente Lucas er også overprodusent for prosjektet.

Samtidig har Marvel Comics atter besluttet å vekke serien til live igjen. Selv om Steve Gerber ikke lenger skriver den, vil han ha rollen som kreativ konsulent for filmen. Til tross for at Gerber måtte saksøke Marvel for delrettighetene til den karakteren han selv skapte, var det ikke en del av den bitre striden (som endte i retten) at Gerber skulle bli kreativ konsulent.

«Jeg har lest manuskriptet,» forteller Steve Gerber, «og likte det svært godt. Jeg ser fram til å være til stede i Lucas Film's omgivelser for å følge opptakene. 999 av 1000 filmer blir aldri laget, derfor smigrer deg meg at den første teatralske film over en Marvel Comics-serie vil bli basert på en figur jeg selv har skapt. Det gjør opp for det beklagelige at jeg ikke kan arbeide med serien selv.»

TEGN vil selvsagt komme tilbake til filmen når, og *hvis*, den blir aktuell i Skandinavia. Kanskje under en spalte ved navn «Kloke Kvekk»?

SEMIC

Flere interessante albumnyheter fra Semic dette året. På sensommeren kommer *Flammetreets blod* av Claude Auclair. Dette er oppfølgeren til *Simon fra floden*, som Semic tidligere har utgitt. *Flammetreets blod* bygger på en sann historie om et opprør i en franske kolonien Martinique i 1940-årene. Forfatteren av serien, Migeat, hadde laget både bok og film av historien før han skrev tegneseriemanuset for Auclair.

Claude Auclair

Til høsten kommer et Lauzier-album som antagelig får tittelen *Med hodet under armen*. Albumet, som ikke tidligere er utgitt på noe skandinavisk språk, er en satire om en femtiårings problematiske kjærlighetsliv.

Av parhestene Pierre Christin og Enki Bilal har Semic tidligere gitt ut to album, *Den sorte ordens falangister* og *Jakten*. Nr. 3 kommer rett før jul, nemlig *Byen som ikke fantes*. Historien er en blanding av fantasi, realisme og politisk engasjement, typisk for Christian og Bilal.

To andre godbiter fra Semic kommer senhøstes. Det er *Røyskatten* av Comes og *Historier fra Bronx (A Contract with God)* av Will Eisner.

HJEMMET

Tegneseriebokklubben arbeider jevnt og trutt med aldersgruppen 9 til 13 år som får to album i enkel innbinding hver måned. Deretter kan de andre kjøpe det samme enkeltvis i bladhandelen. Den siste, i skrivende øyeblikk, er A327 (agentserie) og Professor Ralfbom, som er den nederlandske tittelen.

Asterix kommer ut, nr. 12 i 7. eller 8. opplag. *Ullkorn nr. 5* kommer i uke 24. Hjemmets nysatsing som frir til et noe eldre publikum. Men nyheten er vel utvilsomt *Bibelen* i tegneserieform, som utgis i samarbeid med det kristne ukebladet Familien. Det kommer 8 bind i alt, ett hver måned og hvorav 6 tar for seg Det Gamle Testamentet og de 2 siste Det Nye Testamentet. Alt til sammen består av 1200 sider, inklusive 5000 tegninger til den nette sum av kr 1450,–. Hvem har sagt at tegneserier er billig kioskvare? Dette er ikke noe man kjøper når man likevel er ute for å handle røyk og cola, ikke desto mindre er Bibelen en del av vår kultur, enten man bekjenner seg som kristen eller er ateist. At bokserien har fått aksept fra religiøst hold behøver ikke være en ulempe. Ta en titt på den. Det meldes at det er lagt ned et svært arbeid i de historiske detaljer og historisk troverdighet.

Stjerneskudd heter den tredje av bøkene med Carl Barks-historier som startet med boka til Donald-jubileet i 1984. Stjerneskudd inneholder ni serier, hvorav noen tidligere ikke er utgitt på norsk. Forordet er som vanlig av Jon Gisle.

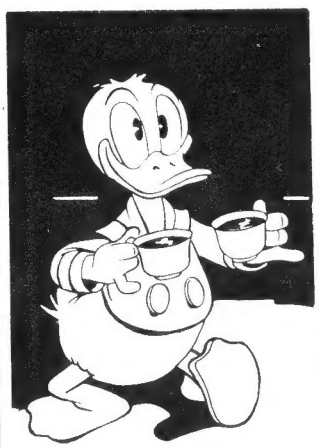

Philippe Druillet har utgitt bind 3 i albumserien *Salammbô*. Bind 1 kom i 1981, men hvor bliver bind 2? Kommer det etter 3-er'n?

Frank Madsen, dansk tegner, som har stått bak bladet *Stegte Striper*, og som jobber sammen med Freddy Milton & Co, har satt sluttstrek for en serie for leketøyfirmaet Lego. Den slippes løs over hele Europa fra 1. november i år. Serien heter *Jan Spaceborn*, og oversettes i øyeblikket til 12 språk.

CAPPELEN

Den nystartede tegneserieavdelingen i Cappelen Forlag, med Jón Sveinbjørn Jónsson ved roret, kommer med den sterkeste tegneserielista som til dags dato er blitt fremlagt i Norge. Iallfall for de som er interessert i mer avanserte serier som ikke snevert kan plasseres eller avvises som underholdning. Først kommer de to først kapitlene i Moebius og Jodorowskys storslåtte science-fiction-epos, serien om *John Difool*, bind I «Den sorte inkal» og II «Den lysende inkal». Dette blir første gang Moebius, ikke Jean Giraud, blir presentert på norsk. Og hvilken debut! Deretter kommer et dobbeltbind av den franske satiriker Reisser, som døde av kreft for kort tid siden, og består av albumene «Leve kvinnen» (1978) og «Far min» (1965). De kommer ut i et samarbeid med Bokklubben Nye Bøker, og begge omhandler temaene kvinnen i mannens liv og barnet i mannens liv. Meget rå og særegen humor. En ukjent fyr, Arno, kommer medsitt debutalbum *Kids* som omhandler 8 svart-hvitt-noveller om barn som tema. Arno er mer kjent i Danmark hvor Borgen har utgitt hans flotte, noe Moebius-inspirerte fortelling om «Torso-barnet», som nå er kommet i to bind.

Endelig kommer også italieneren Hugo Pratt ut i album også i Norge. Det skjer i august, hvor den lange episke serien starter fra begynnelsen med *Carto Maltese i Sibir*. Det er en vagabond og eventyreren utenom det vanlige. Franskmannen Claude Auclair's «Simon fra Floden» er kjent på norsk etter Semic's utgivelse, men nå kommer Cappelen med hans atskillig mer ambisiøse *Bran Ruz*. Horst Schröder skriver om denne i boken «Fremtiden i serieruter» (1982): «. . . mystisk samhørighet med naturen gjennomstrømmer . . . enda sterkere enn naturmystikken og lokalpatriotismen i den lange tegneserieromanen 'Bran Ruz', som foregår i det tredje århundre.» Ha 149,– kr klar i september.

Bomann kom med «1905» i fjor og de fleste har vel merket seg hans «fortsettelse» i Dagbladet, *«Fridtjof og Hjalmar»*. Den kommer i stive permer på høsten — den mest språklige tegneserie noensinne. Og alle superlativer bør samles og spares til en av de mes spennende og elegante serier som er kommet. Det er *Vindens passasjerer* av Francois Bourgeon. Den kommer innbundet til den latterlige prisen av kr 59,–. Skal man bare lese én tegneserie i løpet av livet, er dette et bra valg.

Nordmenn har i lang tid kjøpt svenske og særlig danske album for å få en kunstnerisk serieopplevelse av klasse. I og med at Cappelen utgir generasjonsmøtet mellom Hugo Pratt (manus) og Milo Manara (tegninger), tittel *Indian Summer*, en fortelling som utspiller seg på 1600-tallet, er det på tide at våre danske og svenske venner kaster et blikk på sin kulturelle nabo. Nok en italiener er den kvinnelige tegneren Ghiliano som kommer med *Nora*. At navnet stemmer overens med en karakter i et skuespill av landsfader Ibsen, kunne ha vært en tilfeldighet, men er det ikke. Her er det duket for strid i Dagbladets spalter før jul (skjønt, de kloke tankene vil stå i TEGN).

På tampen nevnes det at den ikke helt ukjente Peter Haars jobber med en norsk antologi som kommer til neste år og her trekkes vel teppet til side for både gamle og nye serietegnere.

Jean-Marc Reiser

SUPERMANN – ikke fullt så super . . .

Den eldste av alle superhelter — Supermann — er i ferd med å gjennomgå en drastisk ansiktsløfting. Det skjer ved en av de mest populære seriemakerne i USA — **John Byrne.** Forlaget DC Comics har besluttet å renummerere seriebladet **Action Comics** fra nr. 1 fra og med når John Byrne's serier overtar.

Byrne forhandlet i måneder før han besluttet å påta seg oppdraget, som også innebærer at han vil overta den kreative kontrollen av andre Supermann-blader: *Supermann* og *DC Comics Presents*. Byrne's tusjer vil bli DC's førsteredaktør (executive editor), Dick Giordano, som også har arbeidet med Supermann tidligere.

«Da jeg fortalte dem at jeg ville gjøre bladet, sa jeg at jeg ville ha den beste tusjeren de hadde. Og det var deres sjefredaktør (editor-in-chief),» forteller Byrne til Comics Journal (no 103). Han trodde dessuten at den tegneren som i de siste årene hadde jobbet med Supermann, Curt Swan, ville bli plassert på *Teen Titans*, eller *Tenåringstitanene* som det heter på norsk i detnå inngåtte bladet *Gigant*.

Byrnes nye jobb vil ikke skape konflikter med hans nåværende arbeid med *The Hulk* eller *Fantastic Four* (Hulk og De Fantastiske Fire, som de kjennes i Norge). Disse utgis på konkurrenten Marvel Comics, og selv om sjefredaktøren på Marvel, Jim Shooter, er urolig over at deres stjernetegner er gått over på den andre siden, er ingen av Byrnes avtaler med Marvel blitt forandret. Det betyr at John Byrne nå vil skrive og tegne tre seriеblader i måneden.

Fra bunnen og opp

Supermann-myten vil nå med Byrne starte fra begynnelsen igjen og forandre ham slik Byrne ønsker at karakteren skal framstå. «For meg er dette den *eneste* 'egentlige' Supermann,» forteller han. De første seks numrene med Byrne ved roret vil omhandle stålmannens tidligste historie. Av forandringer vil det for eksempel ikke bli noen Superboy, ingen Superbaby, eller Krypto, superhunden. Clark Kents fosterforeldre vil fortsatt være i live under Supermanns karriere. Det betyr at Supermann først opptrer som voksen.

Dessuten vil Supermanns andre ego, Clark Kent, gjenoppstå som en tøffere reporter av den sorten som er pågående, i motsetning til hans tidligere naive, snille oppførsel.

Peggy May, som er pressetalsmann i DC Comics, forteller at bladet vil få en helt ny tittel, uten at denne er bestemt ennå. «Tanken på at Supermann i 1988 vil være 50 år gammel, satte oss på ideen om en gjenfødelse,» forteller hun.

Fra å selge mer enn 750.000 eksemplarer av bladet månedlig i 60-årene, selger det mindre enn 100.000 i USA i dag.

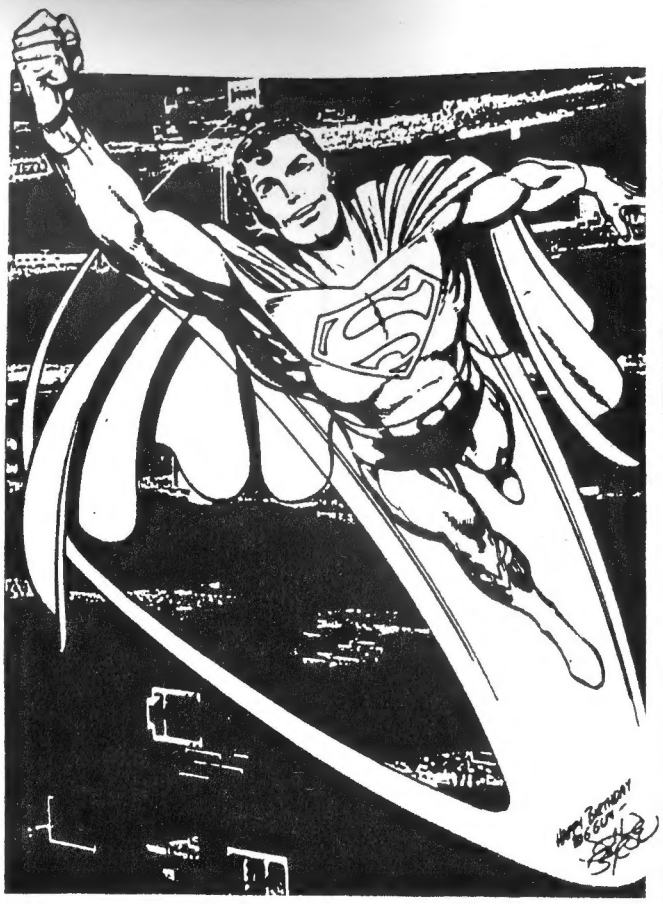

En mann av noe skrøpeligere stål

En av de virkelig store forandringer som Byrne planlegger, er en drastisk reduksjon av Supermanns kapasitet. Supermann vil fortsatt bli hurtigere enn en avfyrt kule, som det heter i myten. Og mer kraftig enn et hurtigtog, og han vil fortsatt kunne hoppe over en skyskraper. «Men han vil ikke bli så forbannet overmenneskelig,» sier Byrne. «Han vil fortsatt kunne fly, men *nå* vil han kunne bli slått ned fra himmelen en gang iblant . . . og, nei, han vil *ikke* kunne reise i tiden.»

Byrne forteller at han er ivrig etter å forme skjebnen til verdens mest kjente seriekarakter, som er hans favoritt blant seriefigurer. «En mengde serieskribenter mener Supermann er en gammel dritt og vil ikke ta i ham med hansker,» sier Byrne, «men for min egen del er dette en drøm — dette vil bli den tegneserien jeg alltid har drømt om å lage.»

TRONSMO

Tronsmo Comix har inntil videre lagt sine tegneserieutgivelser på is. Konkurransen fra andre forlag er blitt for stor, særlig etter at Jón Sveingjørn Jónsson forlot Tronsmo for å bli tegneserieredaktør i Cappelen. Det kommer ingen tegneserier på Tronsmo dette året. Hva som deretter skjer, vet man ikke. Men fortsatt er *bokhandelen* Tronsmo i Kristian Augustsgate i Oslo med landets største utvalg av internasjonale tegneserier. De fleste serier som omtales i TEGN vil det selvsagt være mulig å skaffe på Tronsmo. Stikk innom eller skriv etter katalog.

Walt Disney Productions har kunngjort at de fra i år har skiftet navn til *The Walt Disney Company*.

Også Danmark har fått et nytt serieforlag. Det heter Bogfabrikken og er dannet av tre tidligere medarbeidere ved Carlsen/if. Det nye forlaget er delvis en konsekvens av at Bonnier sa opp noen av de ansatte i Carlsen/if da de kjøpte dette forlaget. Det mest kjente navn blant redaktørene i Bogfabrikken A/S er Jens Peder Agger.

Piratutgaver av Tintin på kinesisk! Det dreier se om i alt seks historier fordelt på to bind. Alle seriene er omtegnet for å passe inn i det vanlige kinesiske tegneserieformatet. Det er mulig å få tak i bøkene ved å skrive til Le Phénix, 72 bd de Sébastopol, 75003 Paris.

Harvey Kurzman meldes tilbake i Mad etter at han forlot de samme etter en kontrovers i midten av 50-årene. Hvem har sagt at ikke tiden leger sår?

Det sveitsiske bladet L'Illustré arrangerer en internasjonal tegneserіekonkuranse med tre premier på henholdsvis 2000, 1500 og 1000 sveitserfranc, dvs. ca. 7500, 5400 og 3600 norske kroner. Pierre Christin (*Linda og Valentin*) og André Franquin(*Sprint & Co., Viggo, Sorte sider*) sitter i juryen. Vi har dessverre ikke fått noen opplysninger om innleveringsfristen, men interesserte kan skrive til L'Illustré, Concours BD, Case postale 3100, 1002 Lausanne, Sveits.

Rubrikkannonse

Tilbud til leserne: Det er også mulig å kjøpe rubrikkannonser i TEGN. De er selvfølgelig billigere enn de ordinære: 10 kr linjen, minimum 30 kr. Tilbudet gjelder for alle interesserte; samlere, bladbytte, ettersøkninger etc. Slå til!

EN JOBB MED MENING ?
TEGN TRENGER FLERE SKRIBENTER, I SYD SOM I NORD! BOR DU I OSLO OG LIKER Å LAGE LAY-OUT OG DESIGN ? TA KONTAKT! NOEN SOM SAVNER LESERBREV? ENIG ELLER UENIG, ROS OG RIS - GRIP PENNEN OG SKRIV?!

Cartoon Aid for Africa

Ved både *Live Aid* og *Sammen for livet*, og ulike andre show, har hensikten vært å samle inn penger for de nødlidende i Etiopia og Sudan, to svært katastroferammede stater i Afrika. Nå vil også tegnerne være med. Fra før av har engelske tegnere, ikke de store navnene riktignok, gått sammen om å utgi et seriehefte med sultkatastrofen som tema. I USA har man nå laget et postkort med alle de kjente tegneserie-figurene, bortimot 100 fra avis-striper fra hele landet, som omkranser hverandre og uttaler i en felles boble: «*We all go together to help!*» Og på et flagg står det: «Proceeds from this card will be donated to USA for Africa.»

Kortet blir distribuert over hele kontinentet i et opplag fem ganger større enn normalt. Hver tegner har bidratt med sin figur uten vederlag og hele profitten går naturligvis uavkortet til hjelpearbeidet.

En idé å følge opp?

Donald for voksne?

Superkort melding forteller at *Norsk Medieindex* oppgir at nøyaktig *649 000* nordmenn over 15 år leser ukebladet *Donald Duck & Co* jevnlig.

«Cartoons» i TEGN

Via TEGNs entusiastiske mellommann, Tor Ødemark, med sterke tilknytninger til serier og seriemiljøer i USA, har han halt i land to amerkanske serier for TEGN. Det er «Grass Roots» og «J.P. Doodles» av henholdsvis Stan Lynde og Barry McWilliams. TEGN vil trykke flere av disse enrutene, cartoons som det heter, med ujevne mellomrom i hvert nummer framover.

JOB SERVICE
I KNOW CARPENTRY, PLUMBIN', ELECTRICAL, WELDIN', MECHANICS, HEAVY EQUIPMENT AN' WEATHER FORECASTIN', AN' I CAN DO 'EM 18 HOURS A DAY!
I SEE, ANOTHER FARMER FRESH OFF THE FARM...
I ♥ COFFEE
BARRY ©'85
J.P. Doodles

GRASS ROOTS BY STAN LYNDE
THERE'S ALL KINDS O' POLITICIANS, BILLY.. THE GOOD ONES TELL US THE TRUTH, BUT THE SUCCESS-FUL ONES TELL US WHAT WE WANT T' HEAR.
VOTE
SMITH FOR CONGRES
STAN LYNDE ©1985

Begge seriene beskriver livet i den amerikanske midtvesten, men på vidt forskjellige måter. «Grass Roots» er en ren westernserie, men utradisjonell ved sin gjennomgående humanistiske ånd. «J.P. Doodles» befatter seg mer med dagliglivet i dagens amerikanske lokalsamfunn. Mens «Grass Roots» er fylt av milde gags som kan oppfattes overalt innenfor den vestlige verden, er «J.P. Doodles», som navnet koder, mer preget av en lokalpatriotisk ånd og står i en mer intern kontekst.

Begge tegnerne er bosatt i de omgivelsene de behandler, i staten Montana (stat nr. 4 etter areal, og nr. 43 etter folkemengde), og har således rik anledning til å hente inspirasjon og ideer. Stan Lynde er bosatt i en liten fjellandsby i den nordlige del av Rocky Mountains hvor cowboyer fortsatt kommer inn hver helg for et glass, et pokerlag og gjerne også et slagsmål. Byen har ca. 2000 innbyggere, omgitt av en meget variert natur med høye fjell og spredte rancher, knappe 9 mil unna den mer berømte Yellowstone nasjonalpark. Red Lodge heter byen. Stan Lynde er kjent for sin Rock O'Shay-serie (som har gått i Fantomet), «Latigo» (fra Super-Tempo) og dessuten «Grass Roots», som TEGN vil presentere.

Barry McWilliams er en nær venn av Stan Lynde og er bosatt bare 4 mil unna i en «by» som ifølge Tor Ødemarks informasjoner, hadde 10 innbyggere inntil september i fjor. I dag, med McWilliams sist tilkomne, har innbyggerne økt til 11. Er man i nærheten, så hold utkikk etter Luther, hvor McWilliams tegner kontinuerlig sine «J.P. Doodles»-paneler. De trykkes i flere småbyaviser som utkommer ukentlig over hele USA.

Intervjuer med både Stan Lynde og naboen Barry McWilliams vil komme i senere nummer av TEGN. Og i samme forbindelse: finnes det lokale talenter rundt omkring i Norge, også svært gjerne Danmark og Sverige, som lar seg inspirere av de to ovenstående og ønsker å bidra med egne, selvproduserte ting, både serier og paneler, hører vi gjerne fra dere.

«Min filosofiske uvitenhet er enorm»

Claire Bretécher og «De frustrerte»

Jon Gisle

Sekstiåttergenerasjonen gjorde frustrasjon til mote, hevder Jon Gisle i denne artikkelen. Ingen seiefigur har til de grader avkledd sekstiåtterne deres frustrasjon som franske Claire Bretécher. I DE FRUSTRERTE avslører denne anti-intellektuelle og anti-politiske anti-feministen hulheten blant de venstreradikale, mens det franske fjernsynet trykker seriene hennes til sitt bryst og lager dukketeater av dem.

Første gang jeg hørte ordet «frustrert», var under en forelesning på universitetet i 1966. Jeg skjønte ingenting, gikk rett hjem, slo opp i leksikon og leste:

«*Frustrasjon* er et psykologisk uttrykk for den tilstand som en person kommer i når vedk. blir skuffet i sine forventninger pga. ytre omstendigheter el. indre konflikter. Verbet til f. er *frustrere*.»

Mange år senere hadde en venn av meg med seg sin treårige sønn på jobben. Poden tasset rett bort til en av kollegene hans, så opp på ham og ytret: «El du også flustlert?»

Refleksjonene gjør seg selv. Sekstiåtterne lærte begrepet «frustrert» først i relativt voksen alder, på den tiden da de var i ferd med å *bli* sekstiåttere. Sekstiåtternes barn derimot, fikk ordet inn med morsmelken. «Mamma», «pappa», «tisse» og «frustrert» er de første gloser sekstiåtterbarna lærer. Før ble nordmenn født med ski på beina; nå blir de født med frustrasjon i vokabularet.

Seipanetter

Men det var sekstiåtterne selv som gjorde ordet vanlig. Kanskje var folk frustrerte i tidligere generasjoner også, men i så fall kalte de tilstanden noe annet. Og så var den ikke så akseptert. Det var sekstiåtterne som gjorde frustrasjon til mote. Og i sin interne konkurranse om hvem som var mest frustrert, måtte de finne stadig flere trivialiteter som de kunne legge skylda for frustrasjonen på. Nå er ikke lenger frustrasjon «den tilstand en person kommer i når osv.». Nei, frustrasjon er det en sekstiåtter føler når han får servert seipanetter.

Eller man frustreres over sin egen frustrasjon og finner moteriktige uttrykk for dette. «Det er noe ved verbaliseringen som frustrerer meg,» sier en av personene i Claire Bretéchers tegneserie *De frustrerte*.

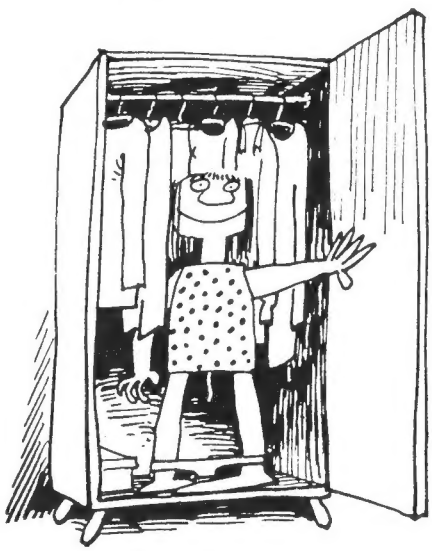

«Det som morer meg, er det selvmotsigende i folk»

Og dermed er vi ved poenget. Bretécher er sekstiåttergenerasjonens tegner par excellence, men også dens kritiker. Hun var selv en atypisk representant for denne generasjonen da hun startet sin karriere i midten av 60-årene. Allerede da var hun i opposisjon til de opposisjonelle. Det var med stor skepsis hun begynte å tegne for den venstreorienterte, men stuerene ukeavisen *Le Nouvel Observateur*. Bladets lesere var folk fra den øvre middelklasse med radikale sympatier.

Det er selvfølgelig *De frustrerte* som har gjort Bretécher berømt både i Frankrike og i andre land. Selv om personene i denne serien i utgangspunktet er parisere, vekker de internasjonal gjenkjennelse og anerkjennelse, iallfall i kretser som er — eller tror de er — intellektuelle. Også *De frustrerte* tegnet hun egentlig for *Le Nouvel Observateur*, og typisk nok begynte hun med den først da 68-generasjonen var noen år gammel — i 1973. Albumene med *De frustrerte* kom ut på fransk i årene 1975–80.

Men Bretécher har bak seg en langt større produksjon enn dette. Senere har hun blant annet laget et album med tittelen *Les Mères* (Mødrene, tegnet 1982, utgitt 1984) og en parodisk serie om legen Dr. Ventouze (1985). Totalt har hun solgt i vel to millioner eksemplarer i sitt hjemland, noe som ikke er spesielt mye på det franske marked.

Klosterskole

Bretécher ble født i Nantes i Bretagne i 1940. Familien var troende katolikker og sendte henne på klosterskole. Om dette har hun senere sagt at «en religiøs oppdragelse hjelper deg til å utvikle din kritiske sans, med mindre du i stedet sluker alt rått». Nedslag av dette finner man i *St. Theresa av Avila*, hvor hun ironiserer over dagliglivet i et kloster. 12 år gammel begynte hun å tegne, og i 14-årsalderen var hun ihuga feminist og bestemte seg for aldri å gifte seg.

Men holdningene hennes forandret seg. I voksen alder regner Bretécher seg ikke som feminist, og i seriene sine gjør hun ofte narr av kvinnesaken og kvinneorganisasjonene. «Feministene tror at alle problemene deres skyldes at de er kvinner,» sier hun i et intervju, «mens det er det å være menneske som er problematisk.» En annen typisk Bretécher-uttalelse er denne: «Graviditet er frastøtende.» Selv var hun 44 år før hun fikk barn.

«Jeg er ingen sosiolog»

Bretécher er vanskelig å putte i bås. På grunn av sin harske raljering med all venstresidens hulhet er hun blitt be-

skyldt for å ha hemmelige sympatier med de konservative, men hun har også opplevd å bli karakterisert som venstrevridd. Tross alt inneholder seriene hennes en god del varm sympati for de radikale. Roland Barthes kalte henne Frankrikes beste sosiolog. Selv sier hun: «Jeg er ikke venstrevridd, jeg er ikke feminist. Framfor alt er jeg ingen sosiolog.» Riktignok var hun henrykt da Mitterrand og sosialistpartiet vant det franske presidentvalget i 1981, men begrunnelsen var rett og slett at «dette er atskillig morsommere enn om Giscard (Mitterrands konservative forgjenger) hadde blitt sittende.» Allerede året etter presidentvalget erklærte Bretécher: «Nå er det umulig å være enig med regjeringen. Mulighetene er enten å slutte seg til anarkismen eller å gli over mot høyre.»

«Jeg er ingen intellektuell,» sier hun også. «Min filosofiske uvitenhet er enorm.» Hun innrømmer at forskjellige ideologier nedfeller seg i figurenes replikker. Men det finnes ikke lenger noen typisk venstreintellektuell språkbruk, sier hun. Hun mener at de venstreintellektuelle er i ferd med å forsvinne under Mitterrand, og siterer i den forbindelse tre overskrifter som i løpet av et halvt års tid sto i et fransk litterært tidsskrift i følgende rekkefølge:

«Hvor står de *venstre*intellektuelle?»
«Hvor er de intellektuelle?»
«Går de intellektuelle mot *høyre*?»

En måte å kommentere livet på

Umberto Eco har sagt om Bretécher at hun har forandret tegneseriemediet. Før besto tegneseriene av marginale vitser, men under Bretéchers hånd er de blitt en måte å kommentere livet på. Iallfall gjelder dette livet innen visse grupper av befolkningen: den yngre middelaldrende, mer eller mindre radikale, mer eller mindre intellektuelle storbybefolkning — særlig kvinnene. Mennene får forresten også sitt. Hun gjør narr av de radikale menn som oppmuntrer sine koner til å frigjøre seg, men som løper hjem til mamma hver gang de trenger å få sydd i en knapp.

De har skrevet i første person... Er det virkelig Dem selv, det drejer sig om?
Bestemt! Jeg har haft den bog i hovedet i mange år... Jeg MÅTTE simpelthen af med stoffet ...

Det behov kender jeg også... Men naturligvis ikke så kreativt... Ethvert udtryk er kreativt... Det drejer sig om at fortolke vores virkelighed, hvis De forstår ...

Jeg bliver helt slået ud af Deres forhold til Deres psykoanalytiker... Jeg har et forhold præcis magen til for tiden...
Ja, jo, javel, men der er vel ikke to identiske forhold... Jeg prøver at vise, hvordan neutraliteten nedbrydes...
Hvad var navnet?

«Det er det å være menneske som er problematisk»

De frustrerte er en god tittel. Frustrasjon er hovedtemaet i serien. Nesten alle Bretéchers figurer er frustrerte, eller frustrasjonen lurer like rundt hjørnet. Det å være uten frustrasjon ville være ytterst frustrerende for dem. Årsakene til frustrasjonen kan være svært så forskjellige. Det viktigste er å *være* frustrert — et påskudd finner man alltids. Typisk er kvinnen som ligger deprimert på senga og klager over a) menn, b) jobben, c) at hun ikke er lesbisk, for da hadde alt gått så meget bedre, og d) at dyna hun ligger på, lekker.

Lesbisk lykke i Frelsesarmeen

«Det som morer meg,» sier Bretécher, «er det selvmotsigende i folk, ofte bundet til konformisme og dumhet.» Hun avslører hvordan de intellektuelle stiller krav til sine medmennesker, men selv ikke bryr seg om å leve opp til sine idealer, eller som bruker alskens idealer til sine egne formål. Ta for eksempel de gamle SV-erne som anlegger punkefrisyre for å følge med tiden. For ikke å snakke om de to kvinnesakspampene — en advokat og en sosiolog — som slåss om å utnytte to voldtektsofre for å fremme sin karriere. Det gode seirer til slutt, for så vidt som det ene voldtektsofret stikker av med mannen til advo-

Forresten gik jeg i går ind i en pornoforretning i Istedgade... der så jeg en fuldstændig vanvittig dippedut... jeg aner stadig ikke, hvad den skal bruges til, og jeg spekulerer på hvad fanden det er...
– en hjerne?

Jeg gør opmærksom på, at de to udsendelser også bli'r meget vigtige for dig... Jeg skal tale om både Inge-Lises og Kirstens voldtægtssager...
Jeg takker underdanigst... Jeg er i gang med Kanal 22, TV-aktuelt samt kulturrevyen

Problemet er, at jeg er sociolog og jeg er ved at skrive en bog om Inge-Lises voldtægtssag... Er det ikke sådan du har besluttet?
Skulle JEG ha' besluttet, at DU skal skrive en bog?!

Spil nu ikke dum, Bodil... JEG har besluttet at skrive en bog, men DU har besluttet, at jeg skal have Inge-Lise, mens DU skal have Kirsten...
Sådan faldt det nu engang...
Å, hold op!

katen, mens den andre slår seg sammen med en lesbisk medsøster i Frelsesarmeen.

Tintin

Bretécher regner forbausende nok seriene sine som svært konvensjonelle. Hun sier dessuten at hun ikke er opptatt av nytteverdien av det hun gjør. Mange har nok kjent seg selv igjen i *De frustrerte*, men få har gått til de grader i seg selv at de har blitt noe bedre menneske av å lese Bretécher. «Jeg tar ikke arbeidet mitt særlig alvorlig,» uttaler hun.

«Graviditet er frastøtende»

Bretécher følger lite med i det som skjer på dagens franske tegneseriemarked. Hun foretrekker de eldre seriene, særlig *Tintin*, og tegnemessig regner hun seg til samme skole som Tintins opphavsmann Hergé. Riktignok har hun utviklet en tegnestil som ligger nokså langt fra forbildet. Alle personene i seriene hennes er sterkt karikerte, med digre neser og forgremmede ansiktsuttrykk. Den tegnemessige harmoni som man finner i *Tintin*, ville ha virket svært malplassert i *De frustrerte*, og det er vanskelig å tenke seg Bretéchers serier i farger.

Strukturalistisk diskrepans mellom signifikatet og signifianten

Men den særegne tegnestilen til tross: *De frustrerte* er en typisk verbal serie. Replikkene er viktigere enn tegningene. Bretécher har alltid prøvd å fange opp nye moteord og ny sjargong, ikke minst etter at det typiske venstreintellektuelle språket ble borte. «Den pretensiøse språkbruken morer meg,» sier hun, og noen av manuskriptene hennes går Dusteforbundets pusteøvelser en høy gang. Hun sørger for at venner og bekjente fôrer henne med nye språklige vendinger, og hun noterer nye uttrykk hun hører på fjernsynet. De raske forandringene språket gjennomgår, fascinerer henne, likeså hvordan bestemte uttrykk er knyttet til bestemte sosiale lag: «Hvis et uttrykk brer seg ned til middelstanden, finner de elite-orienterte noe nytt, og det gamle glemmes. På et par måneder kan det hele være over.» Å oversette Bretécher kan ikke være lett! Men av og til går hun til den motsatte ytterlighet og lager serier uten en eneste replikk. Disse er hun selv mest fornøyd med, for de er som hun selv sier de vanskeligste å lage.

Også innholdsmessig har seriene hennes gjennomgått en forandring. Kvinnesaken betraktet hun som passé allerede i 1982. Personene er etter hvert blitt noe mer sympatiske og kanskje litt mindre frustrerte. Det er blitt litt mer handling i seriene. Hun søker også nye temaer. Et eksempel på dette er «Jeanne d'Arcs lidenskapelige liv», en serie hvor Guds budskap går Jeanne hus forbi, mens — i epilogen — mottar en av sauene hennes det guddommelige kall som Frankrikes frelser.

«Den pretensiøse språkbruken morer meg»

Det er osse forkert af mig at hidse mig op... blot en helt forståelig romantisk trang... Håbløsheden får dig til at tænke på at melde dig ind i Frelsens Hær, ikke sandt?
Hvordan er du kommet på den idé?
Jeg har en veninde, der har været korporal i et stykke tid... Det er Simone... Jeg ved ikke, om jeg har nævnt hende for dig, hun er tidligere K.A.P.'er... Nå, men hun har skrevet til mig, at det er smaddergodt... Nyt livsindhold... og...
Har hun sendt dig et brev hos mig?
Det må jeg nok sige, Inge-Lise... skjuler du nu også dine breve for mig? Du ved jo, hvor vigtigt absolut fortrolighed mellem os er!
Hør lige her...

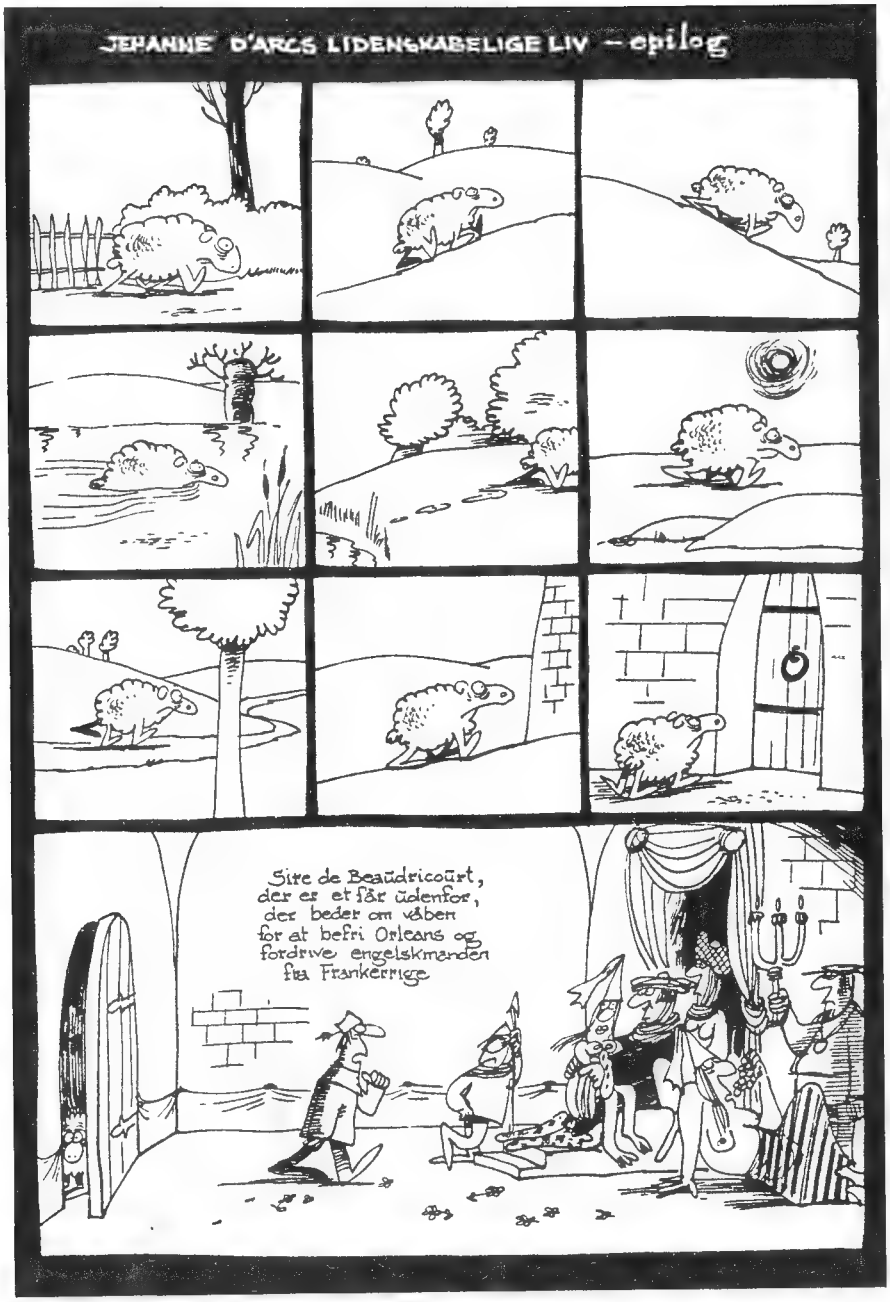
JEHANNE D'ARCS LIDENSKABELIGE LIV – epilog
Sire de Beaudricourt, der er et får udenfor, der beder om våben for at befri Orleans og fordrive engelskmanden fra Frankerrige

«Jeg tar ikke arbeidet mitt særlig alvorlig»

De frustrerte tegner hun ikke lenger — de er i stedet blitt dukketeaterskikkelser i fransk TV2 — men hun arbeider med andre serier i samme stil. Og selv om hun ikke har mye til overs for politikk, liker hun heller ikke den virkelighetsflukt som i stor grad preger dagens franske tegneserier. Da er det bedre med hennes egne serier, der kvinner kjenner igjen seg selv, og menn kjenner igjen hverandre . . .

Jon Gisle

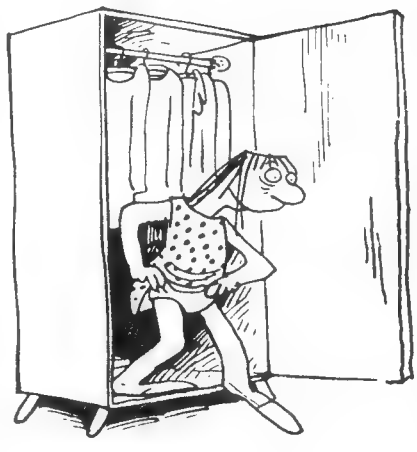

Da utrops-tegnene forsvant

Forbindelseslinjene mellom tegneserier og de litterære miljøer er ofte tettere enn hva man tror. Flere kjente forfattere har bidratt med manus. Raymund Chandler er en. Ray Bradbury er en annen. Om Bradbury forteller Bill Gaines (legendarisk amerikansk forlegger, bl.a. av «EC-heftene» i femtiårene og magasinet «Mad» siden starten) i et intervju ved Tor Ødemark i 1983 (T&T 23/24).

Bill Gaines tok en gang to av Ray Bradburys historier og satte dem sammen til en tegneserie. Han syntes selv at resultatet ble bedre. Så mottok Gaines et brev fra forfatteren selv: «Jeg tror De har oversett å betale meg for to historier. Jeg ville sette pris på om De ville sende meg oppgjør på 25 dollar for hver av dem.»

Gaines ringte ham opp og sa:

«Ærlig talt, det blir jo bare 50 dollar totalt? Kan vi få noen flere?» Og Bradbury svarte: Selvsagt.

«Du skjønner,» forteller Gaines, «Ray Bradbury er tegneseriefan — han elsker tegneserier. Han syntes det var glimrende at det ble laget tegneserier av novellene hans. Så alt vi betalte Ray Bradbury for, var god forretning for oss. Han skulle fortsatt ikke ha mer enn 25 dollar for hver historie. Og vi laget ganske mange.

Vi sendte seriene til ham for godkjennelse før vi trykket dem. Og han likte dem alltid. Bortsett fra at han ikke kunne fordra alle utropstegnene. I tegneserier, kanskje spesielt EC-seriene, satte vi et utropstegn i slutten av hver eneste setning, og det ble han gal av. Vi la ikke merke til det engang, for vi var så vant med det. Vi hadde skrevet historier på den måten i årevis. Når du leser en serie av Ray Bradbury vil du vite det, for du vil ikke se et eneste utropstegn, bare punktum!»

CONAN FRA CIMMERIA

Muskler og sverd, blod og gørr! Det er stikkord i Tore Feirings artikkel om mannemannen Conan. Den oppsto som et resultat av en noe hastig forelskelse i Conankvinnen Grace Jones. Etter filmen er det på tide å lese tegneserien på nytt. Der er det mer å hente for den som søker actionfylte eventyr.

Prolog

Det skjedde i de dage at det kom en film om Conan hit til lands. Akkurat dét heftet jeg meg ikke så mye ved. Conan hadde alltid vært meg temmelig likegyldig. Muskler og sverd, blod og gørr, fysj!!!

Men Grace Jones! Med henne i en av rollene og i en ytterst sexy bekledning. Det tiltalte meg meget. Som den gris man nå en gang er, *henne* måtte jeg se, — og med siklende fantasier om mye deilig, bronsebrun Grace Jones-hud befant jeg meg i kinosalen.

Men akk skjebne. Istedenfor å bli forført av Miss Jones, ble jeg forelsket i Conan, dette muskelslottet i Arnold Schwarzeneggers skikkelse. Skuespillerprestasjonene til Arnold skal jeg la ligge, men den *måten* Conan ble fremstilt på, bevisst eller ubevisst, *den* gikk rett hjem: Halvtomeste, dum, vennlig, råsterk og småbrutal. Jo, dette var en barbar etter min smak.

Etter 17-18 år med Donald Duck, og 10 år med litt mer avanserte tegneserier, kjøpte jeg mitt første Conanblad og nærgransket dette fenomenet.

Skaperen

Conan ble skapt av Robert Ervin Howard fra Cross Plains i Texas. Howard, som var av skotsk avstamning, ble tidlig fôret med gæliske sagn og skrekkhistorier av sin bestemor som la hele sin gæliske naturs trang til sort mystisisme og overtro bak historiene.

Buscema/Alcala kan til tider være meget dynamiske. Ingen tvil om Conans styrke her.

Om ikke dette var nok, så hadde han også en negerbarnepike som øste opp for ham fra sitt folks tro på spøkelser og andre overnaturlige vesener og hendelser.

Howard ville bli forfatter, og begynte i 1924 å få litt omsetning på det han skrev. «Weird Tales» kaltes det og var vel det vi nå kaller for kiosklitteratur. Så — i 1932 — dukket Conan the Cimmerian opp i «Weird Tales» for første gang. Til slutt, etter en jevn produksjon, var det nok til å fylle 12 samlinger.

Howards eget liv var — i kontrast til hans helts — nokså tragisk. Han hadde en despotisk far som overså sin kone totalt, og dette førte til mange konflikter far og sønn imellom. Moren på sin side overførte all sin kjærlighetshunger og hengivenhet på sønnen. Det ble et bånd mellom mor og sønn som Howard aldri klarte å løsrive seg fra. Da Howard fikk vite at hans mor var døende, gikk denne svære og kraftige karen på over 100 kg inn i garasjen og skjøt seg gjennom hodet. En veldig amerikansk måte å løse problemer på. Han ble bare 30 år gammel, den 11. juni 1936. Dagen etter døde hans mor.

Dette er ingen hodeskalleåpners avhandling. Jeg skal ikke gå nærmere inn på hva som skjedde innenfor Howards kranie før det gikk hull på det, heller ikke hans forhold til kvinner, vold og muskler. Men en ting er sikkert: hadde Howard vært «normal», ville vi aldri ha fått Conan. Kanskje en ny Zane Grey, men dem er det nok av.

«All fled — all done, so lift me on the pyre; The feast is over and the lamps expire.» Det var det siste han skrev.

Hvem var Conan?

Conan levde i den hyborianske tidsalder, ca. 10 000 år før vår tidsregning. Han kom fra nordvest, fra det fiktive landet Cimmeria, og som cimmerianer er han etterkommer av innbyggerne av Atlantis, den vakre byen som forsvant i havet.

Conan dro sørover, levde som røver og eventyrer på de hyborianske sletter, og ble av sin samtid sett på som en barbar. Han sloss mot alle som nektet ham å leve sitt eget liv, med blodig sverd og utemmet villskap, som det står i teksten. Kvinner var aldri noe problem. De ble brukt som det falt ham inn. Dette var absolutt mennenes tidsalder, kvinnene var der for å brukes. Når man hadde tid, vel å merke.

Etter den hyborianske tidsalder fulgte forfallet; kriger og naturkatastrofer fulgte hverandre som hunder følger herren. Til slutt kom det store smellet; Hyboria delte seg i to i et gedigent jordskjelv, nye landområder oppsto, og verden ble slik vi kjenner den i dag, med Europa splittet fra Afrika med Middelhavet. De britiske øyer er ifølge myten det som fra før var Cimmeria. De hyborianske sletter er i dag Middelhavet. Så langt Howard.

Tegneserien Conan

Etter tredve års glemsel dukket Conan opp igjen i bokform i 1966. Deretter, i 1970, kom det første tegneserieheftet, utgitt av Marvel.

Det var Roy Thomas, som nettopp hadde blitt ansatt som manusforfatter på Marvel, som så Conans potensiale på tegneseriemarkedet. At han traff spikeren midt på hodet hersker det vel ingen tvil om. I dag, 16 år etter, lever fremdeles Conan i beste velgående. Historiene er vel ikke som de en gang var, men fremdeles er det Roy Thomas som hovedsakelig skriver dem.

Conan la grunnlaget for en farsott i Sword-and-Sorcery-genren, på norsk noe uhøytidelig «Sverd og sauseri». Det er nok å nevne Richard Corben og hans mange sterke menn. Utgangspunktet for dagens Conan-historier er fremdeles Howards fortellinger, men ikke nødvendigvis fra Conan-novellene. Howard hadde en rasende produktivitet og skrev en mengde ulike historier i samme stilen. Det er nok å forandre hovedpersonens navn, og pronto! — man har en ny Conan-historie.

Tegnerne

De første Conan-fortellingene ble tegnet av engelskmannen Barry Smith. Etter endt kunstskole i London kom han til USA på to ukers visum for å tegne for Marvel. Han ble der borte i fem måneder før immigrasjonsmyndighe-

tene fikk kastet ham ut. Vel tilbake i London begynte han å tegne Conan.

Smiths stil var revolusjonerende. Aldri før hadde en serietegner lagt ned så mye arbeid i tegningene og side-layouten. Det var iallfall helt ukjent for amerikanerne, som for det meste var vant med samlebåndstegninger og ditto tegnere som tenkte på lønningsposen.

Den Conan som Smith formet var en meget estetisk barbar i et vakkert og prerafaelittisk urtidslandskap. Smiths Conan var en velproporsjonert nytelse med stor poetisk skjønnhet. Thomas og Smith vant også i 1972 ACBA-prisen for sine serier (Academy of Comic Book Art).

Smith tegnet Conan til oktober 1973, da et par andre tegnere tok over. Og så dukket John Buscema opp på arenaen. Buscema tegner ennå Conan, men han har vært avløst av andre tegnere en gang imellom. Ingen av disse har vært av de helt-store, heller tvert imot, men Dick Giordano er et unntak. Han er kanskje den som står nærmest Barry Smith, rent grafisk, men han har også sin egen helt særegne stil med sort/hvitt-flater.

Det er Barry Smith som er Kunstneren blant Conan-tegnerne. Men personlig finner jeg hans Conan *for* vakker, *for* sirlig og *for* dekorativ, også omgivelsene. Pre-rafaelisme og jugendstil passer opplagt bedre på en serie som har et mindre brutalt snitt over seg, f.eks. 1001 natt.

Det var med Buscema at Conan ble barbar! Figuren ble bredere og mer sammentrykt. Mer en blanding av neanderthaler og nåtidsmenneske. Sidene ble ikke grafiske tablåer, men rasjonelle ruter med framdrift og fres.

Ett eksempel på Barry Smiths tegninger. Vakkert, estetisk og dekorativt. Conan er IKKE dekorativ.

Illustrasjonskunst av ypperste klasse. De gamle mestre verdig. Skal vi kreditere Buscema som tegner, eller Alfredo Alcala som tusjer?

DET ER EN SEN NATTETIME: OG I ET AF DEN BELEJREDE BLODBORGS INDERGEMAKKER...
I HAR GODT KØDKVÆG HER PÅ DETTE GUDSFORLADTE STED, MALTHOM, DET MÅ MAN LADE JER!
MEN HVORFOR SÅ TRIST? VI ER SÅ GODT SOM 10.000 GULDSTYKKER RIGERE!
MED SÅDANNE PENGE KAN DU OMBYGGE DENNE BORG, OG SIKRE DIN POSITION HER, IKKE?
DET KAN JEG VEL.
HVAD MIG ANGÅR, VIL JEG SAMLE EN BANDE SLAGSBRØDRE OG FARE ØSTPÅ FOR AT FINDE EN ELLER ANDEN FED BY AT...
CROM, MAND... HER SIDDER JEG OG VRØVLER LØS SOM EN FRA ZINGARAN, OG KNAPT KOMMER DER ET ORD FRA DIG! HVORFOR?

Buscema er den ideelle Conan-tegner, ingen kunstner med stor K som Barry Smith, men en rasjonell og dyktig håndverker. Nevnes bør også Alfredo Alcala, som rentegner de fleste Buscema-seriene. Kanskje er det til syvende og sist *han* som er den største?

barneskrik og jobb, hele det seksuelle forspill, kvinnenes orgasme og hele skiten, glemme alt dette? For en halvtimes tid i alle fall?

Conan i dag

Semic, som i 1984 og 1985 ga ut noen Conan-hefter på norsk, opplyser på en foprespørsel at de ikke har noen planer om å utgi flere. Grunnen til at Conan gikk inn, var at dette var et samarbeidsprosjekt mellom Norge og Sverige. Svenskene (de er ravende sinnssyke!) kjøpte *så få* Conan-blader at det ikke bar seg økonomisk. Men i Norge gikk det med overskudd ifølge Semic.

JEG VIL BLIVE TIL BRYLLUPPET, HVIS DET IKKE VARER ALT FOR LÆNGE.
MEN, LIGESOM ABALLAH BIN KHOR, KAN JEG LUGTE FREDEN VEJRE OVER HORISONTEN ...
...OG DU VED DEN DUFT IKKE FALDER I MIN SMAG!

Conan i tre tegneres strek: BARRY SMITH; her har Conan rene, pene trekk, en sivilisert utgave av barbaren og ikke så mye brutalitet i trekkene.

JON BUSCEMA; Conan har blitt mer brutal, en blanding av barbar og nåtidsmenneske. Vi aner en rå intelligens, ondskapen ligger på lur. Etter min mening den beste Conan-skikeklsen. NEAL ADAMS; her er urtidsmennesket, å overleve er det viktigste. Den Conan som ligger nærmest Howards visjoner.

Hvorfor Conan?

Som nevnt innledningsvis er det ingen psykologisk avhandling om fenomenet Conan. Det synes jeg ikke nødvendig. Conan er enkel underholdning, riktignok med mye vold og til tider et forferdelig kvinnesyn, med enkle løsninger av handlekraftige menn, men sammenlignet med mange videofilmer og filmer ellers (f.eks. Rambo og Rocky, for å ta to) er Conan fullstendig harmløs. Er volden i sagalitteraturen farlig for den oppvoksende slekt?

Grunnen til Conans popularitet ligger vel også i at handlingen foregår på Moder Jord, ikke et sted ute i verdensrommet blant overnaturlige helter. Slike blader blir vi jo dynget ned med. Også blandingen av keltisk/gæliske heltesagn og myter om vikinger, middelalderromantikk og den ensomme westernhelt, alt dette er noe som alle glade gutter faller for. Ja, for jeg regner det som sikkert at minst 90% av Conans lesere er gutter og menn. og hvem vet, som mann kan det kanskje være ålreit å flykte inn i Conans verden, der menn er menn og kvinner villige og rikdommen rett rundt hjørnet. Glemme bleievask,

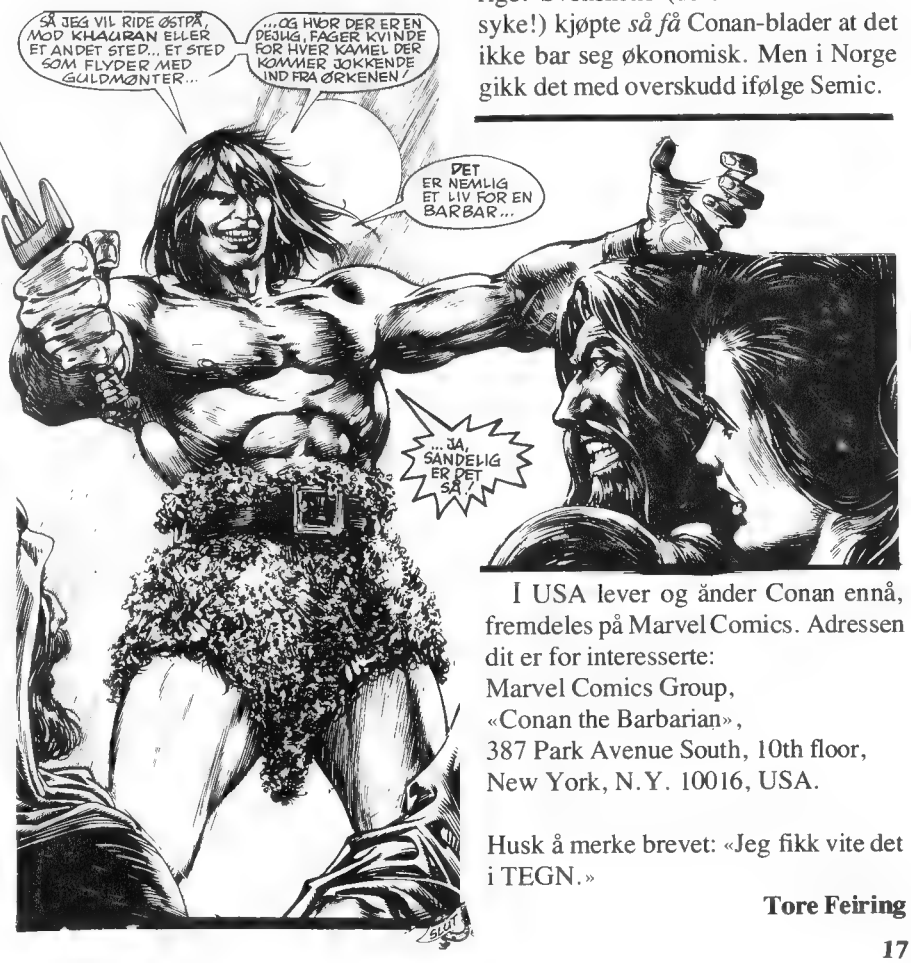
SÅ JEG VIL RIDE ØSTPÅ, MOD KHAURAN ELLER ET ANDET STED... ET STED SOM FLYDER MED GULDMØNTER...
...OG HVOR DER ER EN DEJLIG, FAGER KVINDE FOR HVER KAMEL DER KOMMER JOKKENDE IND FRA ØRKENEN!
DET ER NEMLIG ET LIV FOR EN BARBAR...
...JA, SANDELIG ER DET SÅ!

I USA lever og ånder Conan ennå, fremdeles på Marvel Comics. Adressen dit er for interesserte:
Marvel Comics Group,
«Conan the Barbarian»,
387 Park Avenue South, 10th floor,
New York, N.Y. 10016, USA.

Husk å merke brevet: «Jeg fikk vite det i TEGN.»

Tore Feiring

CONAN – som primalskrik

Et diskusjons-innlegg ved Finn Bjørklid

Første side viser en helsides panoramabilde. Det samme som filmterminologien vil karakterisere som anslaget. Det er en storslått scene: En araberlignende mann med flagrende hodekledning og krumsabel river i håret på en lettkledd kvinne som sperrer opp øynene i angst. En annen mann ligger på ryggen nedover en steintrapp med en dolk i brystet og rennende blod. I forgrunnen griner en skjeggete araber mot oss. Nedenfor trappen holder en annen på med å slå ihjel en skrekkslagen mann. Enda en kriger bærer henslengt en sprikende og ytterligere lettkledd og skrekkslagen kvinne over skulderen. Lik ligger strødd i ruiner. Det brenner. Og bakerst i bildet, gjennom en port, kommer en mann bedagelig ridende inn. Det er ingen araber, heller tvert imot.

Slik åpner tegneseriealbumet *Slaveprinsessen* med Barbaren Conan. 1) Det er gitt en meget smukk fremstilling av de ovenstående menneskene om enn i stiliserte positurer og med en uhyre ren og estetiserende strekfølelse. Særlig skraveringen er verd å merke seg; tynne og parallelle hårstråstreker, ganske assosiative til forrige århundres illustrasjonsteknikk, xylografiet, som bl.a. Doré benyttet med hell for å visualisere Det Gamle Testamentet. 2) Det siste er neppe ubevisst, men et mulig, om enn fjernt åndsslektskap. Coverteksten forteller at historien henspiller seg (i en fiktiv miksturverden) for 10 000 år siden. Men uansett hvor fjernt bakmennene forsøker å gjøre det hele, omfatter myten meget nære forbindelser, også i billedsiden.

En beskrivende og samtidig distanserende (og dessuten altfor pratsom) tekst følger og fyller tegningen. Når leseren blar om fortsetter redslene fra de morderiske araberne, men billedformatet, rutene, zoomer langsomt inn den hvite mannen til hest og som leseren forlengst har gjenkjent. Det er Conan, helten i fortellingen. Etter innledningen som har presentert miljøet, situasjonen og helten, ringes en enkelthendelse inn: En særdeles grusom araber truer en gammel mann og stikker så sabelen igjennom ham for så å kappe fingrene av sitt offer. Det er for lettere å kunne gripe den dødes ringer og holde dem opp mot leseren, triumferende, i egen blodfylte hånd.

I bakgrunnen har mannen til hest, Conan, betraktet det hele uten å gripe inn. Han er en utenforstående, ikke tilhører han de blodtørstige araberne, men heller ikke ofrene. Likevel, nærmest uten å anstrenge seg, sparker han ut med en støvel, fortsatt sittende på hesteryggen, og klistrer araberens ansikt inn i en mur. I to karakteristiske bilder ser vi ryggen på den uheldige mens han livløs glir ned langs veggen og etterlater seg en mørk flate av blod.

«Tross alt er det en hård tid,» kvitterer den medfølgende teksten.

Med denne innledningen oppsamles samtlige data om en helt bestemt eventyrskikkelse; den ensomme, tause og harde helt. Like slagkraftig i nevene som i replikken. Gjerne «nervøs, innesluttet, med psykopatiske trekk» som det heter om vår nasjonale Morgan Kane, men dét er sammensatte trekk som gjør Kane til en rik personlighet i sammenligningen med f.eks. Conan. For barbareren Conan er frisk, litt smakfull primitiv, men sunn. Det er omgivelsene som er syke. Conan selv er bare én forestilling om en handlekraftig mann som alene er i stand til å slå tilbake. I ham er det trekk fra utallige myter som har smeltet sammen til et moderne, nesten ekspressivt uttrykk: en langhåret Tarzan. Conan har opptrådt i ulike former og medier siden før 1940, først i «kiosklitteratur» ved opphavsmannen Robert E. Howard, men som trivialepos, det være tegneserie eller film, er ikke Conan noe unntak fra denne bestemte genren. Det er like mye Rambo som Tarzan i Conan. Vi kan gjenkjenne de samme trekkene, de samme klisjeene, den samme heftigheten og sist den samme ideologien som finnes i de fleste ensomme, men sterke menn. Innenfor denne genrebevegelsen er Conan summen av det meste og kan sies å være en særdeles rendyrket utgave av arten.

Denne ensomme og brutale helten er noe av det mest kritiserte både innenfor og utenfor tegneseriene. Det skjer ofte med rette. Det *er* en genre hvor hovedingrediensene er vold, aggresjon og intoleranse. I disse eventyrene florerer klisjeene og hvor heltens trekk er rendyrket i en formel som gjentas med hell gang på gang, fra tiår til tiår. Virile atleter har kommet og gått på tegneserienes treholdige papir, og mens noen har dødd og andre har overlevd, har genren i seg selv hatt et forbausende stabilt liv. Populariteten kan bl.a. måles i vekselvirkningen mellom tegneserie og film: Den serie som solgte bra, ble film, og den filmfigur som trakk fulle hus, ble tegneserie.

Det som gjør det interessant å trekke *tegneserien* Conan fram igjen, er det tilfelle at nettopp nå i midten av 80-tallet synes denne genren, denne bevegelsen, å toppe seg selv. Mest har nok filmutgavene vekket, ikke bare om barbaren Conan i Arnold Schwarzeneggers bodybuilder-skikkelse, spesialisert for denne typen roller og nå aktuell i en ditto film, *Commando*. Men også andre har tiltrukket seg oppmerksomhet, som *First Blood, Rambo* og

Rocky og de australske Mad Max-filmene, som alle har skapt rene kulter. Både genren og primært Conan står i tegneseriemediet på nullpunktet siden renessansen på 60-tallet. 3) Tegneseriene har nok ennå til gode å miste noe av sin barnslige uskyld. Sett i forhold til de tilsvarende genrefilmene taper nok seriene noe i intensitet og ikke minst i voldsomhet. 4) Likevel er det både visse tegn i tiden og tidligere erfaring av filmpåvirkning i seriene, som tyder på at den tendensen som kan sees i en film som *Rambo*, igjen kan betraktes som en forutsigelse for en tilsvarende utvikling innenfor samme genre i seriene, — *om* disse nå *vil* videreutvikle seg.

Som fenomen betraktet er det gammelt nytt som ruller over kinolerretet, men det har tilsynelatende ikke vært noen hindring for et ungt publikum over hele den vestlige verden. I en snever amerikansk sammenheng har filmene en klangbunn i de mannlige tilskuernes erfaringer fra og av Vietnam, men den store begeistringen verden over, særlig i Europa, forteller at det er *noe* i filmene, noe ved helten i disse, noe i den verden som fremstilles, et eller annet sted i dette, som taler til ikke-erkjente følelse i dypet av hver av oss. Det er tiltrekning som også burde kunne forklare noe i de mildere tegneserieutgavene med likelydende navn.

Slik forholdet er mellom tegneserie og film i tesen mild contra heftig, slik kan man også se en litt søkt parallell i forholdet mellom de to nordiske land Danmark og Norge: Urbant samfunn og mindre urbant samfunn. Således har ikke ringvirkningene av f.eks. filmen *Rocky* samme effekt i Norge som i Danmark, og Steffen Tangstad må, uten at kausaliteten er *så* direkte, dra til København. Og det er en dansk lektor i litteraturvitenskap, Peter larsen, som i en glimrende analyse har nærgransket de ringene som en film som *Commando* sprer. (5)

Også tidligere har ensomme, sterke og besluttsomme menn tatt loven og «rettferdigheten» i egne hender, men, slik Peter Larsen ser det, var det enklere før. Livet er blitt mer uoversiktlig. Grensen mellom Det Gode og Det Onde er blitt mer tilsløret. Den jungelen som den trauste eventyrer reiste halve kloden for å oppsøke, befinner seg ikke nødvendigvis der, men rett bak nærmeste hjørne i en storbygate. Den har rykket oss alle tettere inn på livet. Nettopp av den grunn er det en større grunn til å spytte i nevene eller motstanderen i øynene. Den verden som framtrer etter filmens fortekster er den dagligdagse. Men her foreligger ifølge Peter Larsen en ambivalens, nemlig angsten for det samme.

Den verden som var *før*, var også dagligdags og velkjent, men dessuten gåtefull og spekket med redsler. Denne tvetydigheten i det fortrolige har alltid vært en velkjent ingrediens i de fleste thriller- og horror-filmer og ditto serier. De forteller om en normalitet som langsomt går i oppløsning og ender i det motsatte.

I den verden som er *nå*, er det lite av den samme normaliteten som fantes før. Kaos eksisterer allerede før filmen har begynt, slik som den omtalte Conan-serien: Byen brenner, plyndres og voldtas allerede før leseren har begynt å bla og før Conan uengasjert rir inn i den. Og helten — som Conan — er nettopp *ikke* engasjert, iallfall i begynnelsen, og *når* han blir det, er det slett ikke som den tidligere helt à la Hopalong Cassidy i en kamp for Det Gode. Det er bare en biting. Primært slåss han fordi han er nødt (eller til nød fordi han har glede av det). Rett og slett for sin egen eksistens. Jungelens lov — drep eller bli drept — er absolutt. Overalt lurer en fiende. Når målet blir diffust og midlene mer meningsfulle enn det første, er det kampen i seg selv som gir mening (og glede).

Det sparket Conan tildeler fra hesteryggen, slik andre klasker en flue, kommer med en kynisk replikk som er karakteristisk for typen, verdensbetraktelsen og genren: «Du taler for meget, hund!» Og hunden, altså araberen, får som fortjent — hodet knust mot en vegg. Kynismen er grunntanken, ikke unntaket. Den egoistiske helt er i hovedtrekkene amoralsk. skaperne av Conan-serien «Slaveprinsssen» spiller lekende på vekslingen mellom den tidligere kampen for Det Gode og den nåværende «survival of the fittest». Som det heter i denne serien, etter den omtalte scenen: «imens, i et hus i nærheten . . . » forsøker en fet kjøpmann å redde restene av sin formue idet en enda mer uhyrlig araber trenger seg inn og spidder den fete. Deretter vender han seg mot en slavepike, selvsagt vakker og halvnaken, med det bloddryppende spyd. I en sadistisk scene presser han haken hennes opp med den skarpe odden mens han malende snakker om hva han kunne gjøre med den. Men før dette skjer, kommer ingen andre enn Conan inn, den eneste i nærheten som er tøffere enn de grusomme, og redder piken fra en skjebne som iallfall var verre enn døden. Tilsynelatende en positiv handling til fordel for Det Gode, men se: Conan har gjenkjent piken som en kidnappet prinssse og hans eneste motiver er å innkassere penger for henne. At han redder henne er edelt nok, men han trenger henne i live og motivene er neppe særlig edle.

Denne holdningen er fullstendig rendyrket i den nye bølgen av blodige eventyrfilmer. Og da på en atskillig mer voldsom og visuell måte enn hva tegneserien makter å stable på beina. Man kan snakke om en ren publikumsvoldtekt idet den enorme publikumsinteressen går hinsides hva kvaliteten i det samme burde tilsi. Det er film som er voldsom, kraftfull, hard og brutal, en action som heller pøser på enn antyder. Her finnes få nyanser, liten toleranse og hvor en eventuell dybde ofres til fordel for en eneste umiddelbar tolkning: den visuelle skjønnheten i den ensomme, hardtslående helt.

Filmene, slik Peter Larsen ser dem, forteller om overlevelsen i sumpen, i jungelen, i kaoset, i en verden hvor det meste flyter. Det handler om den ensomme mann som slår igjen. Halvnaken, med oljete overarmsmuskler, svulmende, kjærtegnet av et kåt kamera, med bevegelser som en stripteasedanserinne, er de malt som indianere, «smykket» med tunge våpen, utrustet for jungelkrig. Ikke for å sette noen autentiske verdier igjennom og skape orden i kaoset, men holde stand, utsette oppløsningen, være fast og bestemt og solid, en øy midt i det kvalmende og morderiske bløte som bare brer og brer seg.

I den utvidede hverdagsparanoiaen, som en film som *Rambo* viser, er det også noe mer enn en bestemt opplevelse av det moderne. Ifølge Peter Larsen er redselen for omverdenen, som i den paranoiske psykose, også et forsvar for en mannlighet som trues innenfra av en annen, indre kvinnelighet, som kan forklares som en ikke-erkjent og undertrykt homoseksualitet. Alle disse eventyrene utspiller seg i rene mannsunivers: blant soldater, politifolk, geriljaer og gjerne barbarer som hos Conan. Men selv her finnes «kvinneligheten», som bløthet og slapphet. Rambo eller

Fortsettelse side **5 0**

Finn Bjørklid

Oppvekst i ANDEBY

Nå kan det bli kjent:
Lørdagsforums og VGs utsendte journalist, Knut Borge, møtte Donald Duck i ung alder. Dette førte til en splittelse i hans mottakelige barnesinn: Det er ikke lett å vokse opp på Eiksmarka når man i ånden befinner seg i Andeby!

Om tegneserier vet jeg lite. Men jeg vet litt — nok til å vite at jeg i en periode av mitt liv sto på terskelen til å ville bli fanatiker — eller ekspert. Men andre ting kom i veien. Først og fremst musikk.

Bærum i femtiårene var et godt sted å vokse opp. —Det er så godt for barna her, sa foreldrene våre og reiste en liten unnskyldende mur rundt det faktum at mange av dem hadde bygget litt for stort og dyrt.

Men de hadde rett. Det var godt i Bærum. Godt og sunt og trygt. Ikke så begivenhetsrikt, kanskje, men vi leste tegneserier. Det var kompensasjon, det!

Hva var vel Jar mot Gotham City? Selv Sandvika bleknet i sammenlikning. Hva var vel Grav skole mot fortet til Kaptein Miki? Hva var vel Eiksmarka mot Andeby?

Det gikk i Stålmannen, Prærieblad-et, Vill Vest og Donald, særlig Donald.

Jeg mener helt alvorlig at Donald ga meg like rike litterære opplevelser da jeg var åtte–ti år som Isaac Bashevis Singer gjør i dag. Donald-bladene fra 50-tallet hadde episk kraft. De var spekket med sterke og fine historier og de var bevissthetsutvidende. Jo, det var de.

Jeg tror at pedagoger og annet velmenende folk som rakker ned på gode tegneserier og sågar vil forby dem fra bibliotekene, er dumme. Eller rettere sagt: De må enten ha hatt en snever barndom eller så har de slett hukommelse.

Jeg mener jeg lærte mye gjennom Donald. Jeg fikk et glimt inn i en annen og større verden enn vår egen, fikk ferten av et samfunn som skulle komme til å prege oss i enorm utstrekning — det amerikanske. På godt og vondt, selvsagt.

I Donald så jeg TV for første gang. Endene hadde TV! I Donald stiftet jeg i de tidlige 50-årene bekjentskap med et vanvittig fenomen som jeg ikke fikk studere ved selvsyn før i 1978: Quizshowene i amerikansk fjernsyn. En hysterisk programleder drev Donald langt inn i galskapen med en brottsjø av meningsløse spørsmål.

I Donald oppdaget jeg boomerangens finesser. dette fiffige australske jaktredskapet forekom ofte i seriene. Riktignok brakte det aldri med seg noe bytte tilbake til kasteren. Vedkommende fikk boomerangen i hodet, men likevel.

Donald og nevøene dro på camping lenge før mor, far og jeg våget oss til ferie-helvetet «Capri» utenfor Strømstad. Ole, Dole og Doffen var betydelig mer effektive med de små kritthvite andehendene (!) sine når det gjaldt å få teltet opp, enn vi var med klubbene våre.

Og så kostholdet, da. Kostholdet var kjedelig i Bærum i 50-årene. Det gikk i pølser, røkt kolje og grøt hver lørdag. En banan var et fata morgana. I Andeby mesket de seg med melon — som ikke slo igjennom i Norge før 68-generasjonen hadde vært på russetur i Rimini — og maiskolber, som fremdeles har noe kosmopolitisk over seg som TV-snack — og plumpudding. Et slikt ildsprutende kulinarisk under var aldri blitt observert på strekningen Lysakerelven–Kadettangen. Vi stirret vantro, lurte på om puddingen brant i munnen og forsto godt Guffen som raserte Bestemor Ducks pene landsens hjem i panikk ved synet av en påtent plumpudding.

Potetstappe spiste de også i Andeby, men det var upopulært. Donald lurte stappen i guttene ved å si det var is. Selv var vi helt sikre på at potetstappe måtte være avsindig vondt. Som å spise sement, antakelig.

Og slik som de kledde seg ut i Andeby og tilliggende herligheter! Vi, fjomsene, tok på oss fars avlagte hatt og mors utrangerte hofteholder og lo så vi falt ned trapper. Men det kunne ikke måle seg mot bladene. Der skar de snedige endene ut fryktelige grimefjes i noe som het gresskar og skremte fjøra av hverandre. Det er dette Steven Spielbergs filmer handler om i dag. Den som hadde hatt et gresskar i Bærum i 1955 ville vært konge på jorderik.

Takket være Donald-bladene opplevde jeg et av mine rareste og mest slitsomme sommerminner. I en hel uke gikk, løp og syklet jeg langs feriestille villaveier på jakt etter stadig nye regnbuer. Der de endte sto en krukke gull.

Jeg visste det, jeg hadde lest det i Donald. Jeg vet jeg ikke hadde vondt av det.

Jeg er sikker på noe annet også. Uten mine venner i Andeby ville barndommen min vært mye fattigere. Og hva ville jeg vel som barn ha visst om meloner, boomeranger og gresskar?

Ikke det kvakk.

Knut Borge

KATTEN –ni liv gjennom historien

Katteinformasjoner samlet og bearbeidet av Finn Bjørklid.

Si meg hva slags dyr du har, og jeg skal si deg hvem du er. Det sies at en mann er kun en mann ved at en kvinne beviser at han er det. Men mennesket er ingenting uten et dyr ved sin side. Menneskets beste venn er hunden. Det er noe alle vet. Bare kattevennene betviler et sådant selvinnlysende faktum. Mer enn noe annet dyr er katten blitt et mystisk dyr, med stor plass i folketro, kunst og diktning gjennom tidene. Ikke minst tegneseriene hviler i høy grad på katten.

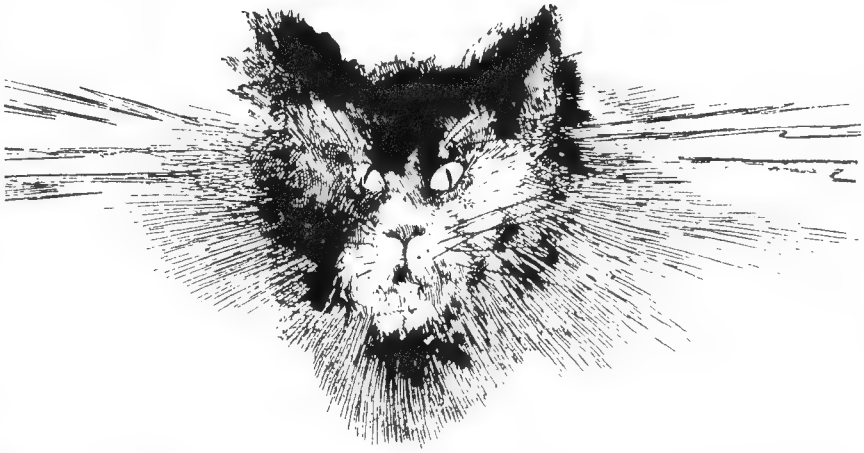

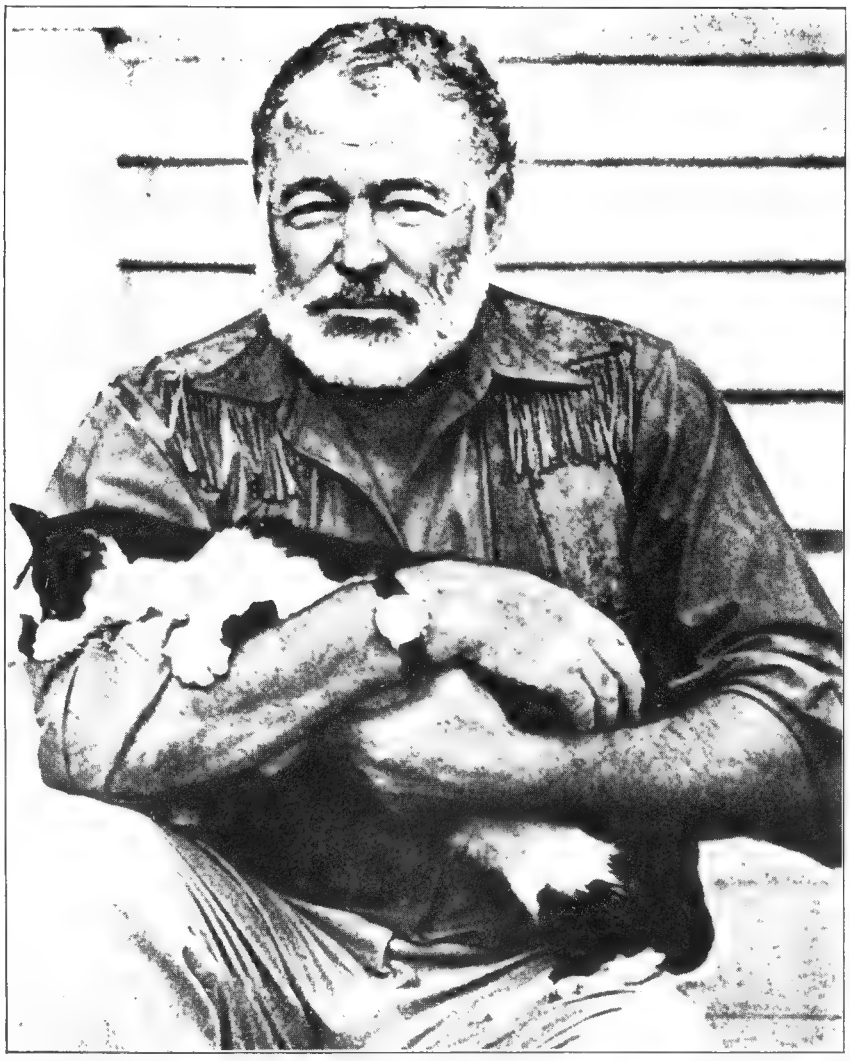

Katten opptar oss. Kunstnere er opptatt av katter. Forfattere er blitt delt inn i to grupper; de som elsker katter og de som ikke gjør det. Hemingway var katteelsker. André Bjerke var lidenskapelig. Jens Bjørneboe også. Han likte dessuten ikke hunder. Dem forbandt han med Tyskland. Cora Sandel likte katter. Kvinnehateren Strindberg likte også katter, men hunder hatet han. Hans landsmann, lyrikeren Ivar Conradson, hatet katter dypere enn de fleste. Katten er inkarnasjonen av kvinnen, som den homofile Conradson heller ikke hadde større tanker om. «Den är så ful, kattens uppsyn, som en ond dröm,» skriver han. Tore Stubberud derimot finner ut at «katten er den inkarnerte marxist». Det finnes rik dokumentasjon over at ingen stiller seg uengasjert overfor en katt, enten den maler eller freser mot en, enten man leser om den eller beskuer bilder av den.

Katter er skye, stolte, snikete, koselige, farlige rovdyr, mytebelagt, tilført psykologiske trekk og kjønnsrollemønster. Men dessuten kan de være morsomme. Det beviser alle de ulike

Mange kunstnere har et forhold til katter. En av dem var Ernest Hemingway. Et kjærlig symbol på pakten mellom katten og urmennesket.

kattekarakterene som myldrer i bøker, seriehefter, plakater, leketøy og film. Historien om katten er historien om den menneskelige sivilisasjon.

Katten er det nest mest populære kjæledyret i både Europa og Amerika. Om derimot folk hadde gitt hjertene sine (og sine hjem) til et annet dyr, la oss si griser og flaggermus, er det tvilsomt om bokhyllene ville ha målt så mange meter som de gjør med kattebøker. Istedenfor ville vi ha stabler av vakkert skrevet og nydelig illustrerte bøker om griser og flaggermus. Mamma vil med dempet stemme fortelle eventyret om grisen med syvmilsstøvler og frikerne vil med stor, stein fryd lese tegneserien om Feite Freddys Flaggermus. Verden ville ikke ha vært den samme, for verden har overgitt seg betingelsesløst til katten. Hvordan dét først skjedde er ikke helt klart, men det kunne gjerne ha skjedd slik Kipling har beskrevet det i «The Cat That Walked by Himself» hvor katten opptrer som musefangeren par exellence. Til gjengjeld får den mat, vann og varme. Men ellers spaserer katten for seg selv. Ingen eier den.

Katten som vet å holde fast på en god ting når den har funnet det, har vært til stede lenge nok til å sikre seg at det statistiske hjem inneholder 1,6 foreldre, 1,7 barn, 1/3 hund og ikke minst 1/5 katt.

Den første katt

Når menneskene først ble oppmerksom på katten er fortsatt noe uklart, men vi kan jo tenke oss at ganske fra begynnelsen av menneskeheten har det ved ildstedet blitt fortalt historier om katter til barn som satt med åpen munn og lyttet. Siden har ikke bare katten nedfelt seg muntlig, men også mer håndfast, i primitiv såvel som sofistikert kunst.

Som husdyr finner vi katten i det gamle Egypt. Allerede under det 5. og

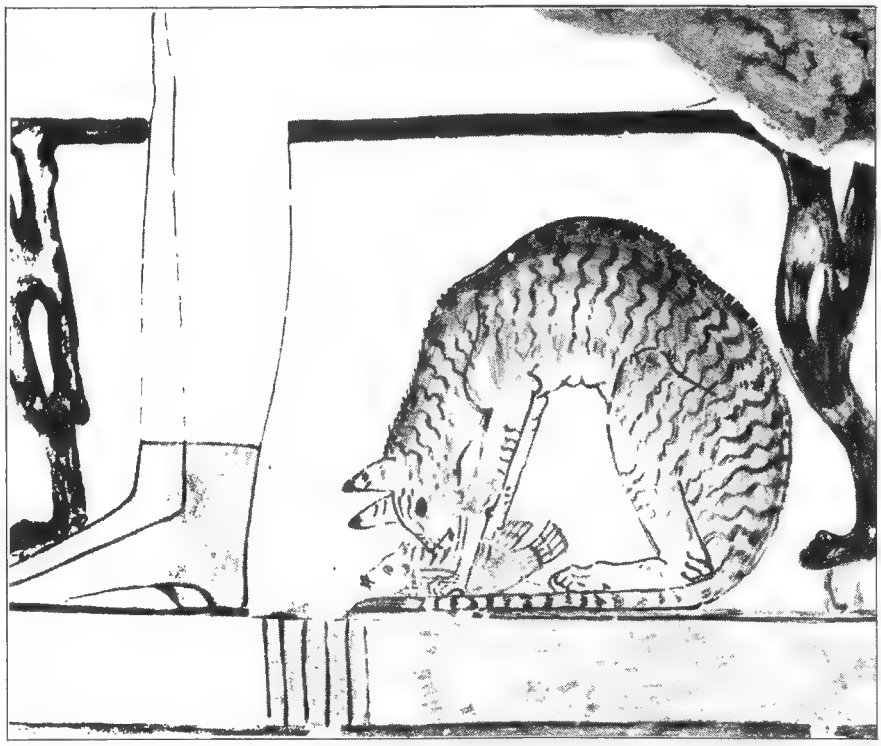

Egyptisk maleri av en katt som spiser en fisk under eierens stol. Utsnitt.

CARE
COPYRIGHT © 1980 BY GILBERT SHELTON
DET STÅR I DAGBLADET AT VI ER BLITT KJÆLEDYR - SPRØ...
...GJENNOMSNITTS-NORDMANNEN FORBRUKER HVER UKE NOK KJÆLEDYR-MAT TIL Å FØ EN HEL FAMILIE I ETIOPIA I SAMME TIDSROM...
SKAMMER DU DEG IKKE NÅR DU VET DETTE?
NEI, FORDI JEG VET AT EN FAMILIE MED ETIOPERE IKKE VIL BLI LIKE SÅ BRA KJÆLEDYR!
RIKTIG, FEITE FREDDY, DET ER DET.

Kater, tysk, egentlig hankatt = bakrus, katzenjammer.

Katt = tidligere meget brukt strafferedskap. Besto av et kort treskaft, 5 eller 9 lange, tynne lærremmer, ofte med knuter på. «Den nihalede katt» var mest fryktet, og mest anvendt.

Katt, stor talje til å heise et stokkanker opp under kranbejelken med, også kalt katt(e)talje.

«Katten har ni liv» = ordspråk som finnes i den eldste engelske ordspråksamling av John Heywood (1546), stammer fra en glemt indisk fabel.

Kattesott = folkelig betegnelse på sjalusi.

Genuine (ekte) ailurofobi = frykt eller hat for katter.

Katter = alminnelig betegnelse på en del små arter av katteslekten av omtrent samme størrelse som vår vanlige huskatt. Ordet katt har muligens fra afrikansk opprinnelse kommet til de germanske språk.

Villkatten = (Felis silvestris) er litt større enn huskatten, men med litt kortere hale. Noe forhatt pga. sin villskap og rovgriskhet. Dens hjem er i tette fjellskoger i Nord-Asia og Øst-Europa, tidligere også helt til Danmark.

Huskatten (Felis ocreata domestica) kommer vesentlig fra den egyptisk-nubiske Felis ocreata, muligens med en innblanding av en asiatisk steppekatt, Felis manul. Denne er sølvgrå med svartflekket isse og forbundet med huskatten ved mange mellomformer. Huskatten er spredd over hele kloden, unntatt polarstrøkene og finnes hos alle fastboende folk. Dens dyktighet som muse- og rottefanger har gjort den uerstattelig, og dens intelligens og renslighet gjør den skikket til selskaps- og stuedyr i by og bygd. I tidens løp er det blitt frembrakt en rekke forskjellige raser i alle farvevarianter — hvite, svarte, blå, gule, tigrete og flekkete. Inndelingen skjer i langhåret (angorakatt) og korthåret (siameser, burmakatt, etioper, russian blue, mankatt og europeisk korthårskatt).

Den evige kampen mot horder av mus, slik Gilbert Shelton (1980) ser Dick Whittingtons katt og dens historiske innsats.

6. dynasti, for omkring 4400 år siden, var katten ikke bare folkeeventyr. Fra papyrustekster vet vi at huskatten — Felis ocreata domestica — ble dyrket oppetter Nildalen som et hellig dyr. Folk barberte bort øyenbrynene og kledde seg i sorg når en katt døde. Den fikk fyrstelig begravelse, bedre enn noen menigmann, og i kongegravene er det blitt funnet tusenvis av rikt utstyrte kattemumier. Etter egyptisk lov skulle den som drepte en katt, bøte med livet, selv om det skjedde i vanvare. På malerier og i stein finner vi katter foreviget av datidens største kunstnere. Kanskje på grunn av kattens berømte evne til å se i mørket ga den okkulte trekk, iallfall hadde guden Bastet katteansikt og var nettopp den som ledet de døde til etterlivet.

Til Europa kom katten via fønikiske handelsmenn i begynnelsen av vår tidsregning. Først til Italia og Hellas og senere til landene nord for Alpene. På Halvdan Svartes tid kom den til Norden. Grekerne elsket katter. Deres månegudinne, Artemis, fikk æren for å ha skapt katten, siden den ble assosiert med månen. 600 år f.Kr. ga Æsop katten litterært liv i sine fabler om dyrenes visdom.

Omkring 100 år f.Kr. ble katten introdusert til Kina. Til Japan kom den ca. 600 år senere. Kinesiske legender fremviser en pen historie der katten er et resultat av en krysning mellom en løve og en ape (jfr. apekatt). Løven ga den stoltheten og de edle trekkene mens apen ga den nysgjerrigheten og lekelysten.

Kunstnere av ingen mindre størrelser enn Ghirlandaio, Leonardo da Vinci, Albrecht Dürer og Cellini malte, tegnet, graverte og skulpturerte katter. Noen ganger som et uhellsvangert symbol på forræderi og ondskap, andre ganger som bare en enestående bunt av muskler og sener, barter og hale — rett og slett en katt.

Med oppfinnelsen av løse typer i den tidligste trykketeknikk tok katten i menneskets oppfattelse et mektig tigersprang framover. På 1600-tallet beviste den berømte historien om *Dick Whittington's Cat* igjen kattens betydning for en hvilken som helst tvilende londoner. Denne katten, slik det fortelles — den første som nådde de afrikanske strender — brakte rikdom og berømmelse til sin unge og fattige herre ved kun å være katt. Histrien ble publisert i små hefter som ble solgt på gata, og ble den første i en bølge av illustrert barnelitteratur som vokste fram fra en katt.

Nærmere 400 år senere, i 1980, lar den amerikanske undergroundtegneren

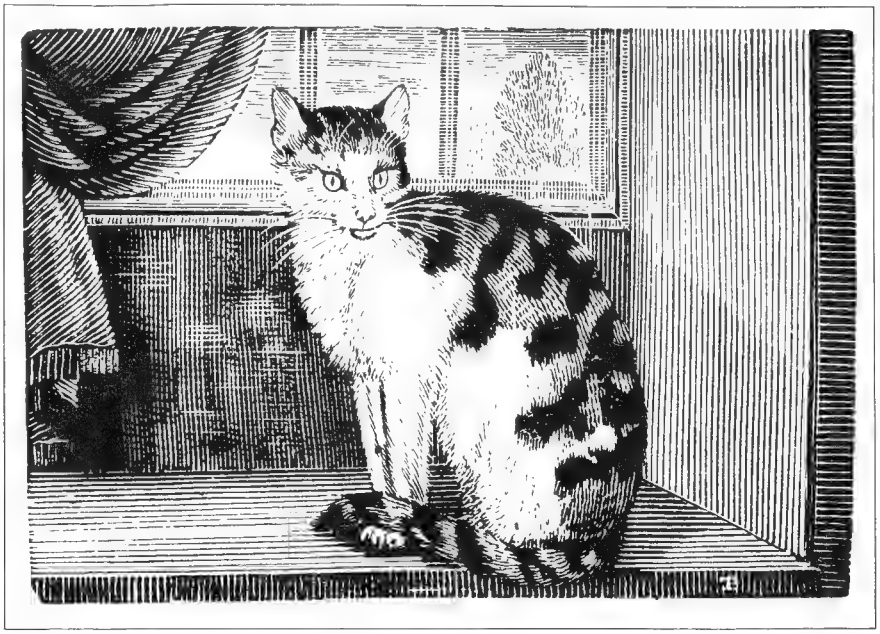

En kjølig iakttagelse av katten fra sent 1700-tall, som stirrer minst like kaldt tilbake. Gravering i tre av Thomas Bewick.

Gilbert Shelton sin tvilsomme helt Fat Freddy huske denne historien. I beklagelse over at araberstatene innførte olje til USA og sådan opprettholder en «massiv ubalanse», finner han at det må være «noe» å selge den andre vegen. Fat Freddy som allerede har en genial katt, beslutter å smugle mus inn i en araberstat, og deretter komme som problemløseren i Dick Whittingtons ånd. Dessverre viser det seg at musene ikke tålte flyreisen, og dessuten er landet allerede overfylt av millioner av katter, etterkommere av nettopp Dick Whittingtons katt. Nok en gang er det en katt som hjelper sin herre, ved kun å være katt, om enn på en noe uortodoks måte. (Jfr. Fat Freddy's Cat, Book 5/1980.)

Den grafiske katt

Johan Amos Comenius (1592–1670), kalt «den moderne pedagogikkens far», var også en ideolog bak billedboken for barn, siden han var den som innførte bildet som anskuelsesmiddel i sine skolebøker. Lære gjennom glede. Hans mest berømte skolebok var «Orbis Pictus» — «Verden i bilder», 1658, og inneholdt en mengde tresnitt som skulle illustrere læren om livet, tingene, mennesket og universet. Fremst var det en billed-ABC, selvsagt en dyre-ABC etter lydmetoden. B svarte til bildet av et lam, fordi lammet sier Bæ!

Goethe forteller at «Orbis Pictus» hørte til hans kjæreste billedskatter som barn. Den første danske utgave kom allerede i 1672 og over hele Europa fikk den utallige etterligninger.

På det tidlige 1700-tallet var bokutgivelser blitt en alminnelig del av det kommersielle markedet. Prosessen i å

Dette lille stykket viser en av de første «menneskelige» katter, her i ferd med å trekke opp vinen. Den klassiske Dame Trot-historien fra tidlig 1800-tall.

illustrere trykte tekster fra graverte treblokker og metall utviklet seg hurtig. De kom først i voksne utgaver med vitenskapelige emner, men spredde seg til litteraturen for barn, som vokste i antall, særlig i England. Forleggeren John Newbery (1713–1767) var en av de første som baserte seg på en ren barnebokproduksjon; og i 1744 kom den første i hans Juvenile Library-serie.

I opplysningstidens ideal om kunnskap via underholdning var det naturlig for kunstnerne å benytte fantastiske og morsomme dyr i forenklede tegninger. Og kattene, hva med dem? I ABC'en var selvsagt C for Cat, og som det heter i teksten fra et eksempel fra 1798: «The Cat — She loves rats & mice better than books.»

De tekniske mulighetene i nye trykkemetoder og økt omsetning ga en eksplosjon i grafisk forfinelse i den før-

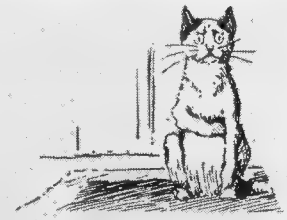

Kattedyr, Felidae, rovdyrfamilien. Bare én meget liten, ekte kinntann («knutetann») bak rovtannen i overkjeven, ingen tann bakenfor denne i underkjeven. Snuten er kort, bena nokså høye. Framføttene har 5 tær, bakføttene kun 4. Klørne er skarpt krummet. Tågjengere. Kattedyrene utgjør en uvanlig ensartet gruppe, men nyere forskning gjør at de nå grupperes i 3 underfamilier: Felinae, de egentlige katter, er små dyr med klør som kan trekkes tilbake i skjeder, og med normalt forbenet tungeben (tamme katter, gaupe, puma). Acinonychinae, geparden, med normalt forbenet tungeben, men klørne uten hudskjeder. Og Paterinae, de store kttedyrene som kan trekke klørne tilbake i skjeder, men har ufullstendig forbenet tungeben, slik at strupehodet har ekstra stor bevegelighet (løve, tiger, leopard, jaguar, kuguar).

Litteraturen om katter, såvel den skjønnlitterære som den faglige, og den midt imellom, er uoverskuelig. I barnelitteraturen er katten nærmest en betingelse. Blant de forfattere som eide en katt og tidvis også skrev om den er Victor Hugo, Baudelaire, Walter Scott, Byron, Dickens med flere. Det utmerkede tidsskrift GAM (1/79) har en morsom gjennomgang av litterære katter (og hunder). Det finnes også rene kat(t)aloger, f.eks. diktantologien *A Celebration of Cats*. En «ultimate cat book» er amerkansk, *Cat Catalog* (1976). En kronologisk oversikt over katter i karikatur og komiske fortellinger finnes endelig i *The Great Comic Cats* ved Bill Blackbeard og Malcolm Whyte (1981), med forord av Jim Davis — far til Garfield (Pusur). Herværende artikkel har lånt en del poenger derfra. Annen nær kilde er Vibeke Stybes *Fra Askepott til Asterix* (1980).

Den groteske humoren, med basis i et blandet syn på katten.

victorianske tid, hvis effekter fortsatt kan spores i dagens illustrasjon og komisk kunst. Et berømt eksempel fra denne tidens underholdningslitteratur med en morsom katt, er en billedfortelling (fortløpende bilder med tekst under) kalt «Continuation of the moving adventures of Old Dame Trot and her Comical Cat» og som først kom i 1806. Senere kom en rekke nyutgivelser og ditto etterligninger som «Dame Wiggins» og andre.

Old Dame Trot and her Comical Cat, den gamle damen Trot og hennes morsomme katt, er et av de første eksempler vi har av menneskelige katter. Det er katter som er kledd opp, som går på bakbeina og snakker som mennesker. Og slike katteforestillinger ble mer og mer populære i underholdningskunsten. De dukket opp i barnebokillustrasjoner, vignetter, magasintegninger og til slutt i egne «tegneserie-striper».

Tegneserien er et moderne fenomen, tilhørende 1900-tallet, men det står ikke i motsetning til billedfortellingene hvor de fleste av dagens billedforestillinger ble dannet. En sveitsisk skolemester, Rodolphe Töpffer (1788–1846) utviklet billedfortellingen i en tidlig tegneserielignende form. Goethe var en av dem som oppmuntret Töpffer til å utgi sine upretensiøse billednoveller, og disse er således to av de uskyldigste forfedre til dagens visuelle drømmer.

«The Cat did it!» (1847)

Den victorianske katt

«Tom åpnet munnen på katten og tømte ned en skje med *Smertedreperen*. Peter (katten) hoppet et par meter i været, avleverte et krigshyl og satte i et vilt sprang rundt i stuen, løp på møbler, veltet blomsterpotter og herjet frykteleg. Så reiste den seg på bakbeina og steilet rundt på gulvet i vill henrykkelse med hodet over skuldrene, mens stemmen avleverte et hyl av umettelig glede. Så styrtet den rundt i huset igjen, laget kaos og ødela alt i sin veg. Tante Polly kom tidsnok inn til å se at den utførte en dobbel saltomortale, avleverte et mektig hurra helt til slutt, før den seilte ut gjennom det åpne vinduet og tok med seg resten av blomsterpottene.»

Denne detaljerte beskrivelsen viser det klassiske resultatet når Mark Twain's Tom Sawyer (1876) heller var en demonstrasjon av ferdighetene i med kjærlig hånd den fryktelige hostemedisinen *Smertedreperen* (bare navnet sier alt) ned i strupen på tantens gule katt, selvsagt for å unngå den selv. Katter er altså ikke bare noe man kjæler med, man kan også muntre seg med å mishandle dem.

Den victorianske tidsalder ga katten en tvetydig status, særlig om man skal drømme den samtidige humor, slik den kommer til syne med klare sadistiske trekk i litteraturen og de illustrerte humorsidene. Det siste er eksemplifisert ved A.B. Frosts komiske skrekkfortelling i bilder: «The Fatal Mistake». Her får katten i seg rottegift, frivillig, men resultatet blir like klassisk som ovenfor.

Et trekk i dette makabre synet på katten hvilte på det faktum at katten ikke *bare* var et kosedyr. I bakgatene, havnekvarterene og de fattige og slumfylte strøk i det industrialiserte England, myldret ville kattehorder, overlatt til seg selv. De amerikanske pelsbuntene hadde det ikke særlig bedre. Først med den generelle bedringen av levekårene i det tyvende århundre for de brede lag av befolkningen på begge sider av Atlanteren, ble etter hvert de mange hylenede kattene tatt inn i familiehyggen, og den en gang så vanlige bakgatekatten ble et mer nostalgisk minne.

I den victorianske karikatur var forestillingen om katter som likbleike, ville og ondskapsfulle dyr ett bestemt ytterpunkt: Engelskmannen George Cruikshank visualiserer en hunerhorde av kattevandaler som herjer et borgerlig hjem, kalt «The Cat did it!» (1847), som et typisk eksempel. Samtidig kunne det andre ytterpunktet gjenspeile de tamme, nusselige kattungene som de bedrestilte hadde. Det visualiseres i barnelitteraturen, som på den ene siden en stadig forbedrede trykketeknikkene; på den andre siden hensikten i det victorianske oppdragelsesideal (barnebøker med pedagogiske rammefortellin-

Gustav Doré, den victorianske illustratøren fremfor noen, med sitt elegante og teatralsk-dramatiske portrett av Den Bestøvlede Katt.

ger, spekket med moraliserende prekener om dyd og gudsfrykt og lydighet overfor sine foreldre, og hvor de underlødige bildene skulle fungere som magneten).

Ved siden av disse to ytterpunkter, katter som absurde eller destruktive plageånder, og katter som idealiserte kjæledyr, ble også katter fremstilt som menneskelige vesener i folklorer, eventyr, sosialsatirer og instruktive verker for barn (det siste et stadig økende marked). Antropomorfiske (= menneskelignende) kattefigurer eksisterte hovedsakelig *ikke* i arbeid av ren voksen karakter. Det fantes heller ingen victoriansk kattekarakter med individuelle trekk som i det hele tatt kunne nærme seg uforglemmelige victorianske skikkelser som Dickens Pickwick, Mrs. Gamp, Pecksniff, Micawber, eller Edward Lloyd's grusomme Sweeney Todd. Både det første og det siste var trekk i katter som ville komme i det tyvende århundre.

Den kolorerte katt

Den merkelige katten i Lewis Carrolls «Alice in Wonderland» (1864), en katt uten smil eller et smil uten katt, var en av de første snakkende og fullt utviklede komiske kattekarakterer i engelsk litteratur som ble vidt omfavnet av såvel et voksent som det motsatte publikum. Ikke en menneskelig katt i betydningen dresset opp i et kostyme, men menneskelig i det indre, i ånd. Om katten var vennlig, var den — kattetypisk — noe fjern, om ikke usynlig, men om dens smil var noe mekanisk, kunne voksne gjenkjenne en skapning med et forvridd, men likevel normalt perspektiv på en sinnssyk verden.

Økt lese- og skrivekapasitet økte behovet for bøker, også illustrerte, og økt salg utlignet de ekstra trykkeomkostningene på bilder. Prinsippet fungerte også da farver ble tilført. Mens de fleste barnebøker hovedsakelig hadde illustrasjoner i svart-hvitt, kunne det hende at de også var tilgjengelige i håndkolorerte (illuminerte) utgaver. Det skjedde ved at en gruppe arbeidere farvet hver sin spesifikke ting med hver sin farve etter samlebåndsprinsippet. Rundt 1860 utviklet en trykker, Edmund Evans, bokkunsten ytterligere med farvetrykk på en rimeligere måte. Farvene ble addert fra kalksteinplater — chromolitografi — og disse antikke illustrasjonene kunne framvise en rik tonekala og en vitalitet i strukturen som man kan misunne den dag i dag.

Den mangfoldige franske kunstneren Gustave Doré (1833–1883), tegner, grafiker, maler og billedhugger, er blitt stående som victorianismens fremste illustratør. Han overførte det samme alvoret fra sine bibeltresnitt til barnebøkene med en uvanlig fantasi, uttrykksevne og sans for det groteske. Eventyret om *Den bestøvlede katt* har hos Doré fått et storslått og dramatisk portrett.

Tysklands Wilhelm Busch (1832–1908), en av de første «rene» tegneserietegnerne i historien, slo igjennom med sin burlesklystige billedfortelling om «Max und Moritz» (1865) og gledet sitt publikum med flere groteske slapstick'er, bl.a. svært instruktivt om hvordan man klemmer en uheldig katt ihjel med ei dør.

Victorianske humormagasiner kom ut i store opplag på begge sider av Atlanteren, hvorav det engelske *Punch* er mest kjent. I november 1873 kom det første nummeret av magasinet *St Nicholas* for bar. Og på slutten av 1800-tallet var også dette markedet etablert. Flere kjente kunstnere bidro, bl.a. Longfellow, Tennyson, Mark Twain, og kuriøst nok også Theodore Roosevelt. Rudyard Kipling skrev og tegnet sine første «Just So Stories» for *St Nicholas*. Og i spaltene og vignettene florerte barns trygge, koselige pelsklumper som trofaste symboler for den dydige victorianismen. Først med dronning Victorias død i 1901 ebbet en epoke ut og et nytt optimistisk århundre lå åpent for erobring og etablerte nye kunstneriske medier: filmen og tegneserien.

I neste nummer av TEGN vil de store kattekarakterene presenteres: Krazy Kat, Felix, Fritz, Fat Freddy's Cat, Svarteper og andre.

TORSTEIN Sørlandsmester i tegning... GUNDERSEN

Et av formålene med TEGN er å presentere norske kvalitetstegneserier, fortrinnsvis slike som ikke tidligere har vært publisert. Vi starter med Torstein Gundersen og *Huset i skogen*, som han har tegnet for barna sine etter et eventyr av Brødrene Grimm.

Torstein Gundersen er fra Kristiansand, er født i 1946 og har tegnet siden han var i førskolealderen. Tolv år gammel vant han en konkurranse som innbrakte ham tittelen «Sørlandsmester i tegning». Etter et omflakkende liv som sjømann, industriarbeider og bokhandlermedhjelper, begynte han å tegne igjen i voksen alder. I motsetning til mange av sine norske kolleger har han utdannelse som tegner, først hos den norske maleren og grafikeren Harald Rui, senere hos den danske grafikeren Knud Andersen. I Danmark var tegneserier et ledd i undervisningen, og her opplevde Gundersen for første gang at seriene ble sett på som et seriøst medium på linje med for eksempel film og litteratur. Han ble i Danmark i en del år, og jobbet både som serietegner og illustratør.

Siden 1977 har Torstein Gundersen vært bosatt i Kristiansand og har levert serier og tegninger til blant annet *Vannbæreren*, *Fridikt*, *Gateavisa*, *Psykose* og *Forum*. Han er nå tegner på heltid og holder på med en 60 siders tegneserieroman etter Marquis de Sades *Philosophy in the Bedroom*, som han regner med å få ferdig i løpet av sommeren.

Jon Gisle

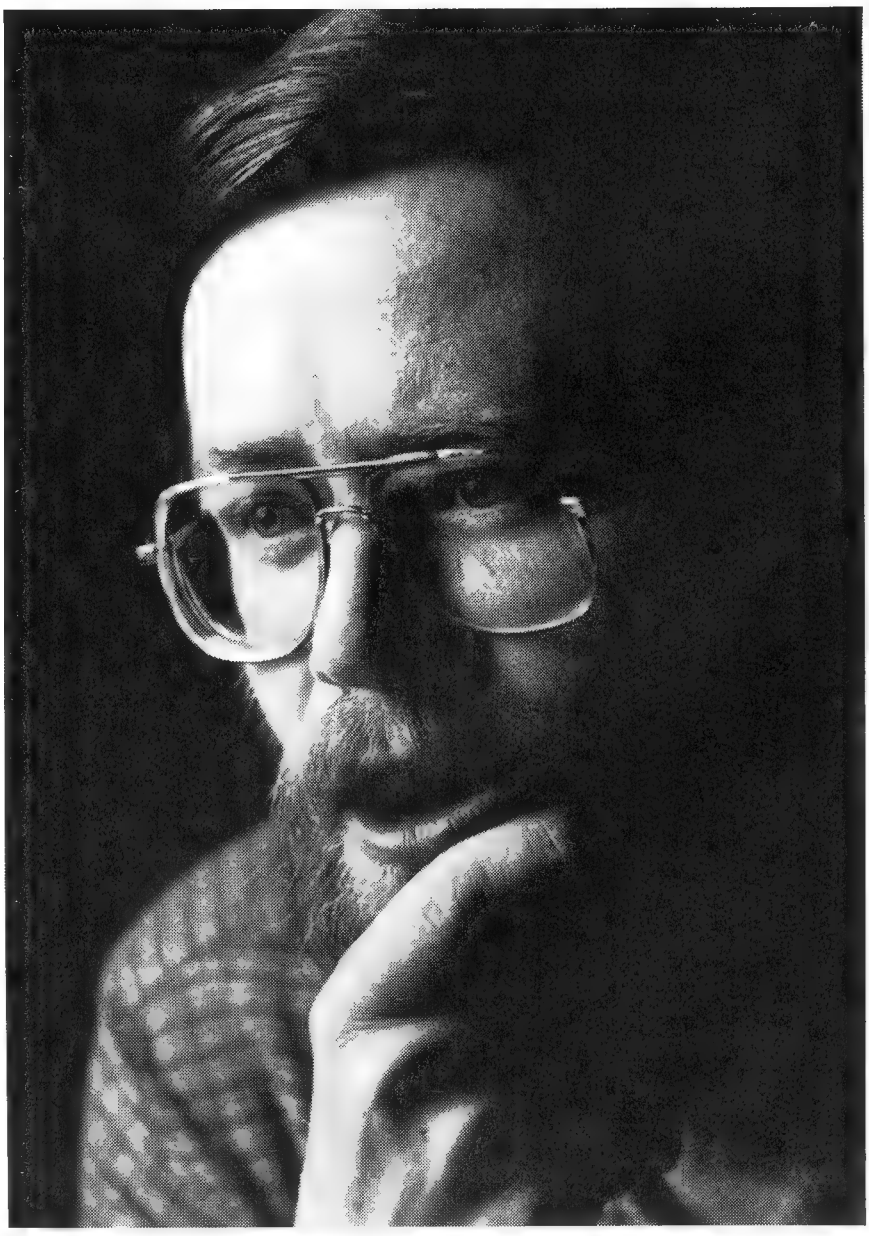

Torstein Gundersen. Foto: Arild Jacobsen

HUSET I SKOGEN

ETTER ET EVENTYR AV BRØDRENE GRIMM

DET VAR ENGANG EN FATTIG VEDHOGGER SOM BODDE MED KONA SI OG TRE DØTRE I EI LITA HYTTE LIKE VED EN STOR, DYP SKOG. EN MORGEN DA HAN SKULLE GÅ UT I SKOGEN OG HOGGE, SA HAN TIL KONA SI:

I DAG FÅR DU LA DEN ELDSTE DATTERA VÅR KOMME UT I SKOGEN MED MIDDAGSMAT TIL MEG. JEG TAR MED MEG EI KORG MED KORN OG KASTER UT. SÅ KAN HUN BARE SE ETTER KORNET, DA GÅR HUN SEG IKKE BORT.

HUN GIKK VIDERE PÅ LYKKE OG FROMME HELT TIL SOLA GIKK NED OG DET BLE MØRKE NATTA. ALT VAR SÅ UHYGGELIG AT JENTA BEGYNTE Å BLI REDD.

TIL LIV, THOR OG BO.

DA FIKK HUN SE AT DET LYSTE MELLOM TRÆRNE LANGT BORTE.
DER MÅ DET VEL BO FOLK, OG DER MÅ JEG VEL KUNNE VÆRE OM NATTA.
DA HUN HADDE GÅTT EI STUND, KOM HUN TIL HUSET, OG DET LYSTE FRA VINDUENE. HUN BANKA PÅ.
BANK-BANK
KOM INN!
JENTA FORTALTE HVA SOM HADDE HENDT HENNE, OG SPURTE OM HUN KUNNE FÅ VÆRE DER OM NATTA.
VAKRE HØNE, VAKRE HANE, OG DU VAKRE KUA MI HVA SYNES DERE JEG SKAL SI?
DUKS!
DET MÅTTE ANTAGELIG BETY: „JA!", FOR DEN GAMLE MANNEN SA:
HER ER NOK Å TA AV, LAG ET GODT KVELDSMÅLTID TIL OSS!
I KJØKKENET FANT JENTA FULLT OPP AV ALL TING, OG HUN LAGA DEILIG MAT TIL MANNEN OG SEG SJØL!

HUN SATTE FULLE FAT PÅ BORDET, OG HUN OG DEN GAMLE MANNEN SPISTE SEG GODE OG METTE.
JEG ER SÅ TRØTT, FINNS DET EI SENG HER?
DU HAR DRUKKET,
DU HAR SPIST,
MEN OSS DU VILLE INTET GI.
FINN UT SJØL HVOR DU SKAL BLI.
GÅ OPP TRAPPA, SÅ FINNER DU ET ROM MED EI SENG I, REI DEN OPP OG LEGG REINE LAKENER PÅ OG LEGG DEG.
JENTA GIKK OPP TRAPPA, REIDDE OPP SENGA OG LA SEG, OG SOVNA GJORDE HUN MED DET SAMME. OM EI STUND KOM DEN GAMLE MANNEN, KIKKA PÅ JENTA OG RISTA PÅ HODET.
DERMED ÅPNA HAN EN FALL-LEM I GULVET.
OM KVELDEN KOM VEDHOGGEREN HEIM, OG HAN VAR SINT FORDI HAN HADDE VÆRT HELE DAGEN UTEN MAT. KONA FORTALTE AT HUN HADDE SENDT ELDSTEDATTERA, MEN AT HUN SIKKERT MÅTTE HA GÅTT SEG BORT, OG SIKKERT KOM HEIM IMORGEN.
IMORGEN TAR JEG MED EI KORG ERTER, DE ER STØRRE OG KAN SEES BEDRE. OG SÅ FÅR DU SENDE MELLOMSTE DATTERA.

NESTE DAG DRO MELLOMSTE DATTERA AVGÅRDE. MEN FUGLENE HADDE SPIST ERTENE, HUN GIKK VILL, OG KOM FRAM TIL HUSET I SKOGEN AKKURAT SOM SØSTERA. ETTER AT HUN OG DEN GAMLE MANNEN HADDE SPIST, DYRA FIKK INGENTING, GIKK HUN OPP TRAPPA FOR Å SOVE. OG FALL-LEMMEN BLE ÅPNET IGJEN.....

DEN TREDJE MORGENEN SA VEDHOGGEREN TIL KONA SI:

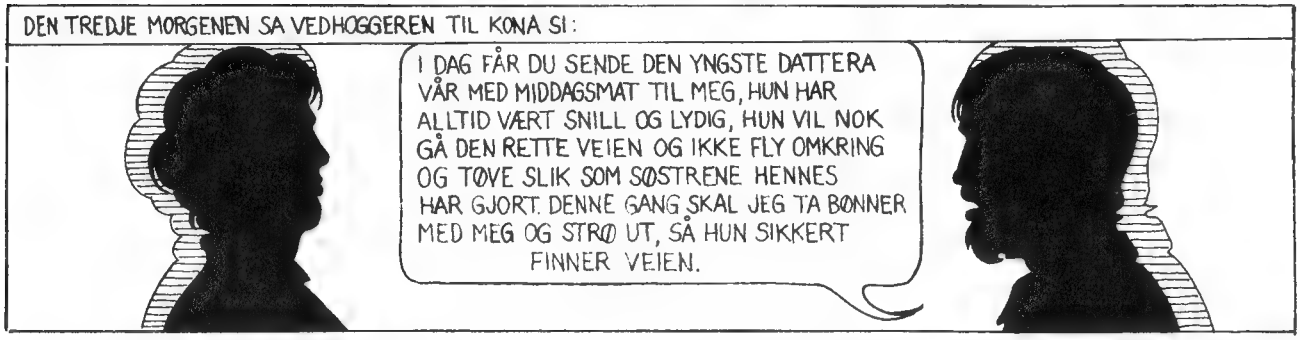
I DAG FÅR DU SENDE DEN YNGSTE DATTERA VÅR MED MIDDAGSMAT TIL MEG, HUN HAR ALLTID VÆRT SNILL OG LYDIG, HUN VIL NOK GÅ DEN RETTE VEIEN OG IKKE FLY OMKRING OG TØVE SLIK SOM SØSTRENE HENNES HAR GJORT. DENNE GANG SKAL JEG TA BØNNER MED MEG OG STRØ UT, SÅ HUN SIKKERT FINNER VEIEN.

MEN DA JENTA KOM UT I SKOGEN, HADDE FUGLENE SPIST OPP ALLE BØNNENE, OG HUN VISSTE IKKE HVOR HUN SKULLE GÅ. HUN VAR SÅ FORTVILET, FOR HUN TENKTE PÅ FAREN SOM IKKE FIKK MAT OG PÅ MORA, SOM SATT HEIME OG VAR REDD FOR HENNE.

ENDELIG, DA DET BLE MØRKT, OPPDAGA HUN LYSET FRA HUSET I SKOGEN.

DA HUN KOM INN, SPURTE HUN BESKJEDENT OG STILLFERDIG OM HUN KUNNE FÅ VÆRE DER OM NATTA.

MANNEN MED SKJEGGET SPURTE IGJEN DYRA:
VAKRE HØNE,
VAKRE HANE
OG DU VAKRE KUA MI.
HVA SYNES DERE JEG SKAL SI?
DUKS! SVARTE DYRA SOM FØR. DA GIKK JENTA BORT OG STRØK HANEN OG HØNA OVER FJÆRENE, OG KUA KLØDDE HUN MELLOM HORNA.

DA HUN HADDE LAGA I STAND DEILIG KVELDSMAT OG SATT DEN PÅ BORDET, SA HUN:

SKAL JEG SITTE HER OG SPISE MEG GOD OG METT, OG DE STAKKARS DYRA IKKE FÅ NOEN TING? UTE ER MER ENN NOK AV ALL TING. NEI, JEG GÅR FØRST UT OG LAGER TIL DERE.

SÅ GIKK HUN UT OG HENTA KORN TIL HØNA OG HANEN, OG TIL KUA HENTA HUN ET STORT FANGE DEILIG HØY.

.... OG NÅ SOM DERE HAR SPIST, SKAL DERE FÅ NOE Å DRIKKE OGSÅ!

DA DYRA VAR FERDIGE MED Å SPISE OG DRIKKE, SATTE JENTA SEG TIL BORDS, OG HUN OG DEN GAMLE MANNEN SPISTE SEG GODE OG METTE. DET VARTE IKKE SÅ ALTFOR LENGE, FØR BÅDE HØNA OG HANEN GLIPPA MED ØYNENE, OG BEGYNTE Å HENGE MED NEBBENE. HODET TIL KUA BEGYNTE OGSÅ Å BIKKE LENGER OG LENGER FRAMOVER, MENS ØYELOKKA BLE TYNGRE OG TYNGRE...

VAKRE HØNE,
VAKRE HANE,
OG DU VAKRE KUA MI.
HVA SYNES DERE JEG SKAL SI?
DUKS!
MED OSS HAR DU DRUKKET,
MED OSS HAR DU SPIST.
OSS ALLE DU MAT VILLE GI.
DERFOR EN GOD NATT ØNSKER VI.

HUN SOV GODT HELT TIL DET BLE MIDNATT, MEN DA BLE DET SÅ UROLIG I HUSET AT JENTA VÅKNET. DET KNAKTE OG BRAKTE I ALLE HJØRNER OG KROKER. MEN SÅ BLE ALT STILLE, OG JENTA SOVNA IGJEN.
WHOOOOOOOMMMMM!!!!!!
KRASJ!
BANG!
BANG!
KLONK!

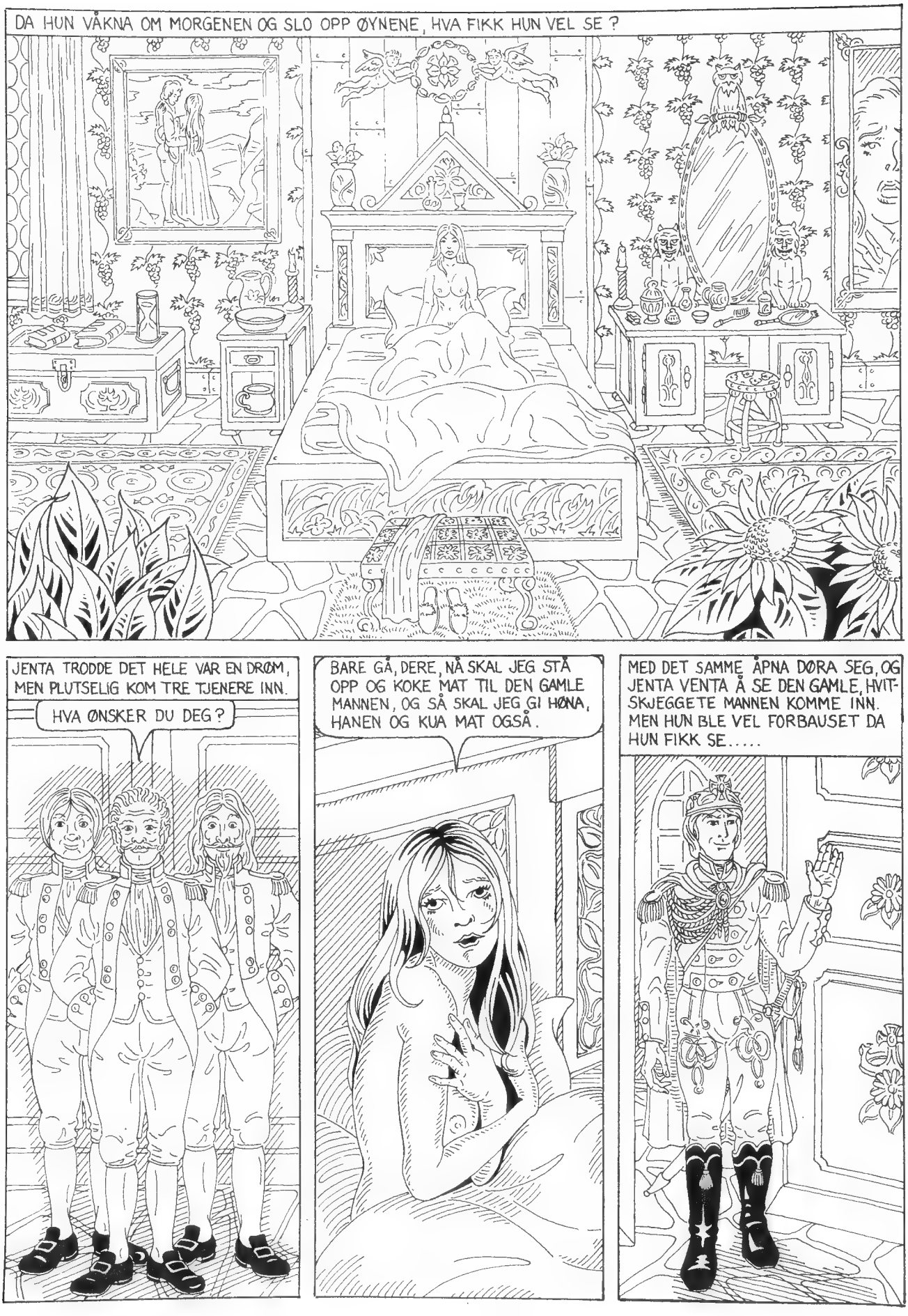
DA HUN VÅKNA OM MORGENEN OG SLO OPP ØYNENE, HVA FIKK HUN VEL SE ?
JENTA TRODDE DET HELE VAR EN DRØM, MEN PLUTSELIG KOM TRE TJENERE INN.
HVA ØNSKER DU DEG ?
BARE GÅ, DERE, NÅ SKAL JEG STÅ OPP OG KOKE MAT TIL DEN GAMLE MANNEN, OG SÅ SKAL JEG GI HØNA, HANEN OG KUA MAT OGSÅ.
MED DET SAMME ÅPNA DØRA SEG, OG JENTA VENTA Å SE DEN GAMLE, HVITSKJEGGETE MANNEN KOMME INN. MEN HUN BLE VEL FORBAUSET DA HUN FIKK SE.....

JEG ER PRINS, OG EI GAMMEL, SLEM HEKS HADDE SKAPT MEG OM TIL EN ELDGAMMEL MANN MED LANGT, HVITT SKJEGG, SOM MÅTTE BO HER UTE I SKOGEN ALEINE. INGEN FIKK VÆRE HOS MEG UTEN MINE TRE TROFASTE TJENERE, OG DE BLE SKAPT OM AV HEKSA TIL EI HØNE, EN HANE OG EI KU.
VI KUNNE IKKE BLI LØST FRA TROLLDOMMEN FØR DET KOM EI UNG JENTE HIT SOM VAR SÅ GOD AT HUN IKKE BARE TENKTE PÅ SEG SJØL OG MENNESKENE, MEN OGSÅ PÅ DYRA. SLIK VAR DU, OG I NATT ER VI LØST AV TROLLDOMMEN ALLE SAMMEN, OG DET GAMLE HUSET HER I SKOGEN ER BLITT ET VAKKERT KONGESLOTT.
OG NÅ, MINE TJENERE, VIL JEG AT DERE SKAL REISE OG HENTE FAREN OG MORA TIL JENTA, SÅ DE KAN VÆRE MED I BRYLLUPET VÅRT!
MEN HVOR ER BEGGE SØSTRENE MINE?
DE ER INNESPERRA I KJELLEREN, OG I MORGEN...
... VIL DE BLI FØRT UT I SKOGEN, OG DER SKAL DE VÆRE TJENESTEJENTER HOS EN KOLBRENNER HELT TIL DE BLIR SNILLERE OG IKKE LAR DE STAKKARS DYRA SULTE.

Tor Ødemark:

Den oversette oversetter

Intervju med Helene C. Kløvstad

Fra det aller første norske Donald Duck-blad, som utkom i desember 1948, og fram til og med DONALD DUCK & CO. nr. 53/1960, prydet navnet HELENE C. KLØVSTAD de to nederste cm av en av de siste sidene i hvert eneste blad: «Tekstredaksjonen ved lærerinne Helene C. Kløvstad». Det var hun som oversatte Donald til norsk i alle disse årene.

Med fru Kløvstad ble oversettelsen noe spesielt. Som oftest vil språkkyndige foretrekke å lese et verk, en bok eller i dette tilfellet et Donald Duck-blad på originalspråket, nettopp fordi språket ofte mister mye av glansen i oversettelsen. Poenget forsvinner, mye av futten blir borte, og det hele blir mer dødt. Det lever ikke.

Helene C. Kløvstad, dermot, gjorde enda mer enn å bevare glansen og poengene gjennom sine oversettelser. Hun tilførte endog seriene mer enn de på forhånd var utstyrt med i den engelske originalversjonen. Det var der hun viste sine evner, ikke bare som ren oversetter, men også i tillegg som humorist.

Donald Duck har i alle år hatt en høy stjerne, såvel i USA som i Norge og utallige andre land. Donald har alltid vært noe spesielt, et begrep framfor alt annet i genren, inntil i de siste år. Nå selges det omtrent ikke Disney-hefter i USA mer. I Europa er de fremdeles populære, men i mange år allerede har det mest gått på navnet, ikke kvaliteten.

Det hersker ingen tvil blant kjennere om at Helene C. Kløvstad skal ha en stor del av æren for at Donald Duck ble det det ble. Det siste bladet hvor navnet hennes forekomer inneholdt Carl Barks enestående «Forbidden Valley»/«Den forbudte dal». En verdigere avslutning på en karriere med ordet kan vanskeligere finnes innenfor dette feltet.

Fra og med nr. 1/1961 til og med nr. 23/1962 var det Elisabeth Skaare som hadde jobben, etterfulgt av Vivi Aagaard fra og med nr. 24/1962 og til dags dato. Felles for dem alle tre er at de er lærerinner.

Alt fra mine første år, omkring 1957, fattet jeg interesse for Donald Duck. Helene C. Kløvstads navn la jeg merke til, men ikke så mye at jeg så noen sammenheng med Herlof Kløvstad, en av mine lærere på realskolen og gymnaset. Det skulle vise seg å være ektemannen. Jeg tror nok hr. Kløvstad er takknemlig for at jeg ikke visste om forbindelsen med tanke på det bombardementet han ville ha blitt utsatt for. Nå måtte fruen selv gjennomgå. Men først vil jeg rette en takk til fru Kløvstad, først og fremst for drøye tolv vidunderlige år i oversettelsens TEGN, videre for den gjestfrihet og velvilje hun viste ved å la seg intervjue, og til sist en generell takk fra oss alle som har beundret og fremdeles beundrer og gleder oss over hennes arbeid.

—Kan du huske når du begynte i A/s Hjemmet?

—Ja, det var i 1946. Da begynte alt i grunnen. Direktør Øverbye i Hjemmet spurte om jeg ville oversette den amerikanske seien Donald Duck, som jeg den gang ikke kjente noe til. Dette var jo rett etter krigen, og serien hadde ikke kunnet komme til Norge tidligere.

Direktør Øverbye ga meg noen få direktiver: «Oversett slik at den norske teksten ikke blir lengre enn den amerikanske.» Det var jo meget fristende å bli stilt så fritt i oversettelsen. Jeg hadde den gang alt arbeidet meget med lett lesning for småklassene, og så her en sjanse til å skaffe mer lesestoff. Vi hadde ikke så mye tilgang på lette barnebøker og blader den gang som nå, slik at oppgaven interesserte meg. Jeg sa ja og gikk i gang.

—Hva var det som fikk deg til å søke jobben i førsteomgang?

—Det var ikke snakk om å «søke». Direktør Øverbye hadde fått meg anbefalt fra skolefolk som kjente mitt arbeid med småbarnbøker. Jeg hadde dessuten tilleggseksamen i engelsk fra universitetet og studieopphold i England og Amerika. De ytre betingelsene var jo til stede. Jeg syntes det lå en utfordring i oppgaven, og jeg er direktør Øverbye inderlig takknemlig for at han gav meg frie hender slik at jeg kunne gjøre en egeninnsats.

—Var det bare en ren oversetterjobb du ble ansatt i?

—Ja, og jeg kunne etter hvert finne ting jeg måtte stryke, men jeg spurte alltid direktør Øverbye om det. Hvis det var ting jeg syntes var utpregede amerikanismer, for eksempel, strøk jeg det. Men selvfølgelig ikke på egen hånd.

—Hadde du eller fikk du noen spesiell interesse for tegneseriene?

—Nei, det kan jeg ikke si. Det jeg var interessert i, var å bruke seriene til mitt formål. Jeg prøvde å gjøre språket så enkelt at barna kunne greie å lese det på egen hånd, ikke bare få lest det høyt. Det syntes jeg lyktes,i alle fall med de barna jeg møtte.

Alle med litt humoristisk sans ble vel tiltalt av morsomme tegneserier. Jeg hadde en lærd far som moret seg storlig over Knoll og Tott. Både den gang og nå appellerer gode tegneserier til meg — tegningene like mye som teksten, vel å merke.

—Du har fortalt meg at du koste deg ved å gå rundt i Disneyland, og det finnes jo en parallell der — at du har evnen til å more deg over det som kanskje først og fremst er ment å more barn?

—Jeg ble så glad i alle disse figurene. Det var jo jeg som satte navn på dem. Jeg syntes Ole, Dole og Doffen var søte, og jeg synes fremdeles de er morsomme, jeg, overfor denne dumme onkelen sin — det er noe så godslig over det forholdet. Jeg husker jeg spurte til å begynne med: «Hvorfor er det ingen fedre og mødre med i denne serien, bare onkler og nevøer og lignende?» Jeg har skjønt etter hvert at den abstraksjonen var ganske lur. Den bandt ikke barna så mye.

—Kan du fortelle litt om da det første nummeret av Donald Duck & Co. utkom i Norge i desember 1948?

—Nei, jeg kan faktisk ikke huske noe av det. Jeg husker bare at jeg fikk en ordentlig overhaling fordi jeg som lærer gikk inn for tegneserier. Det ble jeg aldri kvitt. Jeg syns faktisk jeg var ganske iherdig, for det sved mange ganger.

—Var det fra lærerkretser spesielt?

—Nei, ikke bare. Mange syntes vel tegneserier lå for lavt for en som skulle undervise barn. Men jeg så hjelpen. Jeg fikk barna interessert i lesning på deres egne premisser, og jeg tror ikke det skadet. De fikk jo annen lesning også!

Det er jo en gang sånn at mange folk ikke aksepterer tegneserier, og det kan man jo til dels forstå når man ser hvor mange dårlige tegneserier det er. Men det var der jeg mente at Donald ikke var som de andre. Det var virkelig en god tendens i den i begynnelsen.

—Som et apropos til det å akseptere tegneserier, så er det jo beviselig en høy prosent av gamle norske serietegnere som i dag ikke vil vedkjenne seg det de tidligere har tegnet. Noen går endog så langt at de nekter at det var DE som har tegnet det.

—Jeg så formålet med mitt arbeid, men jeg må si jeg etter hvert ble lei av Donald. Jeg syntes ikke han utviklet seg så bra som da han startet opp etter krigen.

—Jeg vil komme til noe vi på et vis har berørt i og med kvaliteten på seiene, nemlig tegnestilene. Carl Barks heter han som i alle år har blitt regnet som «den gode tegneren». Var det hans serier du hentydet til i sted?

—Det var ikke så mye tegningene jeg siktet til. Det var snarere at tendensen i seriene ble altfor amerikansk til slutt.

—Jeg har tatt med det første norske Donald Duck. Det blir solgt for opptil 5000 kroner nå . . .

—Ja, jeg har ikke et eneste blad, jeg! Jeg hadde jo sånn pågang av barn at jeg delte ut alle mine frieksemplarer.

— . . . og her er en av Barks' historier . . . Denne er tegnet av Floyd Gottfredson . . . Kan du huske igjen dette bladet? Det er jo det første du oversatte.

—Nei, dessverre. Jeg kan ikke huske det. Jeg husker Langbein, jeg husker navnene, men ikke noe av det andre . . . Jo, jeg husker dette verset! Her måtte jeg rime og skrive på vers, og det tok ti ganger så lang tid som alt det andre, men det var morsomt: «I samme stund, gjett hva som hender / av buksen dukker opp to ender . . . »

Det var midt i blinken for barna!

—Det du sa der minnet meg om noe Carl Barks' kone fortalte meg om Barks: Han hadde tegnet en Petter Smart-historie, og da den var ferdig, med tekst og alt, leste han gjennom den, og plutselig satte han i å skoggle av sin egen serie. Hun trodde jo at han var blitt gal.

—Når du nevner Petter Smart, var det den eneste jeg ikke satte navn på. Det gjorde min etterfølger, Elisabeth Skaare. Vi kalte ham noe annet til å begynne med . . .

—Goggen Skrueløs.

—Ja, det var noe slikt, et riktig dårlig navn i grunnen. Det var et navn jeg har ergret meg over. Du vet, det skulle gjøres så fort alt dette her, og jeg husker jeg syntes Goggen var et dårlig navn. Petter Smart var bedre. Men ellers syntes jeg navnene var ganske gode.

—Tror du det ville ha vært artig å få møte Carl Barks?

—Nei, jeg tror ikke det. Jeg var ikke interessert i tegningene. Det var teksten jeg var opptatt av.

—Ja, men dere er jo veteraner på hvert deres felt innenfor den samme seien. Du satte norske navn på de figurene han skapte. For norske lesere har dere bidratt til hver deres del av de respektive figurenes identitet.

—Joda, vi har det og når du sier det, så kunne det ha vært morsomt. Og hadde jeg visst at han bodde så nær Los Angeles, kunne det godt tenkes at jeg hadde reist og hilst på ham da jeg var der. Men da var jeg jo for lengst ute av Hjemmet.

Men jeg har aldri kunnet more meg over tegningene på samme måte som barna kunne det.Der tror jeg barn er meget mer mottagelige. Barn morer seg over tegningne, mens vi voksne ser det overdimensjonerte i dem.

—Men hva med moralen og budskapet i mange av historiene? Tenkte du noen gang over det?

—Ja, det var vi svært nøye på. Jeg husker en gang jeg fikk Øverbye til å ta ut en fortelling. Jeg sa at denne ville jeg rett og slett ikke ha, men det kunne by på vanskeligheter. Vi var jo bundet av det amerikanske formatet, blant annet. Nå kan jeg ikke huske hva det var, om det var en amerikanisme eller om det var noe annet, men den ble iallfall ikke utgitt. Jeg måtte stadig være på vakt, for det var meget jeg ikke skjønte siden jeg ikke var så inni intern amerikansk historie som jeg burde ha vært.

—Hvordan gikk du fram når du skulle oversette en tegneserie?

—Jeg leste først bladet igjennom riktig nøye fra først til sist. Deretter gikk jeg i gang med å grovoversette. Jeg fikk løse korrekturark fra Hjemmet, og disse brukte jeg til oversettelsene. Da kunne jeg skrive om mange ganger før jeg fikk det som jeg ville ha det. Det blir mye rutine, men allikevel må man ikke ta det så lett at det blir dårlig språk. Man må gå over slik at man ser at man har fått riktig mening i det. Jeg gjorde vel noen blundere også tenker jeg. Det er ikke alt en skjønner av amerikansk slang. Jeg kan huske en gang — det var ikke slang, men ordet *poster*. Det betyr som kjent plakat, og jeg tror jeg hadde oversatt det med noe slikt som postkasse. Det er farlig om du ikke sitter og veier glosene nøye. Men jeg tror det stort sett gikk bra, jeg fikk iallfall ikke noen klager.

—Hadde du noen spesielle favorittfigurer i Donald?

—Ja, det var Donald og onkel Skrue, det, og Ole, Dole og Doffen. Det var noe spesielt ved dem som gjorde at jeg ble glad i dem. Det samme gjaldt Bestemor Duck, som sto og vasket opp i vaskemaskinen. Ellers var det mange bifigurer jeg syntes var nokså likegyldige, men ungene syntes jo de var herlige. Mikke Mus var også koselig.

—Hva med Petter Smart, da?

—Nei, jeg var ikke så glad i ham. Jeg vet ikke om det var det rare navnet hans, men jeg husker ikke noe særlig av ham. Onkel Skrue syntes jeg derimot var morsom. Han var i grunnen så menneskelig.

—Ja, på mange måter er han vel det. Det har jo resultert i at han er den av figurene som har vært utsatt for mest kritikk.

—Ja. Han var jo typisk amerikansk, vet du.

—Det er én ting. Han er jo sett på som . . .

— . . . kapitalen, ja?

—Nettopp. Som et apropos: i en serie som på originalspråket heter «Back to the Klondike», hvor onkel Skrue finner ut at han har en gjeld til gode hos en gammel dame ved navn Glittering Goldie, ettergir han henne all gjeld, og i tillegg viser han til overmål sine menneskelige følelser ved å la henne finne en bortgjemt skatt som bare han vet hvor ligger. Dermed har han bevist at ikke bare alt rundt ham er gull, men at han har et hjerte av samme karat. Kan du huske den historien?

—Nei, det var nok ikke i min tid at han var *så* snill. Jeg kan i alle fall ikke huske den. Det er jo nesten 30 år siden.

—La du noen gang merke til at det var forskjellige tegnestiler på seriene, eller var det utelukkende teksten du brydde deg med?

—Ja, det var først og fremst teksten jeg var interessert i. Jeg festet meg ikke så nøye ved bildene. Jeg synes de var temmelig stereotype hele tiden.

—Det har jo også vist seg hvor mye en god oversettelse har betydd — det viser leserkretsen, både størrelsen og alderen, for det er utrolig mange voksne som leser Donald.

—Det er jo hyggelig å vite at jeg nådde fram med det, for jeg må si jeg la mye arbeid i det.

—Det er først nå i 70- og 80-årene navnene på de respektive personene bak seriene er blitt kjent.

—Jeg kan aldri huske det var noen spørsmål om tegnerne. Det var selvfølgelig Walt Disney som alltid var nevnt, ellers var ikke noen andre kjent. Slikt er også vanlig å se i bøker; det finnes utallige tegnere som aldri har fått sitt navn på trykk. Og de er ofte høyt kvalifiserte tegnere, som overhodet aldri er blitt nevnt i en bok. Nå finner de seg rett og slett ikke i å bli undervurdert på den måten lenger. Jeg hørte som sagt ikke ett navn, så jeg trodde sikkert at det var Disney som hadde lagd alt sammen.

—Til tross for at du ikke bet deg merke i tegningene spesielt, kan du allikevel si du kunne merke kvalitetsforskjell på seriene? Ikke nødvendigvis tegnemessig, altså, men derimot rent innholdsmessig?

—Nei, jeg kan ikke si det annet enn de seriene og egne heftene som fulgte i kjølvannet av filmene. De var jo artige. Men det falt meg aldri inn at det kunne være forskjellige tegnere. Alle de store filmene kom som egne hefter, som «Snehvit og de 7 dverger», «Tornerose», «Askepott», «Peter Pan» osv., og de gjorde alltid stor lykke hos barna.

De var ganske morsomme å oversette, og så vidt jeg husker gikk noen av dem på vers, så de var riktig sene og vriene. Der fant man tegninger som er blitt klassiske siden.

—I de senere år har det blitt en større og større uvane i Donald Duck å banalisere språket. Tror du dette skyldes ordfattighet hos oversetterne?

—Dessverre, det kan jeg ikke uttale meg om. Det vesentligste er å ha respekt for språket, med tanke på at det leses av voksne såvel som av barn. Dermed har det dobbelt å si at en tegneserie ha en god og lett språkbruk.

—Ditt arbeid med Donald Duck foregikk i den perioden da tegneseriene var utsatt for voldsom kritikk både i Norge og i utlandet. Tegneserienes renommé har aldri vært dårligere enn i 50-årene. Merket du noe til denne kritikken?

—Ja, i høy grad.

—Hvordan reagerte folk når du fortalte om ditt arbeid med å oversette tegneserier?

—De syntes det var merkelig at en lærer kunne gå inn i noe slikt, og jeg fikk dem ikke til å forstå at det tross alt var et hjelpemiddel som ikke var å forakte.

—I din tid var språket i Donald Duck relativt radikalt. Senere har språket i bladet fått et mer konservativt preg. Var det du eller forlaget som la opp retningslinjene for rettskrivningen?

—Læreboknormalen bestemte rettskrivningen. Hverken forlag eller oversetter hadde noen rådighet over radikalismer i språket. Jeg hadde jo det samme problem i arbeidet med lesebøkr og lærebøker ellers.

—Jeg vil gå litt tilbake til det vi snakket om i sted, om banaliseringen av språket, når vi nå likevel snakker om språkbruk. I pocketbøkene som nå utkommer, forøvrig med hovedsakelig italiensk-produserte serier, er det et særdeles platt språk. Har du sett noe til disse?

—Nei, aldri.

—Spesielt i de tidligste bøkene har spesielt ett uttrykk vært gjennomgående, nemlig «saft suse».

—Ja, det er slke yndlingsuttrykk de bruker, og det er helt idiotisk etter min mening . . . saft suse . . . det er jo ikke noe norsk uttrykk i det hele tatt!*

—Personlig innbiller jeg meg at det er et hastverksarbeid oversatt i Danmark . . .

—Jeg fikk ofte dansk og svensk tekst, ikke den amerikanske originalteksten. Det syntes jeg var atskillig vanskeligere å rette seg etter. Det var meget bedre å ha den amerikanske teksten, for da sto man friere. Med de danske eller svenske bladene i stedet for de amerikanske, har man også lett for å komme bort i svesismer og danismer. Det ligger så nært at du glemmer forskjellen. Jeg fikk ofte også amerikansk tekst med utpreget slang som jeg ikke var nok inne i. Det fantes ikke noe slang-leksikon på den tiden, og amerikansk slang er generelt ikke så lett å ta. Jeg strevde med det, men jeg sto som sagt også nokså fritt. Jeg måtte ikke oversette hvert ord slik man må når man oversetter en bok. Det er ikke nødvendig i en tegneserie så lenge man får fram den riktige eningen.

—I mange tilfeller der det i originalen ikke var tekstmessige poenger, klarte du å tillegge nye poenger, og dermed tilføre serien noe nytt. Var det mer enn en jobb for deg?

—Ja, jeg kunne gå og spekulere på mange ting. Det var et tidsspørsmål óg, for allting skulle gjøres fort, og du vet når man oversetter, så venter setteren rundt hjørnet. Et enkelt poeng kunne ødelegge, gjøre fattiger eller forskyve hele meningen.

—Når det gjelder navn på bipersoner, står navnet veldig ofte til yrket til den bestemte personen. Allerede i nr. 1/49, det andre Donald Duck & Co. som utkom i Norge, finner vi en oljekonge som heter M. Iljo Nær. Litt senere fant vi professor Snikk Snakk. Hva var grunnen til at du brukte slike navn?

—Det er sånne ting som kommer av seg selv. Jeg prøvde å finne på uskyldige ting som barn syns er moro.

—Du snakker hele tiden om barn, falt det deg noen gang inn at dette kunne bli lesestoff for voksne i såpass stor grad som det er i dag?

—Ja, det var virkelig en stor overraskelse for meg, for jeg hadde ikke holdt på lenge før jeg hadde en trofast flokk av pappaer som var mye ivrigere enn barna. Jeg tror ikke ungene fikk bladet før i slutten av uken, jeg, for det var pappaene som kastet seg over det. *Det* var som sagt en overraskelse, men så kom jeg til å tenke på min egen lærde far som satt og koste seg med Knoll og Tott. Det er kanskje en mannlig egenskap, en spesiell form for humor som mange kvinner mangler.

—Etter min mening har et relevant sannhetskorn, sitert etter hukommelsen, mye for seg: «En fars største øyeblikk er ikke den dagen han får se sin sønn, men den dagen sønnen er så stor at han får sitt første elektriske tog.»

—Ja, det er noe i det. Det sies at det bor en gutt i enhver mann, og det er så sant som det er sagt. Jeg tror kanskje at kvinner er mer kritiske. De har vanskeligere for å bli barn igjen. Jeg har aldri hørt om voksne kvinner som gir seg til å leke med dukker igjen, selv om de får en datter.

—Men denne gnisten, var ikke den hos deg også, for eksempel når du var i Disneyland og ble så levende opptatt av alt som skjedde der?

—Jeg har hatt det fra jeg var liten, jeg. Jeg er jo så gammel at jeg opplevde utstillingen i 1914. Når jeg gikk meg vill der, var det beroligende for mine foreldre å vite at de bare kunne gå i fornøyelsesparken og finne meg på berg-og-dalbanen. Alt som kjørte, rullet og gikk var morsomt. Det var vel den primitive lysten som drev meg i Disneyland også. Det er en deilig egenskap å kunne være barnslig. Man skal ikke bli så voksen at man glemmer barnet i seg.

—I Donald Duck & Co nr. 1/51 står det «Karakterbok for Dole And», altså IKKE Dole Duck. Hvordan kunne det ha seg?

—Det må ha vært en glipp, antakelig, for vi var jo enige om ikke å bruke navnet And. Forøvrig brukte vi aldri noe etter Ole, Dole og Doffen. Jeg kan trolig ha tenkt som så at et barn må ha et navn i en karakterbok, så det kan ha vært med vilje. Vi brukte ikke navnet Duck på andre enn Donald og Bestemor. Jeg husker at Øverbye var inne på å gjøre om Duck til Dukken, men det fant vi ut ikke passet. Vi hadde jo Anders And i Danmark, og Kalle Anka i Sverige. Skulle vi beholde Donald, fikk vi beholde Duck også.

—Kan du huske hvorfor Fetter Anton aldri fikk noe etternavn på norsk? Han heter som kjent Gladstone Gander på amerikansk.

—Ja, vi syntes det Gladstone-navnet var så tungvint og unorsk. Amerikanerne bruker mye mer etternavn enn vi gjør.

—I nr. 1/48 finnes en serie som handler om Langbein på andejakt, og som går på rim.

—Det var meget vanskeligere å oversette rim. Du kan jo selv tenke deg hvor dårlig samklang det er mellom amerikansk og norsk, så der måtte man stå helt fritt for å få til rimet. Det jeg

* «Saft suse» stammer trolig fra den norske oversettelsen av *Snøfte Smith* (red.anm.)

gikk inn for i de seriene var å få til verselinjer som var rytmiske. Men innholdet sto vi temmelig fritt med, bare poenget ikke ble borte. Derfor var det ikke så viktig om du ikke fikk det helt rette ordvalget sammenlignet med originalen.

—Har det forekommet at enkelte episoder eller deler av en serie har vært umulig å oversette?

—Ja, vi hadde en gang noen små, korte fortellinger i de første numrene — det skulle liksom være en liten, kort, moralsk fortelling om et eller annet. En av disse fant jeg uegnet til oversettelse, og der tror jeg simpelthen vi smuglet inn en annen fortelling.

—I en serie som het «Mikke Mus og Torsdag» er neste halve historien sensurert vekk før den kom i handelen her i Norge. Hjemmets amerikanske originaleksemplar er kommet i hendene på samlere, og i det heftet står det røde kryss over alle de sidene som ikke ble utgitt på norsk. Vet du hvem som sto for sensureringen av sidene?

—Det var gjort på forhånd før jeg fikk det. Jeg fikk alltid de ferdig sensurerte seriene, så det var i alle fall ikke jeg som sto bak sensureringen.

—Slik samlere ser det, er det den samme vandalismen å fjerne bilder, seksjoner eller hele sider av en serie som det ville vært å fjerne den ene halvdelen av et kunstverk på alle reproduksjoner. Det blir jo ikke lenger tegnerens/kunstnerens opprinnelige verk som blir presentert for publikum, men et utsnitt av det . . .

—Det må jeg si jeg ikke har noen greie på. Det er et vanskelig spørsmål å ta stilling til uten nødvendig innsikt.

—Vil du si at Donald Duck & Co, slik det blir utgitt her i Norge, pirker borti fordommer hos folk? Det er jo det tegneseriebladet som til alle tider har blitt hardest utsatt for kritikk.

—Jeg syns at i 50-årene begynte det å vise seg en del amerikanismer, som jeg velger å kalle det, og som jeg mislikte. Jeg vil ikke spesifisere det noe nærmere, men rundt 1950 hadde vi jo McCarthy-tiden, og det var etterdønninger av det som jeg syntes jeg merket. Jeg var betenkt over dette, men det lot seg mestre til å begynne med. Fra midten av 50-årene syns jeg dog det ble en endring i bladet. Om jeg kan si det slik: det ble for mye amerikansk press og påtrykk i det. Når man oversetter, sitter man ikke og leter etter spissfindigheter som de som er ute etter bladet gjør. Folk flest oppfattet det vel i alle fall ikke slik.

—Det er blitt reagert på at figurene i Donald Duck & Co går uten bukse, mens i Daffy er hovedpersonen totalnudist. Ingen har funnet det nødvendig å kritisere dét.

—Det var vel folk som var ute etter andre ting, og som fant et påskudd til kritikk der, tror du ikke det?

—Det er nok trolig.

Flere av de originale 10-siders historiene som ble trykket i USA, ble aldri utgitt her. Vet du hvorfor?

—Nei, det kan jeg ikke si, for det var som sagt ikke meg som sensurerte dem. Det kan nok ha hatt noe med settingen av bladet å gjøre, plass og lignende. Det var nok et rent teknisk spørsmål. Men jeg vet at direktør Øverbye var nøye på at det bare skulle komme inn stoff som var velegnet for det norske markedet. Så jeg kunne godt tenke meg at han skilte ut stoff som han fant ikke passet i norske blader.

—Ble du utsatt for sensur, det vil si, ble noen av dine oversettelser rettet?

—Nei, jeg kan ikke si jeg husker det. Jeg søkte råd, selvfølgelig — vi arbeidet en del sammen, men jeg kan aldri huske at jeg ble sensurert i den forstand.

—Flere av slåss-scenene i bladet er ganske grove, og nevøene til Donald får ofte juling. Kan det forsvares som god, sunn underholdning?

—Vel, det var et spissfindig spørsmål, for jeg tror ikke det var dét ungene festet seg ved, og der har du den heldige kombinasjonen at det ikke er menneskebarn det er snakk om. Dermed overfører ikke barna det de leser til seg selv på samme måten. De synes det er herlig moro når andre får juling. Det er noe ganske annet å se et bilde av et menneskebarn som får juling. Akkurat som i Knoll og Tott også — det var jo «clu'et» det at de fikk juling til slutt for de gale strekene sine. Det tror jeg ikke ungene tok alvorlig. Det var jo ikke mishandling det dreide seg om.

—Hvorfor var det så mange 1/1 og 1/2 siders serier i de første bladene? Var detpå grunn av tilsvarende utgivelser i USA?

—Det var vel fordi det var beregnet på barn. Det var et prinsipp at man ikke skulle ha lengre historier. Det var jo i grunnen beregnet på mindre barn, og de greier ikke mer enn en liten, kort historie. Det er simpel pedagogikk.

—De originale, amerikanske bladene ble håndtekstet — har du noen idé om hvorfor de ble maskintekstet i Norge?

—Nei, det har jeg ikke. Det må også ha vært et internt spørsmål — det var trolig lettere å sette med maskin i Norge.

–Vet du hvor det ble av de amerikanske originalbladene Hjemmet fikk tilsendt?

—Det vet jeg ikke, men gid jeg hadde hatt dem! Jeg måtte alltid levere fra meg alle sammen. Det var mange som jeg hadde hatt lyst til å beholde. Jeg var engelskærer også, så de hadde vært gode å ha. Men jeg var ærlig, og leverte dem tilbake, fordi de skulle jo videre — setteren hadde bruk for dem, blant andre.

—Var dere underlagt Gutenberghus i den tiden du arbeidet i Hjemmet?

—Vi samarbeidet, akkurat som vi gjorde med Sverige. Jeg hadde gode kontakter i Gutenberghus, og jeg var også en gang på besøk der, men jeg hadde ikke noe samarbeid med dem. Jeg går dermot ut fra at redaksjonen hadde det, for de var jo nøye forbundet

med Gutenberghus. Jeg antar det var dit alt kom, og ble videresendt til Norge.

—La du bevisst vekt på at leserne skulle tro at Donald og Mikke og alle de andre bodde i Norge, nærmere bestemt i Oslo? I nr. 7/50 står adressen til Mikke: «Mikke Mus, Oslo» og i nr. 1/50 er en ranch lagt til «på landet», og cowboyene hadde navn som Petter og Teobaldsen.

—Ja, det kan nok hende at vi fusket litte grann der, for å prøve *ikke* å gjøre det for amerikansk. Du vet, Amerika var stort og mektig, så det kan vel tenkes at vi ville innbille dem at dette foregikk i Norge. Men jeg synes det høres litt rart ut, for alle visste vel at de bodde i Amerika? Men de trodde kanskje han kom på en liten visitt her i Oslo.

Tendensen hos meg var å ikke fremheve Amerika altfor mye. Etter krigen var Amerika dominerende. Det var ikke meningen at det skulle dominere oss gjennom Donald også.

—I nr. 10/50 handler historien om en kunnskapskonkurranse der Donald skal delta. Der kommer det blant annet fram at et kilo hvite fjær er lettere enn et kilo mørke fjær. Har du noen kommentarer til det?

—Ja, det der drar jeg litt kjensel på. Det var der jeg fikk den påtalen fordi jeg skrev én kilo i stedet for ét kilo. Vi lærte å si én kilo i min skoletid, og da var det en gammel, grinete mann som skrev at det het ét kilo. Så jeg skrev tilbake, og førte skolebestyrer Berli i margen, og da skrev han en unnskyldning. Den er forresten litt morsom, den. Hadde vi ikke den gåten som barn, vi også, da tro? — Hva veier mest, en kilo ull eller en kilo fjær?

—Hvordan følte du at tegneseriene vant fram i 50-årene?

—Nå er det et helt annet syn på tegneserier i dag enn hva det var i 50-årene. Men det var da folk begynte å se at de vant innpass. Odd Nordland var en av forkjemperne for tegneserier. Han er nå professor ved universitetet, gift med Eva Nordland. Han holdt på Donald hele tiden. Der fik han også mange med seg, for det var tross alt et renslig blad. Men det var nok av disse «highbrowerne» som ikke ville vite av tegneserier i det hele tatt.

—Hva var grunnen til at du sluttet i 4/5 Hjemmet?

—Til det kan jeg bare si at jeg hadde for meget å gjøre. Jeg hadde ikke tid lenger, og det var ingen annen grunn til at jeg sluttet. Jeg hadde likt arbeidet i Hjemmet.

—Så du noen gang på tegneserier som en kunsform?

—Nei, det var nærmest en bruksform for meg.

—Har du selv hatt noen interesse for å tegne?

—Jada, jeg har gått på tegneskole, og vært tegnelærerinne i sin tid, men aldri tegnet tegneserier.

—Prøvde du å tegne Donald noen gang for moro skyld?

—Nei, aldri! Derimot forbød jeg alle mine barn å kopiere. De ville jo svært gjerne kopiere Donald, men jeg sa at det måtte de overlate til Disney. Jeg synes det er forkastelig at unger sitter og kopierer tegneserier. Det forflater.

—Hvordan stiller du deg til tegnefilmer?

—Jeg synes det er festlig. På TV ser jeg *Streken* og *Den rosa panteren* og alt det der, og synes fremdeles det er morsomt. Slike filmer er uskyldig moro.

—Da tror jeg den gnisten vi snakket om lever i deg allikevel . . .

—Ja, den gjør nok det, kanskje. Gudskjelov! Man skal vedkjenne seg barnet i seg hele livet.

—Ser du fremdeles på Donald Duck & Co som sunn underholdning, som det ble reklamert med i slutten av 40-årene?

—Det vil jeg nødig svare på.

—Tror du tegneseriene vil være levedyktige i konkurranse med fjernsyn og video? Statistikk fra andre land viser en kraftig tilbakegang for tegneseriene . . .

—Jeg kjenner så lite til video, men jeg skulle tro at det kunne ta opp konkurransen. Jeg tror ikke TV alene vil kunne gjøre det.

—Tegneserier selger nesten ikke i USA lenger fordi TV og video har overtatt.

—Ja, det er en farlig ting, den videoen. Jeg er mer redd for den enn for noe annet. Den kan gjøre mye skade.

–Om du hadde de erfaringene du har i dag, ville du da ha takket ja til tilbudet om oversetterjobb i Hjemmet slk du gjorde for 38 år siden?

—Ja! Det ville jeg gjøre uten å betenke meg, og heller ta kritikken som fulgte, med overbærenhet.

—Helt til slutt: Hva står for deg som det mest positive i den peroden du oversatte Donald Duck & Co?

—Da tror jeg jeg vil si kontakten med barna. Jeg fikk sånn fin kontakt med barn gjennom det, både privat og i skolen, og det synes jeg har vært verdifullt.

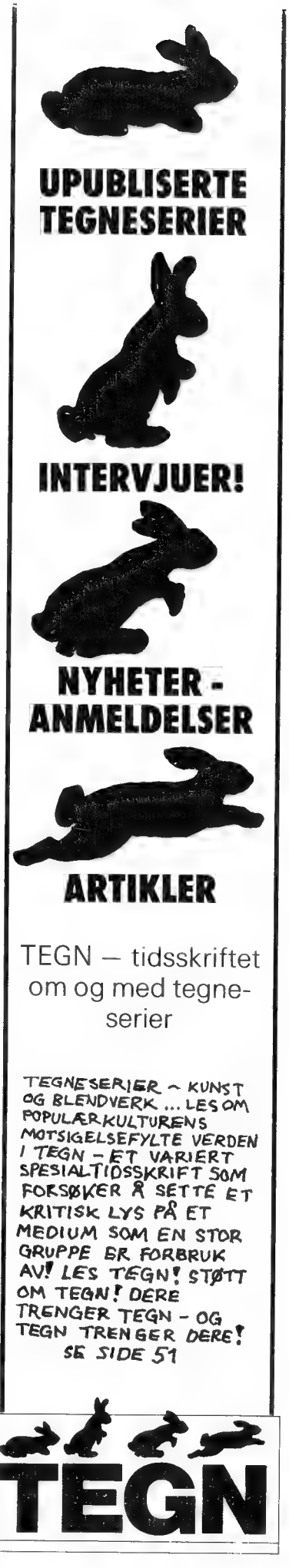
UPUBLISERTE TEGNESERIER
INTERVJUER!
NYHETER - ANMELDELSER
ARTIKLER
TEGN — tidsskriftet om og med tegneserier
TEGNESERIER – KUNST OG BLENDVERK ... LES OM POPULÆRKULTURENS MOTSIGELSEFYLTE VERDEN I TEGN – ET VARIERT SPESIALTIDSSKRIFT SOM FORSØKER Å SETTE ET KRITISK LYS PÅ ET MEDIUM SOM EN STOR GRUPPE ER FORBRUK AV! LES TEGN! STØTT OM TEGN! DERE TRENGER TEGN – OG TEGN TRENGER DERE!
SE SIDE 51
TEGN

VÅR-NYHETER

TRONSMO BOKHANDEL
KRISTIAN AUGUSTSGT. 19, POSTBOKS 6897,
ST. OLAVS PLASS, N-0130 OSLO 1 Tlf.02-202509

Mary Shelley
Frankenstein
illustreret af Berni Wrightson
kr. 158,–

Brandoli og Queirolo
Rebecca
kr. 84,50

Giardino
Max Fridman 2
Menneskejagt i Istanbul
kr. 42,50

Hugo Pratt
Ørkenens skorpioner 3
Konversation over en dry Martini kr. 39,50

Rossi og Le Tendre
Lea
kr. 42,50

Ghigliano og Tomatis
Solange 1
Café Martinica
kr. 39,50

Daniel Ceppi
Stephans rejser 1
Hvepsereden
kr. 36,50

Nikoline Werdelin
Café
kr. 59,50

Pétillon
Jack Palmers oplevelser 3
Den hule tand
kr. 39,50

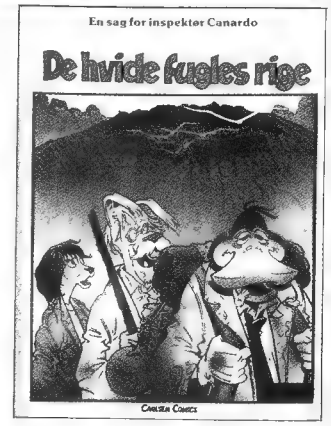

Sokal
Inspektør Canardo 5
De hvide fugles rige
kr. 36,50

Gibrat og Berroyer
Frie fornemmelser
kr. 36,50

Derib
Buddy Longway 14
Sortkjole
kr. 33,50

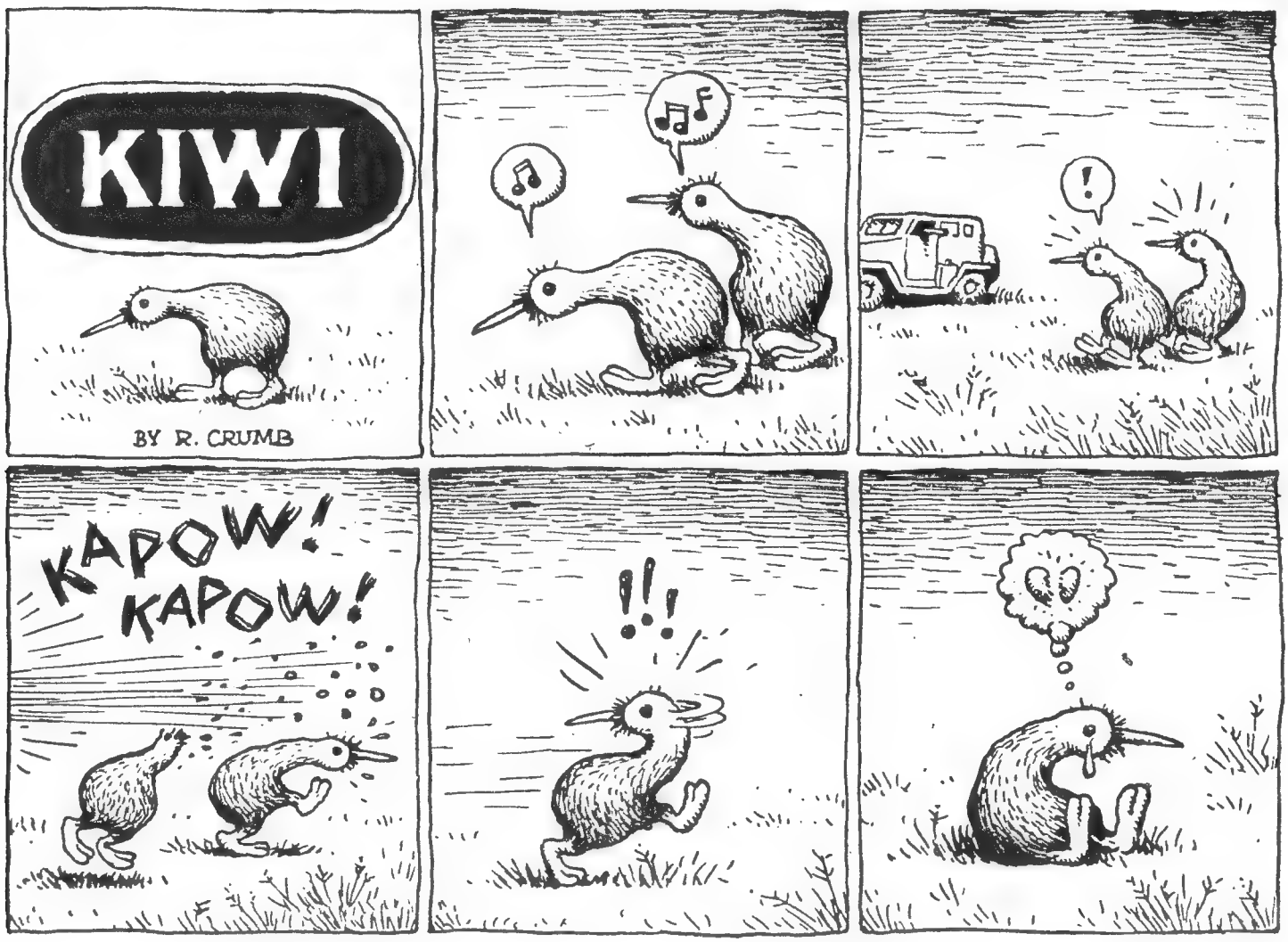

NYTT ALBUM

FAMILIEN GNUFF

AV FREDDY MILTON

Få med deg det første albumet om familien Gnuff — et spennende eventyr om drakefamilien som blir involvert i en kommunal katastrofe

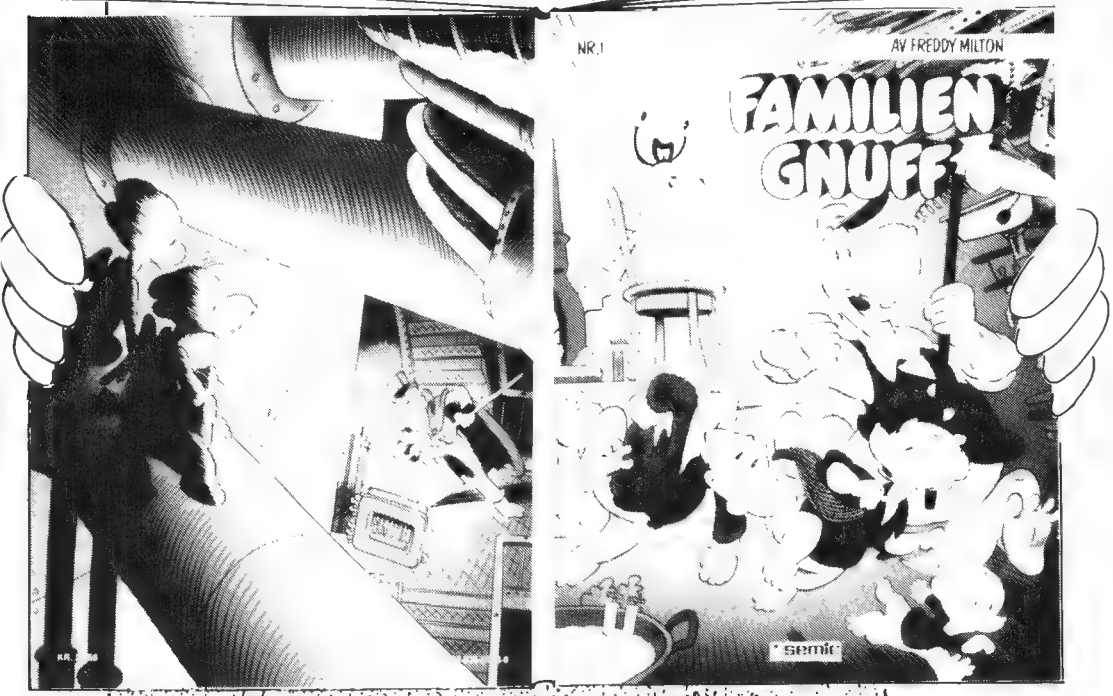

PRIS KR. 24,50

semic
NORDISK FORLAG AS

CRUMB SEZ: LYKKEN ER ENDA EN TV-KANAL

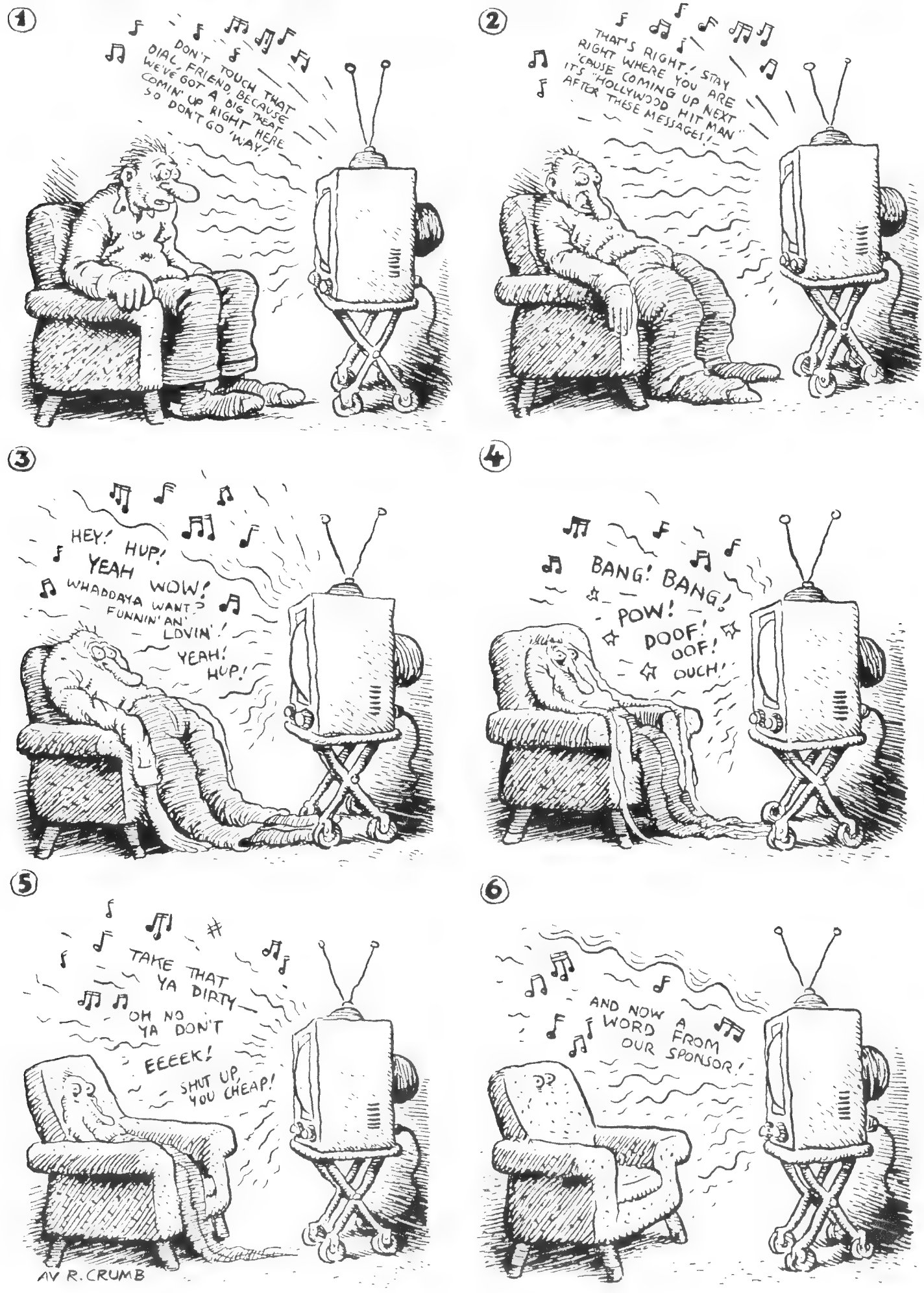
1
DON'T TOUCH THAT DIAL, FRIEND, BECAUSE WE'VE GOT A BIG TREAT COMIN' UP RIGHT HERE SO DON'T GO 'WAY!
2
THAT'S RIGHT, STAY RIGHT WHERE YOU ARE 'CAUSE COMING UP NEXT IT'S "HOLLYWOOD HIT MAN" AFTER THESE MESSAGES!
3
HEY! HUP! YEAH WOW! WHADDAYA WANT? FUNNIN' AN' LOVIN'! YEAH! HUP!
4
BANG! BANG! POW! DOOF! OOF! OUCH!
5
TAKE THAT YA DIRTY— OH NO YA DON'T EEEEK! SHUT UP, YOU CHEAP!
6
AND NOW A WORD FROM OUR SPONSOR!
AV R. CRUMB

HVER MÅNED!

NYHETER

FRA

GEVION

ANMELDELSER

BARKSISTER – VÅKN OPP!

Kom ut av dvalen! Her er noe for dere! Danskene — som i mange år har seilt i den flyvende hollenders kjølvann med «Carl Barks & Co.» — har ikke gitt seg med Barks-forskningen. Steffen Kronborgs «Carl Barks-andalyser, en andtologi» beviser det. Historie for historie analyserer han Barks' verker — om ikke alle, så i alle fall de fleste vesentlige historiene. Grundig behandler han «The flying Duchman», «Back to long ago», «Land of the Pygmy Indians», «Tra-la-la» samt kortere Petter Smart- og Donald-historier, og det gjør han sjelden overfladisk. Kronborg trekker paralleller forover og bakover i historien med litteratur såvel som historie og geografi — hele tiden med referanser til dansk og amerikansk kildemateriale.

Boken kan ikke sees som allemannslesning slik Jon Gisles «Donaldismen» kunne det, men for oss barksister burde den være et minne om at ikke alt er skrevet og sagt om Barks' produksjon på lenge ennå.

ANDBEFALES!

Tor Ødemark

Carl Barks-andalyser — en andtologi
Steffen Kronborg
Sandkrogen 14
Dk-2800 Lyngby, Danmark
Dkr 55,–

Braaaage . . .

Siste nummer av BRAGE (nr. 5 i den nye rekken) kom rett før jul, men BRAGE er såpass viktig at det bør nevnes, selv noe sent. For de fleste tegnere i Norge, både amatører og de mer profesjonelle, er representert i BRAGE. På den måten fungerer bladet som en katalog. Det gir BRAGE en viktig funksjon, uten at det betyr at det meste som trykkes der er like viktig. Men de to utsagnene står ikke i motsetning til hverandre.

Som vanlig er et stort antall representert. Terje Nordberg, en gammel rev i norsk underground, er med i BRAGE for første gang med en serie jeg mistenker for ikke å være helt ny. Bjørn Ousland slår seg fram med en serie som er oversatt fra engelsk til norsk. Poenget er i siste rute, som så ofte i Ouslands serienoveller. Han står også bak forsiden og for baksiden med sin kjente Moebius-lignende strek.

Annet er fortsettelsen på Karsten Zarathustra, sist del, av Steffen Kvernland. Dessuten Knut Nærum og to nykomlinger som Espen Hårstad og John Arne Sæterøy.

Mens det meste var av det jevne, så var John Arne Sæterøys tosiders «Dagens scoop» Brages clou. I en uthamret, tung, futuristisk strek som står plant til innholdet, imponerer Sæterøy med en uhyre profesjonell serie. Han må vi få se mer av, mye mer av.

Gard Lunde har en lengre artikkel om superhelter. Han skriver godt, tenker klart, mens illustrasjonene var dårlig utvalgt. Dessverre kommer resten i et annet nummer. Og hvis BRAGE fortsatt har samme utgivelsestakt, kan det bli lenge å vente.

Er vi inne på det negative, må det nevnes at lay-outen er noe av det styggeste jeg har sett på lang tid. Skakt og skjevt og grisete. Redaktøren som står bak makkverket er dum nok til å skryte av det: «Lay-out: Erik Tunstad» står det.

Hovedoppslaget har jeg gjemt til slutt. Det har voldt meg en del problemer. Tegneren, Ragne Næss, med en lengre serie kalt Damalog, som redaksjonen beskriver som verdens første anti-superhelt, er på den ene siden relativt godt tegnet i en amerikansk stil. Tynne, pertentlige streker som ikke klarer å bibringe den fart og spenning som forventes. Det hele blir forbausende stillestående. Verst er selve storyen, som er noe av det vrøvleste tull jeg noensinne har lest. Det er ikke bare inkonsekvent og ulogisk, men det er en blodig voldshistorie som lider under den verste tenkelige feil: Det er dødelig kjedelig.

I en annonse i Comic Journal står det at Ragne Næss er en norsk-canadisk gutt på 22 år som har laget tre (3!) deler av sin Damalog-serie. Han lurer på om noen i Statene er interessert i dem. Det var det tydeligvis ikke, siden første del nå står i BRAGE. La oss håpe vi slipper å se de to neste.

Mye mer ille kunne sies om denne serien, men la oss heller dra et forsonelsens teppe over det og heller huske de andre tingene. De står i denne anmeldelsens første del. Les heller det på nytt. Eller skaff BRAGE selv.

Johan Eilert Ekko

BRAGE nr. 5, 1985/86
Tegneserier for voksne
Utgiver: «Best Badges»
Adr.: BRAGE v/ Tunstad,
Sverdrupsgt. 13,
0559 Oslo 5.
Kr 15,–

Telepati og salamandere

Jacques Tardi står i en særstilling blant de franske serietegnerne. Han blander fortid og science fiction og liker seg best når han kan la den fantastiske handlingen foregå i begynnelsen av vårt århundre. Blant hans hovedverker er albumserien om Adèle Blanc-Sec, som Semic utgir på norsk.

Det femte albumet i serien, *Salamanderens hemmelighet*, foreligger nå. Her møter vi hele mylderet av personer fra de tidligere Adele-albumene, i tillegg til den forfyllede eks-soldaten Lucien Brindavoine fra Tardis debutalbum *Adieu Brindavoine*. I et rasende tempo switcher Tardi fra den ene parallellhandlingen til den andre, og har man ikke handlingen i de fire første albumene present, får man store problemer med å henge med. Det blir rett og slett for mye å holde styr på.

Men selv om man mister tråden her og der, gjenkjenner man de sentrale Tardi-motiver. Han er pasifist, og nådeløs i sin skildring av den første verdenskrig, som danner ramme om handlingen. Man kjenner også igjen elementer av mystikk og tidlig science fiction: Adele nedfrosset i en isblokk, metoder for å oppnå udødelighet, telepati og bruk av medier. Et album for den pasjonerte Tardi-fan.

Jon Gisle

Jacques Tardi
Salamanderens hemmelighet
48 sider
Semic 1986

Please, ikke nordmenn mens barnet er til stede!

Rett før jul kom *Boman* (Tor Bomann-Larsen) med sin første tegneserieroman, *1905 — Duellen på Hesselø* ut på Cappelen. Bomann har bakgrunn som Donald Duck-tegner/forfatter, har bidratt til opplysningstegneserier og har i de siste årene vært fast politisk kommentator i SV-avisa Ny Tid, med og uten tegneserier.

Denne duellen som foregår i unionsoppløsningsåret 1905 er en munter, til tider svært så på kanten av majestetsfornærmelse (begge lands kongehus), histo-

rie. Det er først og fremst en verbal fortelling, noe særlig forordet på 10 sider vitner om. Her presenteres både de historiske personer og den historiske bakgrunn på en vittig og meget habil måte. Intet fusk i kildematerialet her. Også i selve serien er det den språklige spensten som imponerer og kaller på smilet, fliret og rålatteren. Bakgrunnen for unionsoppløsningen er velkjent for alle patriotiske nordmenn, men for eventuelle innvandrere og det store flertall av svensker som kanske aldri har skjønt vitsen med det hele, kommer nå Bomann med den *endelige* forklaring. Det hele var en stor vits. Hadde vi ikke delt oss med dunder og brak, dog uten krig (for svenskene var i sannhet hjertelig glade for å bli kvitt oss) i 1905, så hadde vi hatt tre TV-kanaler nå. I stedet har vi en norsk og to svenske, ålreit det også, men bare TEGNs opplag ville ha vært firedoblet om de historiske fakta hadde vært annerledes.

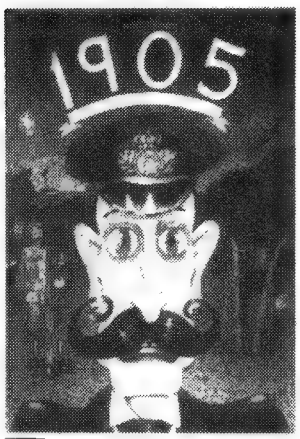

Dette var før Gunde Svan og før den norske skipatriotismen hadde fått en grundig knekk. Etter at den svenske kronprins Gustav tryner i snøen på vinterferie og mottar rålatter fra en gruppe norrmänn («Næmen — det er jo en svenske!!!»), ankommer til Stockholm og mottas i audiens hos sin far Oscar II og klager sin nød over de frekke norrmän. De bestemmer seg for å kvitte seg med det besværlige folk, en ung og tåpelig nasjon med skiidiot nr. 1 i spissen, nemlig Nansen. Deretter må den nye nasjon skaffe seg konge sjøl, hvilket viser seg å bli et problem. For hvem kunne tenke seg å bli konge i et slikt kjølig land? Og enda med åndsevnene noenlunde intakt? Vel, det viser seg å være en mann, utlending riktignok, men likevel. Deretter følger begivenheten sin skakke gang og herfra stiller Bomann med nye oppsiktsvekkende bidrag til historieforskningen. Det var et nyoppdaget historisk funn på den lille øya Hesselø i Kattegat som satte tegneren på sporet etter den *egentlige* historien om 1905. Det er et sted som både dansker, svensker og disse norrmänn kunne samles om i alle tre respektive kongeriker — endelig et internordisk tegneseriealbum.

Bomann er dessuten ikke bare verbalt begavet, men han har en strek og en stil som er unik. Selv har han uttalt at han henter inspirasjonen i den rike norske tegnertradisjonen som i den franske voksenseriebølgen. Av det siste er det nok Tardi som i sine uttrykk har betydd mest. Olaf Gulbrandsson blant de norske. Hans satiriske tone er aristokratisk, meget finslipt. Hans karikaturer er abstrahert henimot det groteske og tidvis det ugjenkjennelige. Hver side, hver rute er dessuten konsekvent gitt en flekkete gråtone i ulike valører som kler hans strek utmerket og gir en særegen atmosfære. Han jobber fra før av i tynne, nesten sprukne streker som gis spenning i fete, sorte striper og flater. Gråtonene balanserer bildet. Men at det også kan være kontroversielt er en annen sak. Bjarne Buset, tidligere VG, nå Semic, skrev i landets største avis at han rett og slett ikke likte disse gråtonene som Bomann har forelsket seg i. Jeg lurer på om ikke Bjarne har oversett gråtonenes betydning for atmosfæren, at det ikke er en fiks idé hos tegneren.

Dessuten: et morsommere og mer illojalt bilde av dronning Maud har ikke vært utgitt før. Fridtjof Nansen overrekker den kommende Kong Haakon, den daværende danske prins Carl, et par ski. Og i samme forbindelse bøyer han seg ned og gir fruen en boks glidevoks, brygget på ekte, norsk resept. Fruen blir svær i øynene og gulper gjennom flere ruter før det endelig går opp for henne, noe misforstått: «Men . . . det er jo . . . obskønt!»

Og det er det!

Finn Bjørklid

Bomann:
1905 — Duellen på Hesselø
Cappelen 1985
ISBN 82-02-09289-2
Innbundet

Skrevne ord om bilder

Det finnes lite litteratur om tegneserier, men noe er det kommet i løpet av årene. I Danmark er de spesielt ivrige etter å gå i dybden og sette sine tegneserieopplevelser i ord, og ikke minst system. Særlig ett forlag, Stavnsager (som i disse dager foretar navneendring til Joker) har vært aktive. Hele seks titler har de i salg fra tidligere, og nå kommer de med nok en spesialbok. Det er *«Eventyrets mange ansigter — en bog om Hermann»* av Steffen Kronborg.

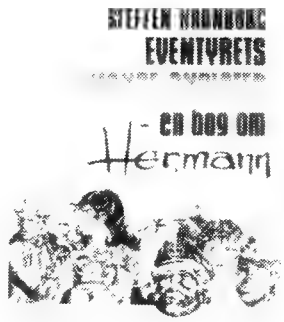

Steffen Kronborg, som anmeldes for en annen bok i herværende tidsskrift, er bibliotekar og har begått flere artikler om tegneserier. Tidligere har han utgitt to bøker om den franske serietegneren Jacques Tardi, og «Eventyrets mange ansigter» er nok en tegners produksjonsbiografi.

Signaturen Hermann, egentlig Hermann Huppen, er belgisk og har bak seg en rekke serier som også er godt kjent i Norge. Den mest kjente er nok eventyreren *Bernhard Prince* som seilte rundt i sin hvite båt i gamle Tempo. Det gjorde også den kvasihistoriske serien om helten *Jugurtha*. Den langt mer blodigere og dypere westernserien *Comanche* eller *Red Kelly* debuterte på norsk i Tempo, før den kom i albumform.

Alt i alt har Hermann ca. 40 album bak seg, hvor de fleste er utgitt eller på veg til å bli utgitt på de nordiske språk. Dermed sier det seg selv at Kronborgs bok er nødvendig, selv om jeg ikke kan fri meg for tanken at Hermann aldri har vært og neppe kommer til å bli en av de mer betydningsfulle serieskapere. Det er ikke et argument mot denne utmerkede boken, men en undring over de serieskapere som enna ikke har blitt analysert og kritisert i bokform.

Steffen Kronborg skriver enkelt og greit, men likevel habilt og får på en utmerket måte trukket frem det meste som er essensielt med både tegneren og hans serier. Selv tok jeg den på strak arm mellom Dagsrevyen og Kveldsnytt. Likevel er forfatteren meget omstendelig. Han tar for seg tegnerens biografiske bakgrunn (hvor informasjonene er sparsommelige). Dennes medforfatter. De respektive serier, når de blir skapt, originalutgivelsen og de ditto danske utgivelsene. Utviklingen fremstilles kronologisk og tesen er at verkene blir stadig bedre, album for album, år for år. Også fortellerteknisk og ideologisk blir utviklingen trukket fram som den dynamiske kraft i fremstillingen. Det er lite av teksten jeg oppfatter som pliktløp, men at serien *Red Kelly*, fremfor de andre, har truffet en særlig nerve hos Kronborg er tydelig. Hans sammenligninger er gode og ikke minst relevante. Og av alle dem som skriver om serier, er Kronborg den som jeg best har opplevd som en som leser *det visuelle* ved tegneserier.

Boken går på flere plan. Jeg makter ikke å beskrive dem alle her, men det finnes selvsagt et undervisningsopplegg bakerst i boken. Dessuten et diskusjonsinnlegg om vold i serier hvor bibliotekaren Kronborg ikke gir sine kolleger større ære for deres tegneseriebehandling, ikke minst de serier som har angått Hermann.

Med unntak av covertekstens bejaing av Hermann som Den Store Kunstneren, er dette en av de virkelig gode bøker om en tegners tegneserier, som — med litt hell — vil danne skole for presentasjon av det samme.

Boken er rikt illustrert i svart/hvitt, ikke alt like godt rent teknisk, men visuelt er det bra, sett i forhold til teksten.

Finn Bjørklid

Steffen Kronborg
«Eventyrets mange ansigter — en bog om Hermann»
90 sider
Heftet, ca. Dkr 110,-
Stavnsager/Joker 1985
ISBN: 87-88455-78-5

IKKE BARE PYTON . . .

Det er tydelig at «Mad» har vært Semics kjepphest de siste årene, for dette er det bladet utbryterne fra Semic, Petter Engbo, Dag Kolstad og Terje Nordberg, har brukt som grunnvoll for sitt første produkt i forlaget Gevions navn. Format, layout, oppbygging og humor er forsøksvis det samme som Mad står for, men selvsagt med andre serier.

Hvilket publikum er så «Pyton» myntet på? Etter enkelte av seriene å dømme er det på fullvoksne, i språkbruk på småbarn, i inensjon generelt trolig på ungdom.

Arild Midthuns og Tommy Sydsæthers tegner-egenskaper er udiskutable, men rettferdiggjøres ikke i *Pyton*. Midthuns «Mitt liv i en omelett», som og-

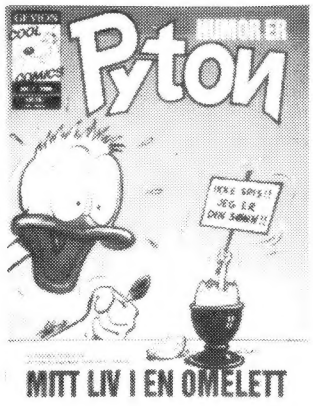

så har gitt form til forsiden, hadde med et bedre manus blitt en klassiker, men støtter likevel bra opp om undertegnedes kritiske holdning til avsløringen av Donalds fødsel og tilblivelse (utgitt av Ås Hjemmet i fjor) — «sensasjonen» som fikk førstesideoppslag selv i enkelte Oslo-aviser i fjor.

At det gis så stor plass til norske etablerte og kommende serietalenter gleder stort, selv om rosinen i pølsa kommer fra utlandet; Gary Larsons «Fars side» er uovertrufne, og han presterer kanske noe av den vanvittigste humor som er laget på lenge. Larson har etablert seg som et stort navn i USA, og seriene hans består hovedsakelige av «Gag-cartoon» — serier bestående kun av en tegning. Og disse er bra. Fortsetter denne serien å trykkes i bladet har vi mye moro i vente.

Gotlib, en meget markant skikkelse gjennom de senere år, og som ikke uten videre har seilt opp som en av de mest populære serieskapere, står for det andre utenlandske innslaget. Hans Lucky Luke-parodi, som tidligere har vært trykket i Lucky Luke, er uforlignelig.

Nye bekjentskaper for noen vil trolig være Frode Øverli og John Kåre Raake, som utvilsomt begge med tiden vil kunne stå sentralt i det norske serieliv.

«Pyton» har så avgjort en fremtid, men foreløpig er det råhøvlet materiale. Fram med sandpapiret, gutter; puss vekk hastige oversettelser, barnslig språkbruk og blåpapiret over norsk Mad. Bladet vil allikevel appellere til den aldersgruppen det er tiltenkt, men også en god del andre.

Tor Ødemark

Layoutavdelingens anmerkning: Vi er sjokkert over at anmelderen ikke nevner Eldar Vågans illustrasjoner — verdens eneste tegneseriefigur som også selv lager tegneserier. Slå den!

Weird Ideas

Det gror og blomstrer i norsk tegneseriemiljø, det er Weird Ideas et strålende eksempel på.

En gjeng ungdommer har her samlet seg og dannet et tegneserieworkshop. Resultatet har blitt Weird Ideas. Faktisk 6 utgivelser også.

Nr. 6 har virkelig blitt et spennende møte, her er mye bra, noe ikke fullt så bra, men dog . . .

Espen Hårstad åpner med en herlig ironisk serie over SPIRIT, kalt *69% Spirit*. Dette må vel Spirit-elskere se på som blasfemi. Det er manus, historien, som er Espens sterke side, tegningene fungerer forsåvidt bra, men på anatomien har han en del igjen å lære. Men Espen Hårstad har tiden foran seg; la oss håpe han bruker den riktig.

Gisle Harr har alt en moden og selvsikker, noe nonchalant strek. Gisle Harr lager stort sett en-siders serier med poenget i sluttreplikken. Det fungerer ikke alltid, det er tydelig at dette er *tegneren*, ikke manusforfatteren.

Magne Antonsen er den som karikerer best av disse guttene. Nå har jeg sett en god del av det han har gjort. Og Magne Antonsen har alt fått en spesiell tegnestil. Kanskje det er litt for tidlig; han skulle prøve seg fram med andre måter å tegne på, i hvert fall for å ha prøvd det!

Fred Nymoen, Bjørn Barre, Karsten Friis og *Robert Sørensen* har også gitt bidrag til dette nummeret.

Jeg håper at disse guttene får utvikle seg i fred framover, at de ikke forsvinner inn i forlagene som samlebåndstegnere, men fortsetter å utgi sine egne saker.

Weird Ideas anbefales, dette er det sterkeste og mest spennende av norske serier som finnes på markedet!

Bestill idag.Fanzina koster så utrolig lite som kr 5,–. Send kr 5,– + porto kr 3,50 til postgirokonto 3 09 97 10,

E.C. Comix,
v/ Fred Nymoen,
Åsenvn. 6,
1415 Oppegård.

SVENSK GRASROT

Seriefloran — ei svensk fanzine som stort sett tar for segsvenske serier og tegnere.

Artikler og anmeldelser, intervjuer og tegneserier. En artikkelserie kalt Husgudar som

tar for seg kjente, internasjonale tegnere, mer i stikkordsform. Fin fanzine for dem som vil følge med i svensk serieverden på grasrotplan. A-5 format.

SERIEFLORAN
Kløver Comix
Boks 83
64121 Katrineholm, Sverige
kr 35,– pr. år (4 nr.)

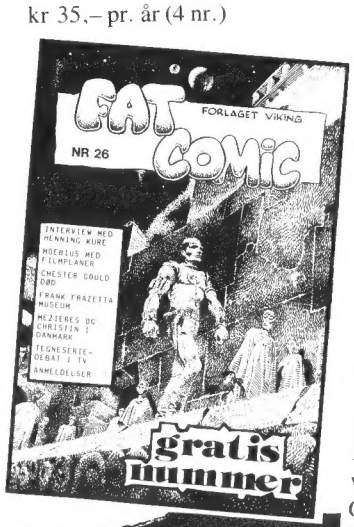

DANSK FEDME

Fat Comic — en dansk fanzine i størrelsen mellom A4 og A5. Inneholder stort sett nyheter og småstoff om tegneserier fra Europa og Amerika. Et lengre intervju med Henning Kure i nr. 26. Fat Comic skryter av å være Danmarks eldste nålevende tidsskrift (fanzine) om tegneseriemediet.

Fat Comic utgis av:
Forlaget Viking
M. Rasmussensgade 6
5800 Nyborg
Danmark

NORSK KOST

Kraftig Kost — ei norsk fanzine i A5 format, utgitt av Norsk Tegneserieforum, med Espen Hårstad som redaktør. Nr. 1 inneholder bidragene til Oslo Tegneserieforum sin tegneserie-konkurranse, som redaktøren selv, Espen Hårstad, vant. Kraftig Kosts intensjoner er å utgi amatørserier, så alle som tegner, skriver eller gjør begge deler, her er adressen:

Kraftig Kost
v/ Espen Hårstad
Grefsenkollveien 12A
0490 Oslo 4

GODE PRISER!

1955

Tegneserier fra 1955 eller tidligere

ØNSKES KJØPT

av samler som bygger opp en samling. ALT AV INTERESSE.

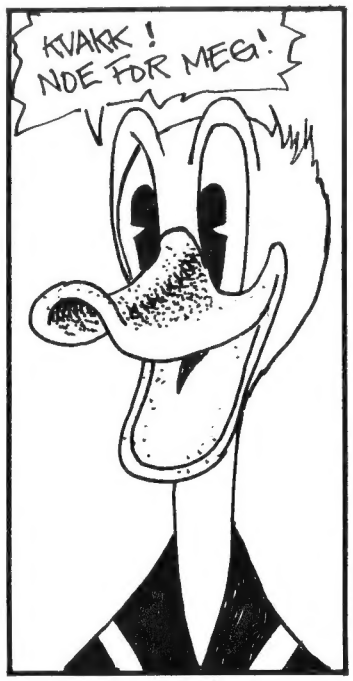

Send liste til
JAN S. PLATOU
Hellerudfaret 25
0672 Oslo 6
Tlf 02-274577 (e.kl.17.00)

Fortsettelse fra side **19**

Conan er de siste «riktige» menn, trenet med jernahrd disiplin og hvor deres kropper er velsmurte maskiner og deres tanker fungerer like maskinaktige, nemlig i enkle overlevelsesstrategier.

De andre, de bløte og de slappe, truer ikke bare heltens eksistens, men også hans mandighet. Disse fiendene må utslettes og blir det. Mens hus og biler eksploderer, mens helikoptere styrter brennende til jorden, myrder helten løs med et fantasifullt arsenal av våpen, fra maskingevær til haveredskaper. Alt i en eneste lang orgie av ødeleggelse som til slutt opleves som skjønt — destruksjonen blir estetikk. Den utpenslede realismen bygger opp en spesiell, men skrekkblandet fascinasjon for det som barnet alltid har spekulert over: nemlig kroppens hemmelighet. Man ser bokstavelig at kroppen bare er en grense; når en arm hugges over eller en mave sprettes opp. Det bløte er både i og utenfor en selv. Jungelen er også inni oss.

Opprettholdelsen av kroppen som en grense mot en truende omverden, fiktiv eller reell, og mot den indre bløtaktighet, er det som Peter Larsen ser som den egentlige historie i eventyrhandlingen. Det eneste som er, er denne grensen midt i blodet og flammene. Han er idealet. Og når han tørner sammen med en annen, sin *nesten* likemann, og når denne bukker under for den sterkeste, når heltens sverd gjennomhuller den som viser seg svakest; ja, da er voldshandlingen en substitutt for noe annet. Slagsmålet, mann mot mann, og særlig i tegneserien, blir en omskrivning av et seksuelt møte uten ømhet. Det er en voldelig allegori på samleiet, som det alltid har vært restriksjoner mot, særlig innenfor tegneseriemediet. I denne siden av vold/seksualitet, som to sider av samme sak, bekrefter den sterke sin mannlighet ved å underlegge seg den svakere, tapende parts «kvinnelighet» og gjennomborer ham.

Den spesifikke følelsen som leseren eller tilskueren suges opp i er en forsvarsaggresjon. Det handler om de siste i den siste tid. Bomben kan falle. Verden kan gå under. Er det i det hele tatt et liv etter fødselen? Alt i alt handler det om enkle, lettforståelige løsninger på komplekse problemer. Det er til syvende og sist den perfekte eskapisme.

Finn Bjørklid

Noter

1. «Slaveprinsessen», tegnet av John Buscema og Alfredo Alcala, tekstbearbeidelse av Roy Thomas etter Robert E. Howard, «The Slave Princess», Marvel 1976, dansk utg. 1978. Interpresse, i serien «Barbaren Conan 3». Norsk utg. «Conan Barbaren» Nr. 10-85, Semic.
2. Xylografi, dvs. tresnitt, en grafisk metode hvor bildet blir skåret ut i kortenden av en trestokk, noe som gir tynnere linjer enn i tresnitt. Teknikken ble utviklet i England på slutten av 1700-tallet og ble forløperen til fotografiet i den «kulørte» pressen. Når det sies «assosiativt» til Conan-serien, er det fordi denne ikke er xylografisk, dvs. utført med hvite streker på sort bunn, men klangen i tegnerens tusjstreker (sorte på hvit bunn) gir minner om det første.
3. Jfr. Anders Hjort Jørgensen i «Conan — en tegneseriebarbar!» i Kulørte Sider 43-1982, side 9.
4. En annen side i forholdet tegneserie/film, er at omslagene på serieheftene ofte er malt av en annen kunstner enn den/de som har ansvaret for selve serien. Boris er signaturen for coveret på «Slaveprinsessen» og viser en stil og et uttrykk som er markant forskjellig fra innholdet. Men det er en annen problematikk, en annen kitch.
5. «Den hårde kropp, den bløde sump», Peter Larsen i Information nr. 50-1986. Mine beste poenger har jeg lånt herfra.

''EN DÅRE KAN SPØRRE MER ENN TI VISE KAN SVARE''

HVA DA MED 4 DÅRER?*

*Redaksjonen av Tegn

ABONNER PÅ TEGN
– der finner du svaret!

Norges nyeste og eneste tegneserie-tidsskrift.

ABONNER NÅ! — så slipper du å gå i kiosken.

☐ **Ja, jeg vil selvsagt abonnere 4 NR. TIL KUN KR. 110.–**

Navn: .....

.....

Adresse: .....

.....

Postnr.: .....Poststed: .....

Klipp ut kupongen, eller send et postkort til TEGN, Postboks 162, 1473 SKÅRER!

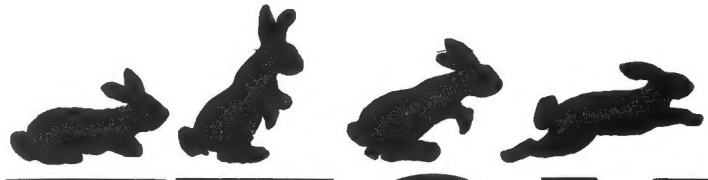

TEGN

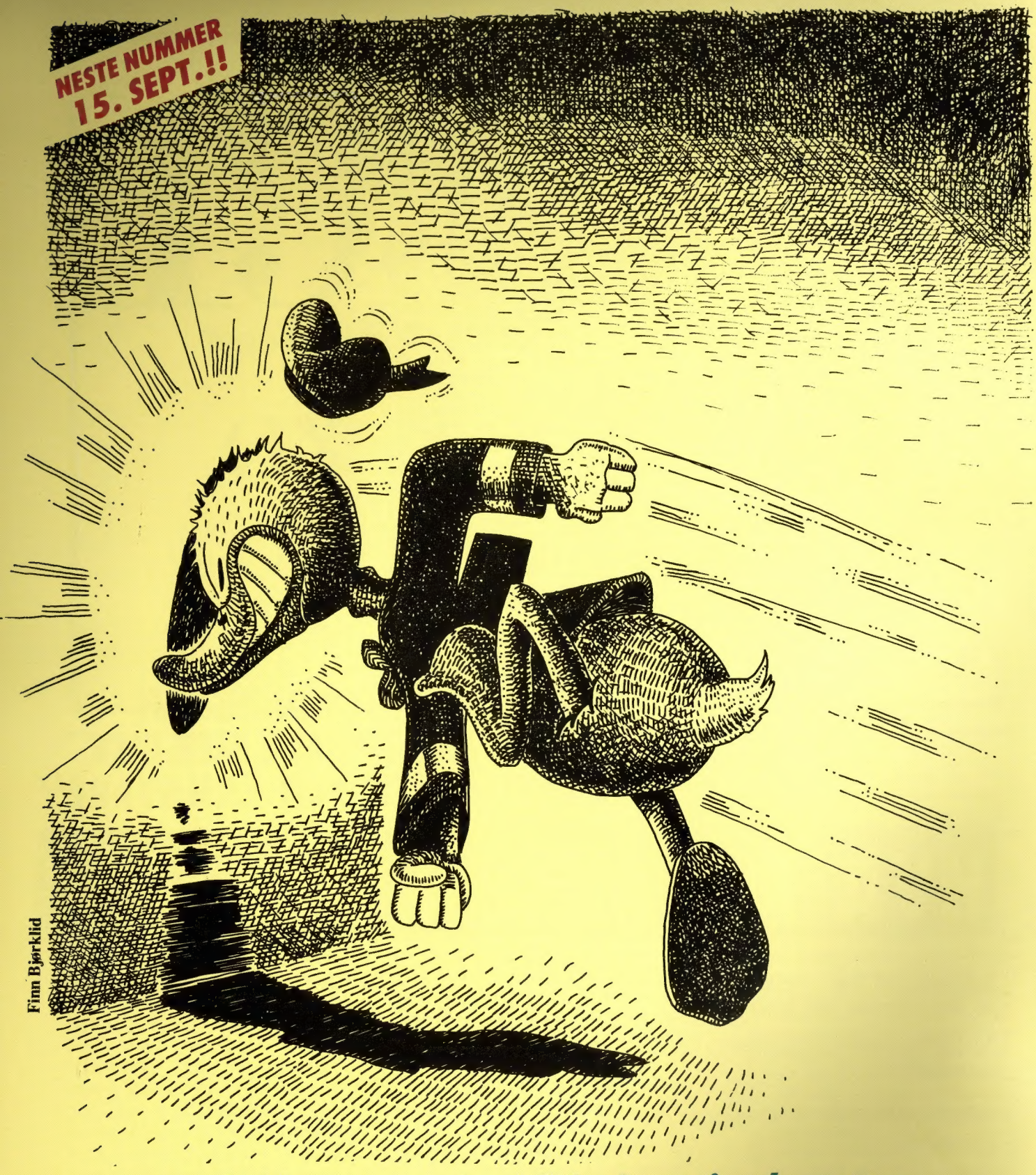

«Jeg skal ha ett raserianfall for hver tiende meter»

INNTIL TEGN IGJEN ER I HANDELEN!

OG DER KAN DU LESE OM:

Dobbeltmennesket Giraud/Moebius
Dobbeltkatten Pusur-Garfield — og enda flere katter!
Intervju med Mort Walker («Billy»)
Norsk kjendis om tegneserier
Doonesbury-Journalistikk i tegneserieform!